

FACULTEIT
RECHTSGELEERDHEID

De snelle toepassing van de strafwet: De impact van de snelle afhandeling op de werking van justitie.

Masterproef neergelegd tot het behalen van
de graad van Master in de criminologische wetenschappen
door (00807358) Stijn Muskala

Academiejaar 2011-2012

Promotor :
Prof. Dr. P. Traest

Commissarissen :
Verpoest Karen
De Moor Alexandra

Trefwoorden

Snelrecht

Snel recht

Snelle afhandeling

Openbaar ministerie

Oproeping per proces-verbaal

Onmiddellijke verschijning

Onderzoeksrechter

Verklaring inzake toegankelijkheid van de masterproef criminologische wetenschappen

Ondergetekende,

[Naam en Voornaam + studentennummer] Muskala Stijn 00807358

geeft hierbij aan derden,

zijnde andere personen dan de promotor (en eventuele co-promotor), de commissarissen of leden van de examencommissie van de master in de criminologische wetenschappen,

[de toelating] [~~geen toelating~~] (*schrappen wat niet past*)

om deze masterproef in te zien, deze geheel of gedeeltelijk te kopiëren of er, indien beschikbaar, een elektronische kopie van te bekomen, waarbij deze derden er uiteraard slechts zullen kunnen naar verwijzen of uit citeren mits zij correct en volledig de bron vermelden.

Deze verklaring wordt in zoveel exemplaren opgemaakt als het aantal exemplaren waarin de masterproef moet worden ingediend, en dient in elk van die exemplaren ingebonden onmiddellijk na het titelblad.

Datum: 7 mei 2012

Handtekening:

Voorwoord

“Oculi plus vident quam oculus”. Meerdere ogen zien meer dan slechts één.

De realisatie van dit proefstuk is afhankelijk geweest van enkele vermeldingwaardige factoren. De opleiding criminologische wetenschappen is er één van. Via deze weg wil ik alle professoren en assisterend personeel hartelijk bedanken voor de theoretische onderrichting. In het bijzonder gaat mijn dankbetuiging uit naar prof. dr. P. Traest en 1e substituut procureur des Konings M. Van Praet voor de ondersteunende en informatieve bijdrage aan deze verhandeling. Ook dank aan alle parketmagistraten van het parket van de procureur des Konings te Gent met wie er tijdens de gelopen stageperiode nauw werd samengewerkt.

Voorts gaat mijn oprechte dank uit naar mijn ouders, grootouders en mijn vriendin. Zonder hun warme steun en de oprechte interesse was de effectuering van dit proefstuk ongetwijfeld een nog zwaardere opgave geweest. Mijn bijzondere dank gaat eveneens uit naar Anouchka voor het correctieve gedeelte van dit proefstuk. Tijdens de creatie van het proefstuk ziet men al gauw over de spellingfouten heen, vandaar dat een buitenstaander de aangewezen persoon is voor deze taak.

Tevens vermeld ik met graagte dat dit proefstuk ontstond met in het achterhoofd de gedachte aan mijn goede vriend, wijlen prof. dr. Herman Note. De hartelijke gesprekken en het filosoferen van reeds jaren terug staan me nog steeds zuiver voor de geest en zullen me altijd bijblijven, net als de persoon van Herman zelf.

Stijn Muskala,
Mei 2012

Inhoudsopgave

VOORWOORD.....	4
INHOUDSOPGAVE.....	5
ALGEMENE INLEIDING.....	8

1. Ten geleide: Wat is snelrecht?

1.1 Inleiding.....	17
1.2 Begrip.....	18
1.3 Het eigenlijke snelrecht.....	20
1.4 ... En zijn uiterlijke verschijningsvormen.....	21
1.5 Conclusie.....	23

2. Een rechtsgang gebaseerd op vooronderstellingen.

2.1 Inleiding.....	26
2.2 Waarom snelrecht?.....	27
2.2.1 Verdachte.....	29
2.2.2 Slachtoffer en samenleving.....	29
2.2.3 Waarheidsvinding.....	30
2.2.4 Schadeloosstelling.....	31
2.2.5 Voorlopige hechtenis.....	31
2.3 De afschrikkingstheorie.....	33
2.3.1 Bentham's trias.....	35
2.4 Moderne afschrikkingstheorie: generale en speciale preventie.....	38
2.4.1 Generale afschrikking en preventie.....	38
2.4.2 Speciale afschrikking en preventie.....	42
2.5 Rechtssnelheid, afschrikking en preventie.....	42
2.6 Een bescheiden onderzoek naar de effecten van sneller straffen.....	45
2.6.1 Snelheid van straffen en generale preventie.....	45
2.6.2 Snelheid van straffen en speciale preventie.....	46
2.7 Conclusie.....	47

3. De ingang van het denken over een snelle justitie.

3.1 Inleiding.....	49
--------------------	----

3.2 De methoden van snelle berechting in het Belgische strafrecht.....	50
3.2.1 De oproeping per proces-verbaal.....	50
3.2.1.1 Wettelijk kader.....	51
3.2.1.2 De procedure in de praktijk.....	52
3.2.1.3 Doelstelling.....	53
3.2.1.4 Conclusie.....	55
3.2.2 De onmiddellijke verschijning in strafzaken.....	56
3.2.2.1 Inleiding.....	57
3.2.2.2 Kader.....	58
3.2.2.3 De procedure: het bevel tot onmiddellijke verschijning.....	59
3.2.2.4 Criteria.....	63
• De strafrechtelijke kwalificatie.....	63
• Bepalingen <i>via negativa</i>	64
• Heterdaad en toereikendheid van de bezwaren.....	64
• <i>Rationae personae</i>	64
3.3 Advies van de Hoge Raad voor de Justitie.....	65
3.4 <i>Pro</i> en <i>contra</i>	67
3.5 Een justitie met twee snelheden?.....	72
3.6 Conclusie.....	73

4. Snelle afhandeling in het kader van het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’.

4.1 Inleiding.....	75
4.2 Het project veelplegers en straatcriminaliteit.....	77
4.2.1 Kader.....	77
4.2.2 Problematiek.....	77
4.2.3 Criteria en aanpak.....	78
4.2.3.1 Persoonsgebonden.....	79
4.2.3.2 Fenomeengebonden.....	81
4.2.3.3 Wijkgebonden.....	82
4.2.4 Voordelen van de driedelige benadering.....	82
4.2.5 Berechting van de daders via de snelle afhandeling.....	85
4.3 De snelle afhandeling in strafzaken.....	86
4.3.1 Kader.....	86
4.3.2 Criteria.....	87
4.3.3 De procedure.....	88
4.3.4 Conclusie.....	89

5. Snel recht en snelrecht.

5.1 Inleiding.....	91
5.2 Synthese.....	91
5.3 Een vergelijk tussen het snelrecht en de snelle afhandeling in strafzaken.....	93
5.4 Conclusie.....	95

6. De situatie in Frankrijk en Nederland.

6.1 Inleiding.....	97
6.2 Het Franse model.....	97
6.3 Het Nederlandse model.....	99
6.4 Conclusie.....	102

7. Afsluitende reflecties.

7.1 Inleiding.....	104
7.2 Beschouwingen.....	104
7.3 Conclusie.....	110

BIJLAGEN.....	113
---------------	-----

BIBLIOGRAFIE.....	118
-------------------	-----

Algemene inleiding

Onderhavige bijdrage heeft niet de pedanterie van een uitgesproken waardeoordeel omtrent de wenselijkheid van de snelrechtprocedure, doch enkel tot een uiteenzetting met betrekking tot de rechtsgeleerde aspecten ervan. In deze verhandeling worden tevens enkele heikele twistpunten aangekaart die zich onvermijdelijk opdringen bij de toepassing van deze nieuwe rechtsgang. Alvorens een aanvang te nemen aan de lectuur van dit proefstuk wordt er in deze inleidende beschouwingen vooreerst voorzien in een korte toelichting bij de 'snelrechtprocedure', en wel om verdere verwarring te voorkomen. Zoals ook uit het verdere verloop van deze bijdrage zal blijken is de notie 'snelrecht' geen onomstreden begrip dat nogal wat ontsteltenis kan veroorzaken. De oorzaak hiervan betreft de omschrijving van desbetreffende procesvoering in algemene verwoording. 'Snelrecht' is een vage terminologie die vanuit de literatuur diverse connotaties oproept, zonder deze van enige duidelijkheid te voorzien. De wetgever voegde in het verleden weliswaar een rechtsgang toe aan ons rechtssysteem die *ad litteram* 'snelrecht' werd gedoopt. Maar de aanwending hiervan werd voordien reeds gehanteerd, en zelfs tot op heden maakt men hiervan onrechtmatig gebruik. Iedere vorm van versnelde rechtsprocedure wordt aangemerkt door te refereren naar deze term, maar in werkelijkheid is er slechts sprake van één snelrechtprocedure: snelrecht, onder de vorm van de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken. De andere vormen van versnelde gerechtelijke procesvoering, met name de oproeping per proces-verbaal en de snelle afhandeling in strafzaken, zijn slechts modaliteiten van het snelrecht; deze betrachten de snelheid van berechting evenzeer op te voeren, maar dan zonder de eigenlijke notatie 'snelrecht' toegewezen te krijgen. Na de vermelding van deze toch niet onbelangrijke nuance zijn we aanbelandt bij de introductie van deze verhandeling.

Dit proefstuk omtrent de snelle toepassing van de strafwet is ontsproten vanuit de praktijkervaring opgedaan tijdens de stagepraktijk aan het parket van de procureur des Konings te Gent. De realisatie ervan steunt op een dualistische methodologie. Enerzijds omvat het plan van aanpak een omstandige literatuurstudie omtrent de verschillende

aspecten van de snelle toepassing van de strafwet; een kritische analyse van de literatuur betreffende snelrecht werd ondernomen. Hierin vormden de literatuur met betrekking tot de oproeping per proces-verbaal en de procedure van de onmiddellijke verschijning de hoofdmoot. Het onderzoek naar de snelle afhandeling in strafzaken anderzijds werd gebaseerd op formele gesprekken met de verschillende parketmagistraten. Deze verwezenlijken een essentieel bestanddeel in de effectuering van dit proefstuk omdat de methodiek van de snelle afhandeling slechts van zeer recente aard is en enkel aan het openbaar ministerie te Gent wordt toegepast. Dientengevolge zal men in de literatuur nergens een verwijzing terugvinden hiernaar.

De snelheid waarmee de strafwet wordt toegepast en die de berechting van daders van criminele feiten in een strafproces beoogt, is een nooit aflatend actueel hangijzer. Vanuit een algemene bezorgdheid omtrent de veiligheidsproblematiek klinkt de opinie vaak door dat justitie de opwaartse trend van criminaliteit niet kan volgen. Hieruit concludeert men niet zelden dat het gerechtelijk apparaat te traag en inefficiënt te werk gaat. Hierdoor gaat men zich al gauw richten tot de gedachte dat een sneller strafrechtelijk optreden het effectief beleidsinstrument bij uitstek is in deze strijd om de terugdringing van de maatschappelijke onveiligheidsgevoelens. De media en de publieke opinie is de mening toegedaan dat sneller straffen efficiënter is en dat de samenleving hiermee gebaat is. Maar is dit werkelijk zo? *“Er is weinig wetenschappelijks bekend over de effecten van sneller straffen, maar toch zijn vrijwel alle betrokkenen in het strafproces het eens over de toepassing van het snelrecht.”*¹ In deze bijdrage zal deze hypothese aan een kritische analyse onderworpen worden. In die zin wordt de vraag gesteld naar de verschillende aspecten omtrent snel recht (oproeping per proces-verbaal en snelle afhandeling) en snelrecht (de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken). Via een omstandige literatuurstudie en de verschillende gesprekken met de parketmagistraten zal er getracht worden de centrale begrippen en wettelijke bepalingen te deduceren en deze op overzichtelijke wijze te presenteren. Hierbij wordt tevens de aandacht gericht op het

¹ MEVIS, P., BRUINSMA, G., O.M. *Congres 2010 Snelrecht: hoe sneller, hoe beter?*, 2010, 8: http://www.om.nl/om_congres_2010/om_congres_2010/, geraadpleegd op 8 april 2012

klimaat van waaruit de verschillende procesvormen zijn ontstaan. Deze vertrekken doorgaans vanuit een maatschappelijke problematiek waarin de stijging van de 'kleine' criminaliteit en de vaststelling van de algehele traagheid van het justitiële apparaat gehekelde worden en als dusdanig de achterliggende motivatie uitmaakt voor de aanwending van een sneller recht. Deze versnelde rechtsgang wordt gerealiseerd vanuit drie verschillende vormen van procesafdoening; achtereenvolgens in deze bijdrage zullen worden behandeld: de oproeping per proces-verbaal, de onmiddellijke verschijning in strafzaken (snelrecht) en de snelle afhandeling in strafzaken. Deze volgorde is tevens chronologisch van aard. In iedere uiteenzetting wordt vertrokken van de voedingsbodem die aanleiding gaf tot invoering van desbetreffende vormen van berechting. Zoals de lezer zal opmerken vertonen deze veel gelijkenissen met elkaar. Dit is niet verwonderlijk omdat de drie rechtsvormen vertrekken van eenzelfde finaliteit; met name de opvoering van de snelheid van strafrechtelijk optreden tegen wetsovertredend gedrag.

Vervolgens wordt telkens stilgestaan bij het wettelijk kader van de verschillende snelrechtvormen. Deze omvat de juridische gronden die gelden als wettelijke basis waarop de betreffende rechtsvorm steunt. Centraal in deze paragrafen staat de verwijzing naar de toepasselijke wetsartikelen die voorschrijven hoe de bedoelde rechtsgang formeel gerealiseerd dient te worden, wil ze conform de intentie van de wetgever geschieden. Deze vindt men terug onder artikel 216 *quater - quinquies* Sv., althans voor wat respectievelijk de oproeping per proces-verbaal en de onmiddellijke verschijning in strafzaken betreft. De snelle afhandeling in strafzaken is in dit verband enigszins anders geregeld. Meer nog, voor een wettelijke regeling hiervan tast men nodeloos in het duister omdat deze, tot nog toe, door de wetgever niet werd opgenomen in het wetboek. Eén uitzondering te na voor wat betreft de overhandiging van de dagvaarding. Deze wordt wettelijk geregeld in artikel 645 van het wetboek van Strafvordering. Doorheen de bespreking zal eveneens worden toegelicht wat de verschillende criteria zijn die bepalen of een concrete strafzaak in aanmerking komt om via het snelrecht, of één van de modaliteiten ervan, te worden afgehandeld. Deze criteria worden veelal opgesomd in een limitatieve lijst van misdrijven maar kunnen evenzeer betrekking hebben op andere

factoren, zoals bijvoorbeeld persoonsgebonden fenomenen of strafrechtelijke kwalificatie. Indien ze deze toetssteen niet doorstaan, komen ze hoegenaamd niet in aanmerking voor één van de beschreven vormen van versnelde berechting. Zoals in het verloop nog zal blijken is de complexiteit van de strafzaak van doorslaggevende aard in de besluitvorming van welk type van afhandelingwijze men uiteindelijk hanteert. Deze beslissing tot afdoening, al dan niet via een snelle procesvorm, komt exclusief toe aan het openbaar ministerie. Hoewel, in de snelrechtprocedure wordt deze exclusiviteit beperkt door de noodzakelijke tussenkomst van de onderzoeksrechter.

Verder neemt de procedure in de praktijk een centrale plaats in binnen de verschillende besprekingen. In deze rubriek staat telkens vermeld hoe de betreffende rechtsgang, vanuit de wettelijke bepalingen en de verschillende criteria, in de praktijk gestalte krijgt. Hierbij wordt toelichting gegeven bij de wijze waarop het strafproces in werkelijkheid verloopt en wat de eventuele vormvoorschriften hier nog aan toe te voegen hebben. Voor de snelle afhandeling in strafzaken wordt hiervoor eerder gesteund op de formele gesprekken met de parketmagistraten dan op wettelijke bepalingen en literatuurstudie omwille van voorgenoemde hiaten hierin.

Tot slot zullen doorheen de verhandeling op verschillende plaatsen verwezen worden naar de voordelen van een snelle rechtsgang voor de verschillende betrokkenen en voor de werking van justitie in het algemeen. Deze zijn zowel van toepassing op de verschillende procespartijen als op de diverse actoren binnen het justitiële landschap. Maar alles heeft een keerzijde. Er zijn evenzeer tal van nadelen verbonden aan deze praktijken. Deze situeren zich voor het merendeel rond de grondrechtelijke waarborgen van de betrokkenen. Zo zullen onder meer het recht op een eerlijk proces en de persoonlijke vrijheid op de helling komen te staan. Dit wordt in onmiddellijk verband gebracht met de waarheidsvinding in strafzaken. Temeer omdat men dikwijls een snelle berechting lichtvaardig associeert met een efficiënte en effectieve justitie is het eens te meer uiterst belangrijk de verschillende vormen van snel recht aan een comparatieve studie te onderwerpen teneinde een zorgvuldige, kritische en transparante beschouwing

te kunnen bieden. Een scherpziend overzicht van de verschillende voor- en nadelen hieromtrent verleent ons de mogelijkheid hiertoe.

De centrale onderzoeksvraag die de rode draad vormt doorheen deze verhandeling is van tweevoudige aard. Enerzijds wordt de vraag gesteld naar *wat* snelrecht nu in wezen eigenlijk is. Wat is de regelgeving met betrekking tot deze specifieke procesvorm en welke zijn de unieke aspecten hiervan? De verschillende uiteenlopende benaderingen hiervan in de literatuur, evenals in de praktijk, zijn alles behalve eenduidig hierover omwille van de verschillende connotaties die ze oproept. Anderzijds wordt er bevraagd *hoe* snelrecht vorm krijgt in de gebruikelijke gang van zaken. Wat zijn hier de essentiële bestanddelen en op welke wijze tracht men een snel recht te verwezenlijken binnen de contouren van het juridische landschap? Hoe verzorgt men de tenuitvoerbrenging van een strafrecht waarvan sneller strafrechtelijk optreden beoogd wordt?

De subvragen hebben tot doel de centrale onderzoeksvragen te beantwoorden en te kaderen binnen een breder perspectief met betrekking tot het onderzoeksobject. De antwoorden op deze vragen zouden, gecombineerd met elkaar, de lezer moeten toestaan een ruim zicht te verkrijgen op het onderzoeksobject. Dit zou hem/haar in staat moeten stellen, na kennisname van deze bijdrage, het begrip en de rechtsvorm 'snelrecht' te kaderen binnen de verschillende vormen van snelle berechting en een onderbouwd oordeel te kunnen vellen hierover op basis van de besproken voor- en nadelen. Deze subvragen behelzen onder meer het volgende: wat zijn de verschillende aspecten kenmerkend voor de oproeping per proces-verbaal, de onmiddellijke verschijning in strafzaken en de snelle afhandeling in strafzaken? Wat zijn de voor- en nadelen van deze rechtspraktijken en welke risico's zijn hieraan verbonden? Met andere woorden, waarom zou men de snelheid van strafrechtelijk optreden überhaupt opdrijven en waarop dient men hierbij bijzondere aandacht te richten? En, tot slot, waarin situeert zich het verschil tussen de onmiddellijke verschijning in strafzaken en de snelle afhandeling in strafzaken?

Hoewel de betrachting erin bestond een volledig, overzichtelijk en coherent proefstuk te presenteren, is er op een tweetal aspecten bewust niet verder ingegaan omwille van

methodologische redenen. Deze beperkingen worden ook in de verhandeling vermeldt, maar volledigheidshalve worden ze hier reeds aangekaart. Een eerste thema dat onbesproken blijft betreft de psychologische processen in het individu die ervoor zorgen dat een persoon al dan niet overgaat tot het plegen van delinquent gedrag. Dergelijk onderzoek is essentieel in de verklaring van het effect dat van (sneller) straffen uitgaat maar vereist een diepgaande en uiterst omstandige analyse die in het kader van deze bijdrage onmogelijk kan behandeld worden. Dit leidt ons naar de tweede beperking die hier rechtstreeks verband mee houdt. Er zal slechts zeer summier worden ingegaan op de effecten van sneller straffen in de criminologie omdat er in werkelijkheid slechts zeer weinig onderzoek is verricht naar de variabele 'snelheid' in het strafrecht. Dientengevolge kan men slechts besluiten dat de preventieve werking die uitgaat van de snelheid in strafrechtelijk optreden louter speculatief is en zelden onderzocht werd, laat staan hierdoor sluitend bevestigd kan worden.

Bij wijze van inleidende beschouwingen wordt in hoofdstuk 1 vooreerst bondig voorzien in een begripsbepaling van snelrecht. Hierin zal reeds gestipuleerd worden dat de notie 'snelrecht' een veelheid aan procesvormen dekt daar waar er in werkelijkheid slechts één authentieke snelrechtprocedure heeft bestaan. Dit wordt verder verduidelijkt in een uiteenzetting waarin het snelrecht, evenals de verschillende modaliteiten ervan, alvast beknopt worden ingeleid en toegelicht teneinde de lezer reeds van enig inzicht te voorzien over de diverse vormen van snel recht.

In hoofdstuk 2 wordt er gereflecteerd over de mogelijke argumenten die men kan aanbrengen in een debat over de wenselijkheid van een versnelde procedure in strafzaken. Deze wordt in eerste instantie beredeneerd vanuit de potentiële voordelen die deze rechtsvormen in zich zouden dragen; zowel voor wat de dader, het slachtoffer als de maatschappij betreft. Verder wordt erop gewezen dat het ook omwille van organisatorische en procesgebonden redenen aannemelijk is dat men opteert voor een snelle procesvorm. Dit geldt in het bijzonder wanneer deze gepaard gaat met de vrijheidsbeneming in afwachting tot het strafproces. Voorts wordt eveneens de

afschrikkingstheorie aangehaald; hierin wordt zowel de klassieke variant ervan, die toegang vindt onder de gedaante van Bentham's theorie, als de meer moderne afschrikkingstheorie behandeld in relatie tot een snel recht. In deze laatste zal de aandacht voornamelijk gericht zijn op het preventief ontradende effect van dergelijke theorie. Er zullen met name enkele kritische vraagtekens geplaatst worden bij de speciaal- en algemeen preventieve werking van sneller straffen. Zoals zal blijken wordt hiervoor doorgaans weinig ondersteuning gevonden in empirisch wetenschappelijk onderzoek.

In hoofdstuk 3 vervolgens zijn we aanbeland bij de 2 eerste modaliteiten van het snelrecht; respectievelijk de oproeping per proces-verbaal en de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken. In een eerste onderdeel van deze paragraaf wordt in een toelichting voorzien met betrekking tot het wettelijk kader van de oproeping per proces-verbaal. Vervolgens richten we de aandacht op hoe de tenuitvoerbrenging van deze rechtsgang in de praktijk gerealiseerd wordt. Hierin wordt besproken hoe deze oproeping feitelijk gebeurt en aan welke voorwaarden de verschijning voor de rechtbank dient te voldoen. Tot slot worden de uiteindelijke doelstellingen die de wetgever met deze procesvorm beoogde becommentariëerd. Hieruit zal naar voren komen dat de hoofdbekommernis van de invoering van de oproeping per proces-verbaal ingegeven werd vanuit een algemene bezorgdheid omtrent de geloofwaardigheid en efficiëntie van justitieel optreden; vanuit het perspectief van zowel dader, slachtoffer als maatschappij.

Een tweede onderdeel van hoofdstuk 3 behandelt de onmiddellijke verschijning in strafzaken, of nog: dé snelrechtprocedure. Vooreerst wordt het kader van waaruit deze procedure is ontstaan en die aanleiding ertoe gaf doorgenomen. De wettelijke bepalingen en een beknopte ontstaansgeschiedenis ervan worden summier weergegeven. Hierna volgt een omstandige verduidelijking van de procedure in de praktijk. Het bevel tot aanhouding met het oog op onmiddellijke verschijning vormt hierin de leidraad. De vele vormvoorschriften en toepasselijke strafwetsartikelen, evenals het grimmige getouwtrek tussen het openbaar ministerie en de onderzoeksrechter, kleuren dit gedeelte over hoe aan de snelrechtprocedure in de dagdagelijkse realiteit vorm werd gegeven. Daarnaast worden de verschillende criteria aangegeven waaraan de strafzaak dient te voldoen wil ze in

aanmerking komen om via deze procedure te worden afgedaan. Er wordt geëindigd met de bespreking en afweging van de voor- en nadelen van deze praktijk, in relatie tot de verschillende actoren betrokken bij de strafzaak.

De laatste modaliteit van het snelrecht doet zijn intrede onder de noemer van de snelle afhandeling in strafzaken en vormt het centraal onderzoeksobject van hoofdstuk 4. Deze vorm van berechting is slechts zeer recentelijk van oorsprong en kadert binnen het project 'veelplegers en straatcriminaliteit': een initiatief van het openbaar ministerie te Gent, waardoor deze afhandelingmodaliteit als dusdanig enkel binnen dit arrondissement wordt toegepast. De eerste afdeling van dit hoofdstuk behandelt dit project en vertrekt van de problematiek binnen het arrondissement Gent dat een aanleiding gaf tot invoering van het project. Hierbij worden achtereenvolgens de criteria om in aanmerking te komen voor dit project en de aanpak die men hanteert vanuit deze onderneming geschetst. Deze laatste wordt gekenmerkt door een drieledige benadering: de persoonsgebonden-, fenomeengebonden- en wijkgebonden aanpak. Vervolgens worden de baten van deze drieledige benadering weergegeven om tot slot uit te monden in een korte toelichting bij de wijze van berechting van daders die opgelijst staan binnen het kader van dit project.

De tweede afdeling van hoofdstuk 4 handelt, in aansluiting met voorgaande, over de wijze van procesafdoening binnen het project 'veelplegers en straatcriminaliteit', verzekerd vanuit de snelle afhandelingdienst. Deze dienst werd tevens opgericht vanuit dezelfde bezorgdheid die aan de basis lag van voornoemd project en voorziet in de berechting van daders, meer bepaald veelplegers en delinquenten verantwoordelijk voor straatcriminaliteit. Naast de vermelding van deze persoonsgebonden criteria wordt eveneens melding gemaakt van enkele formele aspecten waaraan het strafdossier dient te voldoen om via de snelle afhandelingdienst te worden afgehandeld. Tot slot wordt de blik gericht op de procedure van de snelle afhandeling in strafzaken in de praktijk. Hierin fungeert de parketmagistraat als spilfiguur en zal blijken dat vanuit artikel 645 Sv. de dagvaardingbetekening vanuit geheel ander daglicht wordt benaderd.

Hoofdstuk 5 voorziet in een vergelijking tussen snelrecht, onder de vorm van de onmiddellijke verschijning, en snel recht als snelle afhandeling in strafzaken. Na in deze paragraaf te voorzien in een kernachtige synthese van voorgenoemde procesvormen worden beide rechtstypes met elkaar vergeleken. Dit vergelijk zal zich situeren rond volgende aangelegenheden: de termijn van berechting -, de verantwoordelijke actoren – en het vrijheidsbenemende karakter in beide procesvormen.

Hoofdstuk 6 biedt vervolgens een beknopte bespreking van het Franse en Nederlandse model inzake de snelle berechting van daders in een strafproces. Hierin zullen de verschillende modaliteiten van het snelrecht daar worden besproken waarbij telkens zal gereflecteerd worden over de toepasselijke wetsartikelen, de verschillende vormvoorschriften en de bevoegde instanties verantwoordelijk voor het verloop van het strafdossier.

In hoofdstuk 7 wordt tot slot voorzien in een aantal afsluitende reflecties bij deze verhandeling.

1. Ten geleide: wat is snelrecht?

1.1 Inleiding

Over de vraag wat onder de notie 'snelrecht' dient te worden verstaan, bestaat geen eenduidigheid. Verschillende actoren binnen zowel de strafrechtsbedeling als daarbuiten zullen deze vraag op verschillende wijzen beantwoorden. Een en ander heeft ermee te maken dat het concept 'snelrecht' een veelheid aan procedures en interpretaties dekt. Onder deze hoedanigheid kan men hoegenaamd geen uniformiteit aanduiden in wat er onder snelrecht überhaupt dient te worden verstaan. In wat volgt zal beknopt de aandacht worden gevestigd op enkele mogelijke oorzaken van deze discrepantie en hoe ze bovenal betekenis verleent aan onze kennis over een snelle rechtsgang. Er zal tevens worden aangeduid hoe deze in het Belgische rechtssysteem is kunnen binnensluipen, zij het dan onder de gedaante van een veelheid aan diverse vormen van procesvoering.

Vooreerst wordt voorzien in een beknopte begripsomschrijving van wat men doorgaans aanduid met de notie 'snelrecht'. Deze is bij nader inzien niet zo duidelijk dan men op het eerste zicht zou vermoeden. Zoals we zullen zien valt de betekenis ervan uiteen in een enge en een brede ratio. Deze interpretatie dient louter ter verduidelijking van de veelheid aan verschijningsvormen waaronder het snelrecht zijn uitvoering kent. Deze gedachtegang wordt verder uitgediept in een uiteenzetting waarin vooreerst de enge betekenis, zoals geïntendeerd met het eigenlijke 'snelrecht' (procedure van onmiddellijke verschijning), zal worden toegelicht. Vervolgens wenden we ons tot de andere vormen van snelrecht in de brede optiek van het woord. Deze vormen van berechting vallen strikt genomen niet onder de juridische terminologie 'snelrecht' maar zijn modaliteiten van berechting die, evenals het 'snelrecht', doelen op een snelle procesafhandeling. Hierin situeert zich de potentiële oorzaak van de verwarring tussen 'snelrecht' en snel recht. Beide rechtsbenaderingen staan de snelle berechting van de verdachte voor de rechtbank voor: het snelrecht, zoals zal blijken, betracht dit door binnen een wettelijk vooropgestelde termijn de procesafwikkeling te voltooien; dit wil zeggen, de

vonnisrechter wordt hierin weerhouden uitspraak ten gronde te doen vóór het verstrijken van deze termijn. De andere vormen van snel recht voorzien eveneens in een snellere toepassing van de strafwet, met de nuance dat de vooropgestelde termijn hiervoor niet zo strikt in acht werd genomen als bij de procedure van de onmiddellijke verschijning. Deze laatste methoden van procesafdoening werden waargenomen onder de vorm van oproeping per proces-verbaal enerzijds en de, overigens unieke, snelle afhandeling in strafzaken anderzijds. De uniciteit van deze laatste vorm van procesvoering is gelegen in het gegeven dat ze enkel haar toepassing kent aan het openbaar ministerie van het arrondissement Gent.

In deze inleidende beschouwingen is het louter de bedoeling de verschillende vormen van snelrecht te stipuleren en aan te duiden onder welke condities een snelle rechtsgang haar ingang vond in onze rechtsleer. Dit beknopte overzicht dient louter tot doel de lezer vertrouwd te maken met de beginselen van de diverse snelrechtprocedures en het verschil tussen de verscheidene modaliteiten ervan reeds kort toe te lichten. Deze weergave zal beperkt blijven tot een beknopte omschrijving, daar een inhoudelijke en omstandige bespreking ervan in navolgende hoofdstukken zal plaatshebben, evenals de toelichting bij de discrepantie tussen 'snelrecht' en snel recht.

1.2 Begrip

De aanwending van het begrip 'snelrecht' is een courante praktijk geworden in zowel de media als de juridische doctrine². Dit is een opmerkelijk gegeven gezien het feit dat de wetgever niet heeft voorzien in een wettelijke definitie ervan³. Vandaar dat men in de gangbare wetboeken geen duidelijke, laat staan uniforme, definitie van snelrecht als uitvoeringsbepaling van een specifieke vervolgingspolitiek of feitelijke variant van strafrechtstoepassing zal terugvinden⁴. Dientengevolge resulteerde dit in een uitholling van het begrip en een onregelmatige aanwending ervan. Hierdoor is het gebruik van de

² WINANTS, A., *Enkele beschouwingen over het snelrecht*, in RIMANQUE, K., *Jaarboek 1993 van het Interuniversitair Centrum Mensenrechten*, Antwerpen, Maklu, 1994, 102

³ CREMERS, P.H.A.J., *Hoe snel mag snelrecht?*, *Trema*, 1985, 222–225

⁴ DE RUITER, M., SOLDAAT, M., *Het voor en tegen van snelrecht*, *Proces*, 1988, 21-26

notie 'snelrecht' schijnbaar gerechtvaardigd in alle gevallen waar geïntendeerd wordt “*op een rechterlijke procedure waarbij een sanctieoplegging wordt beoogd na een onderzoek ter terechtzitting*”⁵. Concreet betekent dit dat men iedere vorm van versnelde procesafhandeling onder de noemer 'snelrecht' doet resulteren (brede betekenis)⁶. Deze omschrijving ontbeert echter wel een duidelijke omlijning tussen snelrecht en andere versnelde procedures van procesvoering. In het verloop van deze bijdrage zal echter consequent worden aangetoond dat deze onregelmatige begripsaanwending niet geheel strookt met wat we in de juridische literatuur erop naslaan. Deze verwarring is hoofdzakelijk terminologisch van aard. Dit wil zeggen dat er verschillende procedures worden aangeduid met de term 'snelrecht' waar dit in de enge betekenis niet het geval blijkt te zijn. In de brede betekenis van het woord kan men echter vrede nemen met het gegeven dat iedere versnelde rechtsgang kan aangeduid worden onder de noemer 'snelrecht'⁷. Een voor de hand liggend criterium in het onderscheid tussen snelrecht en de afdoening via het 'gewone' gemeenrecht is de snelheid waarmee de strafprocedure plaatsvindt.

Dient nog te worden opgemerkt wat er in deze bijdrage onder snelheid behoeft te worden verstaan. Immers, vanuit de criminologische literatuur wordt hierover geen pasklaar antwoord geboden⁸. Indien men echter aan de definitie van het snelrecht, en de modaliteiten hiervan, een indicatieve tijdsaanduiding toevoegt, is men in staat deze lacune ten dele inzichtelijk te maken. Hoewel er zich ook via deze weg geen kant-en-klare oplossing aandient. Want de tijdsperiode van het optreden vanuit de snelrechtprocedures kan nauwelijks geduid worden, laat staan dat men hierin een uitdrukking kan geven in termen van dagen of weken. Zoals we verder nog zullen opmerken kan dit laatste wel plaatshebben daar waar de strafzaak via de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken wordt afgedaan. Deze procedure zal in het verloop van deze verhandeling

⁵ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 329

⁶ CREMERS, P.H.A.J., *l.c.*, 223

⁷ VAN DORST, A.J.A., *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint, 1985, 15-16

⁸ DENKERS, F.A.C.M., *Generale preventie*, Nijmegen, Dekker & Van Der Vegt, 1975, 76

gekend staan als het eigenlijke snelrecht, zoals ingevoerd door de wetgever. Maar voor de overige twee modaliteiten van het snelrecht is de aanduiding van een tijdsverloop onmogelijk te realiseren. Tevens is er met name een verschil tussen de episode gedurende het plegen van de gestelde strafbare gedraging en de aanhouding door de politie enerzijds, en de tijdsperiode tussen het begaan van het misdrijf en de tenuitvoerlegging van de straf anderzijds. In deze verhandeling wordt strikt genomen geen van beide perioden gehanteerd. Er werd geopteerd om die periode te viseren die betrekking heeft op het tijdsverloop tussen het plegen van een delict en de verschijning voor de (vonnis)rechter. Met dien verstande dat het bij de oproeping per proces-verbaal handelt over de eerste inleidende zitting, daar waar er bij de procedure van de onmiddellijke verschijning naar de uitspraak ten gronde verwezen wordt.

Laat ons vooreerst stilstaan bij de enge betekenis van het begrip 'snelrecht', om vervolgens de verschillende procedures te belichten die onder de brede betekenis van deze rechtsgang worden gecategoriseerd; deze worden aangeduid als afzonderlijke modaliteiten van het snelrecht, gekenmerkt door eigen specifieke rechtsregels en uitvoeringspraktijken.

1.3 Het eigenlijke snelrecht...

De aanduiding 'snelrecht' wordt zeer vaak gehanteerd in uiteenlopende gevallen, daar waar men doorgaans een snellere rechtsgang intendeert dan diegene die uit de 'gewone' strafrechtsprocedure resulteert. In werkelijkheid is de notie 'snelrecht' (enge betekenis) een terminologie die betrekking heeft op een specifieke vorm van berechting; met name de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken⁹, vooreerst geïntroduceerd in het voorjaar van 2000. Deze werd in het leven geroepen om eenvoudige, minder ernstige misdrijven op snelle wijze af te handelen en herhaling te voorkomen. Het oogmerk van deze procesvoering betrof de omzeiling van de flessenhals van de raadkamer¹⁰. Doordat de snelrechtprocedure kadert in de figuur van het

⁹ BRUGGEMAN, W., *De aanhouding*, Antwerpen, Maklu, 2006, 23-26

¹⁰ COLLIGNON, P., *La procédure de comparution immédiate devant le tribunal correctionnel*, J.T., 2000, 354-355

opsporingsonderzoek en de onderzoeksrechter hierin slechts een uitsluitend conventionele rol krijgt toebedeeld, zal deze laatste figuur geen verslag dienen over te maken aan de raadkamer. Deze laatste instantie zal dus geen uitspraak kunnen doen over de vordering en blijft hierdoor nagenoeg buiten beeld. Volgens deze procedure werd echter wel de procureur des Konings bevoegd om op autonome wijze de zaak bij het vonnisgerecht aanhangig te maken. De tussenkomst van de onderzoeksrechter hierin is van louter formele aard; in die zin dat de onderzoeksrechter door de procureur des Konings louter verzocht wordt tot uitvaardiging van het bevel tot onmiddellijke verschijning, en als zodanig geen gerechtelijk onderzoek vordert¹¹. Als dusdanig betekent dit dat hierdoor geen gerechtelijk onderzoek wordt ingesteld. De verdachte kan hierin slechts 24 uur van zijn vrijheid worden beroofd. En wel omdat deze procedure kadert in de figuur van het opsporingsonderzoek. Vervolgens is de vonnisrechter verplicht uitspraak ten gronde te doen binnen een termijn die minimaal 4 dagen betreft en de 7 dagen niet overschrijd. Deze procedure werd echter vrij snel een halt toegeroepen door het Arbitragehof, wegens schendingen van het gelijkheidsbeginsel¹². In hoofdstuk 3 zal deze procedure aan een diepgaande kritische analyse onderworpen worden. Hierin zal achtereenvolgens besproken worden hoe deze rechtsgang *de jure* en *de facto* geregeld werd, wat de verschillende criteria zijn om de strafzaak via deze afdoeningwijze te behandelen en wat tevens de voor-, nadelen en implicaties hiervan zijn. Maar laat ons vooreerst halt houden bij de twee modaliteiten van snelle procesvoering die finaal dezelfde doelstellingen trachten te verwezenlijken als het snelrecht.

1.4 ...en zijn uiterlijke verschijningsvormen

Het snelrecht kende echter nog een andere ingang in het Belgische rechtssysteem. Nog voor de procedure van de onmiddellijke verschijning werd reeds aan snelrecht gedaan. In 1994 introduceerde de wetgever de oproeping per proces-verbaal. Dit is de eerste variant in de Belgische geschiedenis van het recht waarbij men doelt op een versnelling van het strafrechtelijke optreden. Doel hiervan betreft een snelle en kordate reactie op allerlei

¹¹ DECLERQC, R., *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 896

¹² Arbitragehof nr. 59/2001 08 mei 2001, B.S. 13 juli 2001

vormen van crimineel gedrag. Ook hier is de complexiteit van het misdrijf de toetssteen voor afdoening. Zaken die gekenmerkt worden door de behoefte aan een grondig onderzoek, waarbij de feiten niet onomstotelijk vaststaan of betwist worden, komen hoegenaamd niet in aanmerking voor dit type van procesvoering.

Krachtens deze wetgeving beschikt de procureur des Konings over de bevoegdheid om de aangehouden persoon, binnen de 24 uur, op te roepen om te verschijnen voor de politie- of correctionele rechtbank. Dit gebeurt nadat de substituut de verdachte heeft voorgeleid op zijn kabinet en van mening is dat de feiten voor de vonnisrechter dienen te worden gebracht¹³. Na verhoor ontvangt de verdachte terstond een kopie van het proces-verbaal van verhoor waardoor deze in kennis wordt gesteld van de feiten en tevens van dag, plaats en uur van de zitting. Dit duplicaat fungeert als officiële dagvaarding. Deze rechtstreekse betekening van de dagvaarding aan de verdachte draagt, zoals later nog zal opgemerkt worden, inherent een aantal voordelen in zich. De verschijning voor de rechtbank dient vervolgens plaats te hebben binnen een termijn van minimaal 10 dagen en mag de twee maanden¹⁴, volgend op zijn arrestatie, niet te boven gaan. Een uitvoerige bespreking van de oproeping per proces-verbaal vindt de lezer terug in het eerste onderdeel van hoofdstuk 3.

Naast deze twee voorgenoemde procesvormen is er echter nog een andere variant die eveneens een snelle toepassing van de strafwet voorstaat. Deze wordt evenwel enkel in het arrondissement Gent gehanteerd. Al gaan er verschillende stemmen op in verscheidene andere arrondissementen om ook deze procedure toe te passen in de wijze van afdoening. Deze betreft met name de snelle afhandeling in strafzaken. Deze afhandeling kadert in het project 'veelplegers en straatcriminaliteit' dat in april 2009 van start ging aan het openbaar ministerie te Gent. De idee achter dit project situeert zich

¹³ Hoewel deze praktijk niet uitdrukkelijk werd opgenomen in de wetgeving kan dit blijken uit de parlementaire voorbereidingen. Zie hiervoor: DE SMET, B., *Snelrecht voor aangehouden verdachten. Commentaar op de procedure van onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 2000, 531

¹⁴ VERSTRAETEN, R., VERBRUGGEN, F., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors – deel 2*, Antwerpen - Appeldoorn, Maklu, 2009, 295

rond de vaststelling dat de straatcriminaliteit, vooral in de grootsteden, sterk toeneemt. Vanuit het Nationaal Veiligheidsplan 2008-2011¹⁵ werd erop gewezen dat veelplegers een relatief hoog aandeel in de opgehelderde feiten uitmaken. In aansluiting met dit project werd eveneens de snelle afhandelingdienst opgericht. Deze staat in voor de afhandeling van strafdossiers binnen dit project en verloopt op geheel autonome wijze. De beslissingsbevoegdheid komt hier exclusief toe aan de behandelende parketmagistraat. Het is echter evenzeer mogelijk dat daders die niet opgenomen zijn in dit project via deze afdoeningwijze voor de rechtbank dienen te verschijnen. Wederom is ook hier de complexiteit van de zaak bepalend voor de wijze van afhandeling. De verantwoordelijke parketmagistraat is hierin de spilfiguur. Deze laatste beschikt over de bevoegdheid om de zaak al dan niet via deze snelle procesvoering te behandelen. Deze vorm van berechting kent echter geen uitdrukkelijke wetgeving. De wijze van overhandiging van de dagvaarding daarentegen wordt echter wel wettelijk geregeld via de recente toevoeging van een bepaling aan het Wetboek van Strafvordering¹⁶. De bespreking van dit project en, in aansluiting hiermee, de afhandelingwijze van strafdossiers via de snelle afhandelingdienst wordt nauwgezet behandeld in hoofdstuk 4 van deze bijdrage.

1.5 Conclusie

De wijze waarop de versnelde rechtsgang haar intrede maakt in het Belgische rechtssysteem is niet eenduidig en wordt gerealiseerd in drie afzonderlijke methoden van berechting. Deze verhouden zich op geheel autonome wijze ten opzichte van elkaar en vertonen als dusdanig nauwelijks affiniteit met elkaar. Dit neemt echter niet weg dat ze vertrekken vanuit een gemeenschappelijke finaliteit. Deze kan gevonden worden in de maatschappelijke bezorgdheid omtrent de geloofwaardigheid van de werking van justitie. Allemaal dragen ze ertoe bij de toepassing van de strafwet en de berechting voor de rechtbank vlot, snel en efficiënt vorm te geven; met als doel een krachtdadig signaal te lanceren tegen normoverschrijdend gedrag en expliciet een daling van de criminaliteit te bewerkstelligen. Onder het *adagium* “*justice must not only be done, it must also be seen*

¹⁵ Punt 8.1 van het Nationaal Veiligheidsplan 2008-2011

¹⁶ Art. 645 Sv., ingevoegd bij art. 136 W. 24 juli 2008, B.S. 7 augustus 2008

*to be done*¹⁷ vonden deze initiatieven een ingang in het Belgische rechtssysteem. Hoewel de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken het eigenlijke ‘snelrecht’ uitmaakt, zijn de andere twee vormen eveneens een uiting van snel recht, zij het dan zonder de verwijzing naar de specifieke notie ‘snelrecht’. De correctheid van deze connectie tussen een snelle berechting van daders in een strafrechtsproces en de efficiëntie ervan ten voordele van de terugdringing van criminaliteit is echter hiermee niet consequent aangetoond. Het is met andere woorden nog zozeer de vraag of de beoogde effecten van een sneller strafrechtelijk optreden, als preventie en daling in de criminaliteitscijfers, gerealiseerd kunnen worden vanuit dergelijk gerechtelijk optreden. De geldigheid van deze vermeende conjunctie wordt door de auteur echter voorlopig in het midden gelaten. In navolgend hoofdstuk zal hierover beknopt worden gereflecteerd vanuit de uiterst geringe literatuur en empirisch wetenschappelijk onderzoek hierover.

In dit onderdeel van de verhandeling werd beknopt verwezen naar de verschillende vormen van snelle berechting in ons rechtssysteem. De uiteenzetting is bewust descriptief en stipulatief gehouden met als doel de lezer vertrouwd te maken met de verschillende wijzen waarop in het Belgische rechtssysteem uiting wordt gegeven aan de verschillende vormen van snelle berechtingmodaliteiten. In hoofdstukken 3 en 4 is een meer exhaustieve bespreking hiervan aan de orde. Hierbij zal de aandacht voornamelijk gericht zijn op de techniciteiten, de wetgeving en de procedure in de praktijk met betrekking tot de oproeping per proces-verbaal en de onmiddellijke verschijning in strafzaken. In navolgend hoofdstuk reflecteren we over de mogelijke motieven die kunnen worden aangehaald ter verantwoording van de aanwending van een snelrechtprocedure. Naast de vermeende voordelen die ze heeft voor de verschillende actoren, betrokken bij strafrechtelijke aangelegenheden, zal ook de afschrikkingstheorie besproken worden. En wel omdat deze de generaal en speciaal preventieve effecten toont van een snelle reactie op het delict. Hierbij is het nog zozeer de vraag wat er vanuit de afschrikkingstheorie

¹⁷ EHRM 28 juni 1984, ECHR, Series A, Vol. 80, Campbell and Fell in BOVEND’EERD, P., *Rechterlijke organisatie, rechters en rechtspraak*, Deventer, Kluwer, 2008, 22

beoogd wordt en of deze effecten van sneller straffen daadwerkelijk verantwoord kunnen worden vanuit empirische onderzoeksresultaten.

2. Een rechtsgang gebaseerd op vooronderstellingen.

2.1 Inleiding

In ons Belgisch rechtssysteem werd in een niet zo ver verleden, in navolging van andere Europese landen als Frankrijk en Nederland, vanuit justitiële middelen ruime aandacht besteed aan de efficiëntie van het gerechtelijk apparaat. Voorop in deze discussie weerklonk het debat over een snelle berechting, en in aansluiting hiermee, een vlotte procesgang. Vanuit deze gedachtegang kan er gesteld worden dat men klaarblijkelijk een connectie suggereert tussen een geloofwaardige en daadkrachtige justitie enerzijds en de snelheid waarmee ze optreedt tegen strafbaar gesteld gedrag anderzijds.

Een mogelijke ondersteuning hiervoor kan gevonden worden in de klassieke afschrikkingstheorie van Bentham, die nog steeds als grondlegger van de afschrikkingstheorie wordt beschouwd. In een eerste paragraaf van dit hoofdstuk zal beknopt worden gekenschetst vanuit welke aspecten, die men als inherent aan de snelrechtprocedure insinueerde, men opteede voor dergelijke wijze van procesvoering. Daarnaast zal beknopt worden toegelicht wat de wezenlijke kenmerken van een afschrikkingstheorie inhouden voor het snelrecht en hoe, in het bijzonder, Bentham's theorie hier iets aan toevoegt. Hierin zal bijzondere aandacht worden gewijd aan de zwaarte, de zekerheid en de snelheid van de sanctieoplegging; deze vormen als zodanig de drie pijlers van Bentham's theorie en zullen in die hoedanigheid bevraagd worden op hun werkelijke bijdrage aan de afschrikkingstheorie. Hierin zal met name de realiseerbaarheid ervan in een kritisch daglicht worden geplaatst.

In het verlengde van deze theorie worden in dit hoofdstuk eveneens de meer moderne varianten van de afschrikkingstheorie aangehaald en besproken in relatie tot de vraag: vanwaar de opkomst ten gunste van de ideologie van een denken in termen van snelrecht als veelbelovende bijdrage in de zoektocht naar een optimale justitie? Er wordt hier verwezen naar de twee meest prominente pijlers van de moderne afschrikkingstheorie: met name de generaal preventieve werking die uitgaat van het snelrecht, en de speciaal - individuele werking ervan. Na een bespreking van deze begrippen zal worden toegelicht

welke potentiële uitwerking deze kunnen hebben op de vooropgestelde doelen van het snelrecht. Hierin is het echter nog zozeer de vraag of de link tussen een snelle berechting van daders en de bevordering van de efficiëntie van justitie hierdoor wel gerechtvaardigd is. Vaak wordt er gesuggereerd dat dit inderdaad zo is¹⁸. Vanuit de literatuur wordt doorgaans aangenomen dat een straf effectiever is indien ze sneller volgt op het ongewenste gedrag en naarmate deze met zekerheid volgt¹⁹. Er wordt geredeneerd vanuit de gedachte dat zowel de snelheid als de zekerheid van de straf ertoe leiden dat de betrokkene de band tussen het gestelde gedrag en de straf die erop volgt leert inzien. “*Op een dergelijke houding valt weinig af te dingen, behalve wellicht dat de opvatting [...], soms meer lijkt ingegeven door intuïtie en door vermoedens dan door [wetenschappelijk] bewijs*”²⁰. Aan de hand van enkele conclusies uit het doctoraalschrift van O. J. Bosker zal blijken dat op basis van het weinige empirische onderzoek hierover niet zonder meer geconcludeerd kan worden dat sneller straffen een invloed uitoefent op recidive of zelfs normovertreding tegengaat. De aanwending van de snelle procesafdoening, zo zal blijken, berust eerder op tal van vooronderstellingen over de efficiëntie van een snelle procesgang dan dat zij onderschreven wordt door empirisch en wetenschappelijk onderzoek.

2.2 Waarom snelrecht?

Strafrechtelijk ingrijpen wordt geacht effectiever te zijn naarmate men sneller optreedt tegen wetsovertredingen. Burgers houden zich meer aan wat de wet voorschrijft en overtreeders zullen minder snel geneigd zijn delicten te plegen wanneer politie en justitie zichtbaar snel reageren op strafrechtelijke inbreuken. Het preventief ontradende effect dat uitgaat van snelrecht is één van de factoren in de overweging om snelrecht in te voeren. Deze preventieve werking kan gerealiseerd worden vanuit zowel afschrikking als normering. De afschrikkingstheorie zal hiernavolgend besproken worden. Over de

¹⁸ DE KEIJSER, J.W., *Strafrechtstheorieën en de praktijk*, in HESSING, D.J., VAN KOPPEN, P.J., MERCKELBACH, H., CROMBAG, H., *Het recht vanbinnen. Psychologie van het recht*, Deventer, Kluwer, 2002, 855-870

¹⁹ RUTENFRANS, C., *De zin van straffen*, Groningen, Groniek Historisch Tijdschrift, 1991, 65

²⁰ VAN DER LAAN, P.H., *Over straffen, effectiviteit en erkenning. De wetenschappelijke onderbouwing van preventie en strafrechtelijke interventie*, Justitiële Verkenningen, Vol. 30, nr. 5, 1992, 31

normeringtheorie volstaat hier de vermelding dat deze een remmende invloed uitoefent op criminaliteit omdat deze instaat voor het aanleren of versterken van de in de samenleving geldende regelgeving op basis van het gegeven dat burgers kennis hebben over deze regelgeving, en wel vanuit de praktijk van de strafoplegging²¹.

Een andere reden echter voor de aanwending van de snelrechtprocedure kan gevonden worden in het afnemende vertrouwen in justitie en het gehele gerechtelijk apparaat. De publieke opinie is de mening toegedaan dat justitie te mild is in haar beleid en veel te traag in de uitvoering en toepassing van de strafwet. De invoering van een snelrechtprocedure dient men in het licht van voorgaande lacunes te situeren. In die zin is het niet zozeer justitie en politie die hier op het spel staan maar nagenoeg heel het vertrouwen en de geloofwaardigheid ervan. Een lik_op_stuk beleid, zoals men het snelrecht optreden ook vaak benoemt, tracht dit wantrouwen en gebrek aan geloofwaardigheid te verhelpen door op ostentatieve wijze snelle reactie te koppelen aan regelovertreding. De nadruk wordt er gelegd op het zichtbare, bijna tastbare, karakter van de snelheid van het strafrechtelijke optreden.

Er is evenwel nog een derde, voor de hand liggende, reden waarom men zich tot het snelrecht zou wenden. Deze wordt in hiernavolgende paragraaf toegelicht en situeert zich rond de vermeende voordelen dat de versnelde rechtsgang potentieel bezit.

Het denken over snelrecht ontstond vanuit de vaststelling dat de resultaten van de 'gewone' strafrechtelijke procedure lang op zich laten wachten. En dit ontstemt de burger mateloos. De weg die wordt afgelegd tussen het plegen van een delict en de veroordeling van de dader verloopt uiterst moeizaam en traag. Dit heeft tot gevolg dat het na verloop van tijd steeds moeilijker wordt de feiten of de onschuld van de betrokkene te bewijzen²². Om hieraan tegemoet te komen concludeerde men dat er behoefte was aan een wetgeving

²¹ GIBBS, J., TITTLE, C., *Crime, punishment and deterrence*, American Journal of Sociology, Vol. 83, nr. 1, 1977, 249-251

²² MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 1

die diende te voorzien in een snellere variant van strafrechtelijke afdoening. Hiervoor redeneerde men vanuit een aantal aspecten die deze rechtsgang in zich zou dragen, in relatie tot de betrokken partijen.

2.2.1 Verdachte

Een snelle rechtsgang zou vooreerst voor de verdachte betekenen dat deze niet nodeloos lang hoeft te leven onder druk van een strafvervolging²³, en wel omdat er zich snel duidelijkheid zal aandienen met betrekking tot het vervolg van de strafzaak. In het kader van het snelrecht weet de verdachte vrij snel waar hij aan toe is. Deze laatste wordt hierdoor niet in het ongewisse gelaten over een mogelijks lange periode van voorhechtenis, tot aan de eventuele vervolging en sanctieoplegging. Hiervoor stelt de advocaat hem in kennis van de versnelde procedure. Tevens betekent dit dat de tenuitvoerlegging van de straf sneller zal plaatshebben waardoor de beklaagde spoediger de draad in zijn leven weer ter harte kan nemen. De keerzijde van deze medaille behelst echter dat er in het kader van het snelrecht doorgaans minder zware straffen zullen voortvloeien uit de rechterlijke beslissingen vanwege de geringe ernst van het misdrijf. Dientengevolge zal dit voorgenoemde voordeel niet de zwaarwichtigheid dragen dat men doorgaans in een pleidooi voor snelrecht zal aanwenden om de voordelen ervan te duiden.

2.2.2 Slachtoffer en samenleving

De visie van het slachtoffer is niet zelden gericht op het retributieve aspect van de zaak. De boetedoening voor het leed dat hen werd aangedaan wordt bij voorkeur zo snel als mogelijk uitgevoerd. Voorop in deze denkwijze staat de verwijdering van de dader uit de maatschappij, en deze staat ten dienste van het behoud van de maatschappelijke orde. De geloofwaardigheid van justitie is hieraan rechtstreeks verbonden. Immers, een gerechtelijk optreden tegen bepaalde strafbare vormen van gedrag wordt maar als efficiënt ervaren indien er snel, kordaat en effectief gevolg wordt gegeven aan de wetsovertreding. Het lang uitblijven van een strafrechtelijke reactie creëert in het slachtoffer een gevoel

²³ DEN HARTOG, A., *Artikel 6 EVRM: grenzen aan het streven de straf eerder op de daad te doen volgen*, Antwerpen, Maklu, 1992, 11

van machteloosheid en ongenoegen dat slechts kan verholpen worden wanneer vanuit justitie een signaal gelanceerd wordt dat er daadwerkelijk iets ondernomen wordt. De ostentatieve ingreep van justitie in de knelpunten die vigeren in de samenleving schept vervolgens een maatschappelijk draagvlak dat zowel normbevestigend als waarborgend van aard kan zijn. De ervaren spanningsverhouding, veroorzaakt door de strafzaak, zal hierin sneller worden weggenomen. En deze werkt hoegenaamd dan ook ten voordele van het verwerkingsproces, zeker als het slachtoffer dient gehoord te worden in de strafzaak: zowel als getuige als in de hoedanigheid van betrokken partij. Maar ook hier dienen zich contradictoire standpunten aan. De onmiddellijk betrokkenen bij misdrijven zijn niet zelden onderwerp van (zware) agressiedelicten en deze worden doorgaans niet via snelrecht afgehandeld. Dus ook hier kunnen legitieme vraagtekens worden gesteld bij de reële bijdrage van een afdoening via de snelrechtprocedure, in het zogenaamde belang van het slachtoffer. Voor de maatschappij in zijn totaliteit blijft het voordeel van een snel en kordaat optreden echter wel onverwijd overeind.

2.2.3 Waarheidsvinding

Het tijdsverloop tussen het misdrijf en de strafrechtelijke ingreep dient, in het belang van het onderzoek, zo beperkt als mogelijk te worden gehouden. Voor de bewijslast is deze kortstondige periode van cruciaal belang²⁴. Na verloop van tijd bestaat de kans dat de bewijzen in kwaliteit en omvang verminderen. Dit laatste kan op allerlei wijzen gebeuren. Wanneer men een beroep doet op getuigen tredt de kans op dat het geheugen hen in de steek laat of een minder duidelijk beeld hierover erop nalaat dan indien men sneller tot het getuigenverhoor zou zijn overgegaan. Tevens kan het gebeuren dat de bewijsstukken verloren zijn gegaan, bedrieglijk werden weggenomen, of gewoonweg verdwenen zijn. Dit geldt evenzeer voor verdachten en getuigen; voornamelijk in het geval van bewijsvoering *in personam*. De bereidheid van slachtoffers en getuigen om mede te werken aan strafzaken neemt gewoonlijk proportioneel af met de tijdseenheid van het interval²⁵. Niet zelden zijn relevante personen onbeschikbaar door een onverwachts

²⁴ VAN DORST, A.J.A., *o.c.*, 49-52

²⁵ *Ibid.*, 50-51

sterftegeval of onbereikbaar omwille van emigratie naar een andere verblijfplaats. Dientengevolge geldt het voor de Belgische overheid dat hoe langer een zaak aansleept, hoe minder kans ze heeft op een effectieve veroordeling van desbetreffende verdachte. En dit in tegenstelling tot Nederland: *“Dit geldt overigens minder voor Nederland, omdat bij ons recht kan worden gesproken op basis van eerder afgelegde verklaringen die zijn opgenomen in het proces-verbaal. Snelheid is vooral van belang voor de waarheidsvinding in zaken die bewijstechnisch nog niet ‘rond’ zijn op het moment dat de verdachte wordt aangehouden.”*²⁶

2.2.4 Schadeloosstelling

Tot slot is een versnelde procesgang in het voordeel van het slachtoffer wanneer er sprake is van geleden materiële schade. Indien de dader snel berecht wordt, verkeert het slachtoffer in de hoedanigheid om sneller aanspraak te maken op de schadevergoedingseis²⁷. Zo zal tevens sneller bepaald worden hoeveel deze bedraagt en binnen welke termijn, volgend op de uitspraak, deze vergoed dient te worden. Een kritische bemerking hierbij behelst de mogelijkheid dat door toedoen van een van de partijen op de zitting deze, al dan niet geloofwaardig, te kennen geeft nog steeds niet in de mogelijkheid te verkeren de omvang van de schade tot nog toe in te schatten. Een impasse die weleens lang aanslepende gevolgen met zich kan meebrengen.

2.2.5 Voorlopige hechtenis

Er zijn echter nog een drietal redenen waarom de wetgever opteerde voor de toepassing van het snelrecht, indien deze procedure gekoppeld wordt aan een voorlopige hechtenisstelling, zoals deze bij de onmiddellijke verschijning in strafzaken wordt toegepast. Vooreerst speelt het risico van potentieel vluchtgevaar parten in de overweging voor de toepassing van het snelrecht. De kans bestaat immers dat, indien de beklaagde na zijn arrestatie opnieuw in vrijheid wordt gesteld, de persoon van de beklaagde niet zal

²⁶ BOSKER, O.J., *Snelrecht. De generaal en speciaal preventieve effecten van sneller straffen*, Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 1997, 32

²⁷ SCHUERMANS, F., *Het snelrecht Verwilghen: een daadkrachtige justitie behoeft geen spektakel*, T. Strafr., 2000, 149

komen opdagen op de dag waarop de zitting plaatsheeft. Ditzelfde probleem stelt zich eveneens wanneer de raadkamer zich uitsprekt over de vrijlating onder voorwaarden en dientengevolge verwacht wordt dat de beklaagde zich later vooralsnog aanmeldt. Ten tweede kunnen er grote problemen ontstaan wanneer van de beklaagde verwacht wordt zich, op eigen initiatief overigens, in eigenste persoon te melden bij de desbetreffende strafinstelling. Dit veroorzaakt een enorme obstructie voor de tenuitvoerlegging van het uitgesproken vonnis. Wanneer dit het geval is, blijkt het niet zelden een struikelblok voor justitie die hierdoor extra belast wordt met de opsporing van dergelijke personen. Het is in dit licht dat men het voorarrest kan plaatsen: *“het voorarrest wordt hierdoor toegepast als een voorschot op een door de rechter op te leggen gevangenisstraf”*²⁸. Personen zonder vaste woon- of verblijfplaats en drugstoeristen zijn dan ook dikwijls onderwerp van dergelijke maatregel. Een derde, eerder triviale, reden voor de aanwending van het snelrecht met voorarrest is gelegen in de handhavinggedachte. De voorlopige opsluiting van daders van criminele feiten voorkomt dat ze gedurende deze kortstondige periode opnieuw terugvallen op het normoverschrijdende gedrag waarvoor ze initieel in voorarrest terecht kwamen. Een positieve connotatie van deze wijze van berechting behelst de dynamiek volgens dewelke er mogelijk corrigerend kan worden opgetreden met als gevolg dat de criminele spiraal waarin velen ervan vertoeven mogelijks kan worden doorbroken. Hoewel, de korte termijn tussen daadstelling en zitting kan leiden tot een stijging van het aantal dagvaardingen en daling in het aantal voegingen, waardoor recidivisten vaker voor de rechter zullen dienen te verschijnen; wat ontegenzeggelijk leidt tot een verhoging van de zittingscapaciteit van de zetel. Dit kan tevens leiden tot een mogelijk aanzuigefect omdat de frequentere verschijning voor de rechter, zonder de samenvoeging, onvermijdelijk leidt tot meerdere, en dus, zwaardere straffen. Is de invoering van de snelrechtsprocedure dus daadwerkelijk een efficiënte stap in de uitvoering van het gerechtelijke beleid? Beide standpunten cumuleren voor- en nadelen; maar wat de uiteindelijke eindbalans is van een sneller recht blijkt dus uiterst precair en perspectiefafhankelijk te zijn, kunnen we concluderen na de in acht name van voorgenoemde beschouwingen.

²⁸ BOSKER, O.J., o.c., 16

In een tijd waarin de strafrechtelijke rechtshandhaving pertinent om belangstelling vraagt is het niet verwonderlijk dat, omwille van voorgenoemde elementen, de toepassing van een snelle rechtsgang, met de nodige bemerkingen, overwogen wordt. Hierbij werd echter geen melding gemaakt van een laatste voordeel van snelle berechting: op organisatorisch vlak is het snelrecht een interessant gegeven daar deze de doorlooptijden van strafzaken indringend doet verminderen, waardoor meer tijd en ruimte vrijkomt voor andere zaken. Anders uitgedrukt kan er gesteld worden dat deze procesvoering een afnemende belasting van het strafrechtsapparaat bewerkstelligd. Hoewel, herinner voorgenoemd bezwaar met betrekking tot de overbelasting van de zittingscapaciteit van de zetel. Ook hier blijkt het vermeende voordeel niet zonder keerzijde.

In volgende paragraaf zal onderzocht worden of het snelrecht de vooropgestelde doeleinden van preventie wel tot haar recht kan laten komen. Vertrekkende vanuit de afschrikkingstheorie van Bentham en de meer moderne varianten ervan zal uiteindelijk geconcludeerd worden dat het snelrecht een nuttig instrument *kan* zijn, doch eerder gebaseerd op assumpties ingegeven vanuit intuïtieve motieven en subjectieve vooronderstellingen die niet of nauwelijks ondersteund worden vanuit de literatuur en empirische bewijsvoering. Dit laatste houdt verband met het gegeven dat onderzoek naar de effecten van (sneller) straffen in de criminologie uiterst schaars is en dus weinig voorhanden²⁹.

2.3 De afschrikkingstheorie³⁰

De afschrikkingstheorie vertrekt van de keuzevrijheid van een rationeel individu en is hierdoor ingebed in de lange traditie van de *rational choice theory*. Van hieruit wordt een individu gereduceerd tot rationele calculator, gemotiveerd tot het maximaliseren van persoonlijk heil. De verwachte straf, bestaande uit de zekerheid van de straf (de pakkans)

²⁹ MEVIS, P., BRUINSMA, G., O.M. *Congres 2010 Snelrecht: hoe sneller, hoe beter?*, 2010, 7-8: http://www.om.nl/om_congres_2010/om_congres_2010/, geraadpleegd op 8 april 2012

³⁰ AKERS, R., *Rational choice, deterrence, and social learning theory in criminology: the path not taken*, journal of criminal law and criminology, Vol. 81, nr. 3, 1990, 653-676; JACOBS, B., *Deterrence and deterrability*, American Society of Criminology, Vol. 48, nr. 2, 2010, 417-422

en de zwaarte van de strafoplegging (de strafmaat), zou hierin van doorslaggevend karakter zijn in de keuze voor het al dan niet overtreden van wettelijke bepalingen. De afschrikwekkende werking is gelegen in het creëren van angst waardoor een individu afziet van criminele gedragingen: in dit geval laat iemand zich afschrikken door een strafoplegging, gekoppeld aan het normoverschrijdende gedrag. Het doel van deze theorieën is steeds van preventieve aard. Door sneller te straffen betracht men aan deze eis te voldoen: met name het bewerkstelligen van speciaal en generaal preventieve effecten. Binnen dit proces zijn diverse mechanismen werkzaam waarvan afschrikking en normering de voornaamste zijn. Men tracht met andere woorden individuen te ontraden delicten te plegen vanuit het wijdverbreide gegeven dat overtreding van de (straf)wet resulteert in de oplegging van straffen of sancties. Of het nu om een gevangenisstraf, een geldboete of enig andere vorm van bestraffing handelt, doet hier niet ter zake. Punt is dat iedere overtreding zijn repercussies heeft voor de overtreder. En de invloed die hier mogelijks vanuit gaat, is de afschrikking. De finale betrachting bestaat erin de dader en de andere personen te weerhouden criminele feiten te plegen door te verwijzen naar de strafrechtelijke reactie ten aanzien van dergelijke vormen van gedrag. Naast deze gedragsbeïnvloedende factor zijn incapacitatie³¹, technopreventie en resocialisatie drie andere vormen van preventieve strategieën.

Volledigheidshalve zou er in deze beknopte analyse van de preventieve werking van het strafrecht (vanuit de afschrikkingstheorie) een uiteenzetting dienen te worden opgenomen met betrekking tot de doelgroepen van strafrechtelijke handhavingintenties. Omdat eenzelfde straf niet bij iedere overtreder tot het gewenste effect leidt, is een diepgaand onderzoek nodig naar de verschillende categorieën van daderschap. Wil de preventieve werking, uitgaande van het normatieve strafrecht, effectief zijn, kan men onmogelijk omheen dit vraagstuk. In deze bijdrage is er geopteerd om deze denkpijpe niet te behandelen, daar dit ons te ver zou leiden van het onderzoeksobject.

³¹ Hieronder dient te worden verstaan het onschadelijk maken van bepaalde personen door middel van opsluiting.

2.3.1 Bentham's trias

De klassieke afschrikkingstheorie stelt voorop dat de efficiëntie van de oplegging van een sanctie of straf het grootst is indien deze zwaar is, met zekerheid volgt en snel wordt toegepast na de criminele daad. Deze visie³² op de afschrikkende werking van straffen werd reeds in 1789 uitgewerkt door Jeremy Bentham³³ (1748-1832), in navolging van Beccaria³⁴ (1738-1794), en blijft tot op heden nog steeds weerklank vinden in het denken over bestraffing. Deze theorie vertrok van een kosten - baten analyse en een rationeel mensbeeld. Er werd gesteld dat criminele gedragingen achterwege zouden blijven indien de kosten hiervoor hoger waren dan het voordeel ervan. Zowel de *zwaarte van de straf*, de *zekerheid* dat deze onverwijld zal worden toegepast en de gepercipieerde straffkans (lees: pakkans) zijn factoren die de kosten van het criminele gedrag doen toenemen, aldus Bentham. Maar ook *de snelheid* van het strafrechtelijke optreden beïnvloedt volgens hem het afwegingsproces van de potentiële overtreder. Dit betekent vanuit Bentham's visie dat een snelle strafrechtelijke reactie, volgend op het misdrijf, de kosten voor het plegen van een delict eveneens doet toenemen. En het is precies deze hoge kost die voor de potentiële overtreder een drempel uitmaakt in de afweging tot het plegen van criminele feiten. Overigens is het niet nodig dat deze drie aspecten (zwaarte, zekerheid en snelheid) ieder afzonderlijk gemaximaliseerd worden. De kunst bestaat er volgens Bentham in een zo gunstig als mogelijke afweging te vinden waarin deze aspecten elkaar optimaliseren³⁵. Zo kan bijvoorbeeld een minder zware straf even efficiënte resultaten opleveren wanneer deze zeker wordt toegepast en tevens sneller volgt op de wetsovertreding.

Tegenover het model van Bentham kan men echter wel enkele kritische bedenkingen opwerpen. Een alomvattende beschouwing met betrekking tot de theorie van Bentham handelt over het gegeven dat het niet de feitelijke zwaarte, zekerheid of snelheid van de

³² VAN DIJK, A.A., *Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen: over opzet, schuld, schulduitsluitingsgronden en straf*, Antwerpen - Appeldoorn, Maklu, 2008, 88-92

³³ BENTHAM, J., *An introduction to the principles of morals and legislation*, Dover, Dover Publications Inc., 2009, 416

³⁴ VAN DIJK, A.A., *o.c.*, 88

³⁵ STEENHUIS, D.W., *Tijd en recht: over het belang van een snelle afhandeling van strafzaken*, Justitiële Verkenningen, Vol. 18, nr. 1, 1992, 37-38

strafrechtelijke reactie is waarvan het preventieve effect uitgaat, maar dat er hier een subjectieve perceptiecomponent in het geding is. Niet deze straffactoren *an sich* dragen een ontradend effect in zich maar de perceptie³⁶ van de potentiële wetsovertreder op de strafrisico's als pakkans en effectieve, al dan niet zware, vervolging kunnen tot het gewenste resultaat leiden³⁷. Naast deze algemene opmerking zijn er echter nog enkele bezwaren tegen de uitgangspunten van Bentham's theorie. Zo komt met name de realiseerbaarheid van de drie voorgenoemde pijlers van deze theorie onder zware druk te staan. In die zin kan een strafrechtelijk beleid bezwaarlijk onverwijld worden onderschreven door een kritiekloze aanname van de beginselen van Bentham's trias; en wel om volgende redenen.

Vooreerst weet men zich voor het probleem gesteld dat de *zekerheid* waarmee de straf het misdrijf volgt allesbehalve gegarandeerd is. Temeer omdat objectief beschouwd de pakkans uiterst klein is waardoor vele misdrijven onopgehelderd blijven. Maar zelfs indien de dader daadwerkelijk gevat wordt, bestaat geenszins de garantie dat deze bestraft zal worden omwille van tal van uiteenlopende redenen; als daar zijn: de eenvoudige schuldigverklaring, de transactie, de niet uitvoering van vrijheidsontnemende straffen onder de 3 jaar, het technische of beleidsmatige sepot en de loutere waarschuwing. Hierdoor is het percentage delinquenten dat, als finale stap in de tenuitvoerlegging van de straf, in de gevangenis belandt uiterst gering³⁸ in de verhouding tot het aandeel van de criminaliteit in de samenleving. Dit geldt eens te meer voor de persoon van de veelpleger. Deze pleegt op zeer frequente basis misdrijven maar wordt in slechts enkele van deze gevallen gevat en hiervoor berecht. Dat de zekerheid van bestraffing tot op zekere hoogte preventief effect kan hebben wordt echter niet betwijfeld, maar deze kent ook haar grenzen: *“it also turned out that, beyond a certain treshold, additional increments of certainty of detection did not reduce [...], suggesting that some people remain unaffected*

³⁶ DECKER, S., WRIGHT, R., LOGIE, R., *Perceptual deterrence among active residential burglars: a research note*, Criminology, Vol. 31, nr. 1, 1993, 135

³⁷ CULLEN, F.T., JONSON, C.L., *Correctional theory. Context and consequences*, California, SAGE Publications Inc., 2011, 73

³⁸ EGGEN, A.T.J., KALIDIEN, S.N., *Criminaliteit en rechtshandhaving 2007*, Den Haag, WODC/Boom Juridische uitgevers, 2008, 184-187

*by increasing threats*³⁹. Kortom, de efficiëntie van deze eerste pijler staat dus niet onomstotelijk vast. Men mag hierdoor echter de consequentie van de zekerheid van strafoplegging niet ontkennen. Overigens dient deze zekerheid van bestraffing consistent te gebeuren, wil ze enig effect bereiken. Indien men op grond van eerdere ervaringen, bijvoorbeeld in het geval van een laattijdige reactie of zelfs de afwezigheid van een reactie, een straf verwacht, maar deze vervolgens uitblijft, wordt dit dikwijls ervaren als een vorm van beloning⁴⁰.

Vervolgens kan men bij de *zwaarte* van de sanctie gelijkaardige bedenkingen formuleren. Menig personen is ervan overtuigd dat een zware sanctie gerechtigheid dient en preventieve doeleinden kan verwezenlijken vanuit de afschrikwekkende reactie⁴¹. Maar niets is minder waar. Immers, in de dagdagelijkse praktijk is het naleven van normen en regels tot een conventie geworden waarbij men deze doorgaans niet in vraag stelt en nagenoeg opvolgt zonder meer. De zwaarte van de strafdreiging vervult hierin nauwelijks een regulerende rol. Zo gesteld kan men grote twijfels uiten bij de impact die mogelijks uitgaat van de zwaarte van een straf in de organisatiepraktijk naar een normconformistische samenleving. De zwaarte van de straf is hier redundant aangezien de strafdreiging alleen al volstaat voor de assimilatie aan het strafrecht. Dit laatste kan verklaard worden vanuit de gedachte dat in het geval van veelplegers niet de zwaarte van de straf maar de frequentie ervan (vaker straffen) gunstiger is als aanpak van dit fenomeen. Dit laatste kan pas worden bereikt wanneer men tracht in te werken op de verhoging van de objectieve pakkans van het delict. Tot slot dient hierbij nog te worden opgemerkt dat de zwaarte van de straf niet buitenproportioneel mag zijn. Ze dient met andere woorden ondersteuning vanuit een maatschappelijk en individueel draagvlak. De afwezigheid hiervan zou wel eens ongewenste effecten kunnen teweegbrengen die zwaar doorwegen op de perceptie van de burgers ten aanzien van de overheid en justitie; en niet

³⁹ KILLIAS, M., SCHEIDEGGER, D., NORDENSON, P., *The effects of increasing the certainty of punishment. A field experiment on public transportation*, European Journal of Criminology, 2009, 398

⁴⁰ RUTENFRANS, C., *l.c.*, 65

⁴¹ TONRY, M., *Onderzoek naar afschrikking: de noodzaak om klein te denken als we iets nieuws willen leren*, Justitiële Verkenningen, Vol. 34, nr. 2, 2008, 99

in het minste op de geloofwaardigheid van het gerechtelijk apparaat in zijn geheel als zodanig.

De derde en laatste pijler van Bentham's theorie, met name de *snelheid* van de strafoplegging, blijft ook hier niet onbesproken. Aangenomen wordt dat de snelle strafrechtelijke reactie de dader ervan weerhoudt nieuwe misdrijven te plegen in de toekomst. Hierbij vertrekt men vanuit de gedachtegang dat een snellere afdoening van de strafzaak ontradend en zelfs afschrikkend gevolg heeft voor de persoon van de dader. Naast deze vermeende effecten zijn hier nog andere motieven in het geding die doen besluiten tot een versnelde afwikkeling van het strafproces. De vergelding die uitgaat van de opgelegde straf zou effectiever zijn omdat ze een diepgaande indruk maken op de persoon van de dader, mits zij snel en consequent wordt toegepast. Een ander beeld verkrijgt men dan weer indien men in rekening brengt dat met het kordate optreden tegen de normovertreder maatschappelijke belangen worden gediend. De dader wordt vrijwel onmiddellijk buiten de samenleving geplaatst of ondergaat andere vormen van sanctieoplegging, en voorkomt zo dikwijls verdere leedtoevoeging aan de maatschappij en haar leden. Deze zichtbare incapacitatie zou tevens een generaal preventieve werking vertonen doordat andere, potentiële daders hierdoor in de wetenschap verkeren dat strafbare gedragingen terstond worden aangepakt en tot gevolg hebben dat een snelle berechting volgt op de wetsinbreuken die, althans naar het Nederlandse model, niet zelden resulteren in een gevangenisstraf. Maar of van dit alles zoveel heil kan worden verwacht, valt tot nog toe te betwijfelen. Hiernavolgend zullen enkele van voorgenoemde factoren wat kritischer onderzocht worden.

2.4 Moderne afschrikkingstheorie: generale preventie en speciale preventie

2.4.1 Generale afschrikking en preventie

Een reflectie over de conceptie van generale afschrikking wordt veelvuldig in verband gebracht met de gangbare normeringstheorie. Deze theorie vertrekt van de gedachte dat, indien het strafrecht doeltreffend wil zijn, er noodzaak is aan normen en wettelijk

bepaalde regelgeving die paal en perk stellen aan overtredingen van deze orde. Bovendien wordt vereist dat de burgers op de hoogte zijn van deze regelgeving en zo nodig de conformering hieraan belangrijk achten⁴². Indien dit niet het geval blijkt te zijn, legitimeert dit een strafrechtelijk optreden. Het is in deze fase dat de overgang van de normeringtheorie naar de afschrikkingstheorie, met impliciet de verwijzing naar de preventieve effecten, inzichtelijk kan gemaakt worden. Immers, de afschrikkingstheorie ligt in grote lijnen in het verlengde van de normeringtheorie. Daar waar de normeringgedachte wetten en regelgeving viseert, tracht de afschrikkingstheorie deze juist te hanteren in het voeren van een strafbeleid waarin de nadruk wordt gelegd op de overtreding van wettelijk bepaalde voorschriften. Het is met andere woorden deze laatste theorie die, vertrekkende vanuit de filosofie achter de normeringtheorie, conformiteit aan de wetgeving tracht te verwezenlijken door een verwijzing naar de sanctieoplegging in te voegen wanneer de normeringthese niet in haar opzet slaagt. Beide theorieën worden dan ook vaak samen besproken in de literatuur. Maar wat is generale afschrikking?

“Deterrence theory implies a psychological process whereby individuals are deterred from committing criminal acts only if they perceive legal sanctions as certain, swift and/or severe. Recognizing the importance of perception for the deterrence process, investigators initiated analyses of perceptual properties of sanctions (e.g., the perceived likelihood of arrest). This development marked a shift away from the previous focus of deterrence research on objective properties of sanctions (e.g., the actual likelihood of arrest).”⁴³

⁴² GIBBS, J., TITTLE, C., *l.c.*, 249-251

⁴³ WILLIAMS, K.R., *Perceptual research on general deterrence: a critical review*, Law and Society Review, Vol. 20, nr. 4, 1986, 545

Uit dit citaat kunnen we opmaken wat er al eerder werd aangegeven, dat het namelijk niet de objectieve attributen van de sanctie zijn waarvan de afschrikwekkende werking uitgaat maar de *perceptie* ervan door de potentiële wetovertreder⁴⁴. Er is hier met name een subjectieve belevingscomponent in het geding die ervoor zorgt dat de uiteenlopende sanctiebepalingen een eventuele dader ontraden over te gaan tot het plegen van een misdrijf. Deze methode, aangereikt vanuit de afschrikkingstheorie, wordt vaak gehanteerd als vorm van criminaliteitscontrole. De notie ‘algemeen’ heeft betrekking op het gegeven dat men niet louter wil inwerken op de persoon van de veroordeelde maar in tegenstelling een breedvoerig signaal wil lanceren gericht op de maatschappij en haar burgers. Indien justitie hierdoor een efficiënt beleid voert zullen diegenen die lichtzinnig omgaan met de rechten van anderen, en de rechtsorde in haar algemeenheid, ontzet worden door de angst voor het sanctiebeleid van de wetgever⁴⁵. In iedere uitgave over de effecten van afschrikking staat te lezen dat de sanctieoplegging strikt, zeker en snel dient plaats te hebben wil ze de voordelen van wetsovertreding blijvend overtreffen. Algemeen wordt aangenomen dat generale afschrikking in haar opzet slaagt indien individuen criminele gedragingen vermijden of deze nalaten vanuit de gepercipieerde dreiging of angst van de inherente elementen van een strafoplegging.

Voorts is het een essentieel bestanddeel van de afschrikkingstheorie dat er een exhaustief inzicht in de psychologische processen die zich afspelen in het individu wordt verkregen, voordat deze overgaat tot het plegen van criminele feiten. In het bijzonder gaat hierbij de aandacht uit naar de perceptuele verbanden die aanleiding geven tot afschrikking, evenals naar andere preventieve consequenties van sancties. In deze bijdrage werd er geopteerd om naast de loutere vermelding ervan geen verdere uitdieping van deze psychologische processen te onderzoeken, daar dit ons te ver zou leiden van het centrale onderzoeksthema. Dergelijk onderzoek is van uiterst omstandige aard en zou hierdoor de omvang van deze verhandeling buiten proportie doen toenemen.

⁴⁴ CULLEN, F.T., JONSON, C.L., *o.c.*, 73

⁴⁵ SIEGEL, L.J., *Introduction to criminal justice*, Wadsworth, Cengage Learning, 2009, 93-96

Tot slot dienen nog een drietal aandachtspunten omtrent generale afschrikking te worden benadrukt. Vooreerst impliceert deze theorie het bestaan van een wettelijke theorie ten behoeve van criminaliteitscontrole. Deze bestaat uit de kennisgeving van wettelijke sancties waarvan de wetgever zich kan bedienen, en de impact hiervan. Ze worden geformuleerd in wetgevende voorschriften, decreten en ordonnaties maar kunnen evenzeer wijzen op gangbare politiepraktijken (bv. arrestatie) of de bekendmaking van voorgeschreven opgelegde straffen van veroordeelde criminelen.

Vervolgens vertrekt men van de gedachte dat het subjectieve aspect primeert boven de objectiviteit in het debat over de effectiviteit van straffen. Van de sanctie als zodanig, verbonden aan de overtreding, gaat slechts een geringe preventieve werking uit. De zwaarte van een bepaalde strafbepaling, uitgedrukt in temporele termen van gevangenisstraf of een vastgestelde geldboete, is voor de potentiële wetsovertreder eveneens van weinig belang⁴⁶. Deze argumentatie wordt betoogd vanuit het gegeven dat de overtreder schijnbaar geen belang hecht aan de gewichtigheid van de sanctie als hij vooreerst niet overtuigd is dat de zekerheid van ingerekend te worden wezenlijk wordt geacht. Kortom, afschrikking baseert zich eerder op de gepercipieerde dreiging of angst die uitgaat van de straffen dan op de straf *an sich*. Een onmiskenbaar subjectief element is hier dus doorslaggevend.

In aansluiting hiermee betekent dit, tot slot, dat generale afschrikking een primordiaal subjectief fenomeen is dat met name betrekking heeft op de gedragsmatige implicaties van individuele, particuliere en persoonlijke overtuigingen. Criminele gedragingen worden van hieruit benaderd als functies van geprefereerde opbrengsten en voordelen geassocieerd met de manifestatie van desbetreffend gedrag. Deze gedragingen staan steeds in een spanningsverhouding met andere, zij het dan legale en legitieme, gedragsattitudes. Het is de potentiële overtreder die hierin de uiteindelijke slotrekening maakt ten gunste van de ene of de andere uitvoeringswijze in de wedloop naar het gewenste resultaat⁴⁷.

⁴⁶ CULLEN, F.T., JONSON, C.L., *o.c.*, 71

⁴⁷ WILLIAMS, K.R., *l.c.*, 547-548

2.4.2 Speciale afschrikking en preventie

Dan rest er nog de toelichting bij de andere vorm van preventie, met name de speciale preventie; vaak ook naar verwezen met de term 'individuele' preventie. In hoofdzaak verschilt deze niet wezenlijk van de generale preventie. De assumptie in de generaal afschrikkende werking behept de gedachte dat personen al dan niet besluiten tot het plegen van criminele feiten. Deze bewuste keuze wordt gedomineerd door de perceptie op wat er gebeurt met de actuele wetsovertreders na het plegen van een delict: welke sancties ze hiervoor ontvangen en waarin de generale impact hiervan resulteert voor de persoon van de overtreder. "*When other people in society refrain from crime because they witness offender's punishment and fear suffering a similar fate, this is called general deterrence*"⁴⁸. Wanneer nu het objectief van preventie niet gelegen is in een gerichtheid op de gehele populatie van potentiële wetsovertreders, maar in tegenstelling hiermee vooropstelt de individuele overtreder, die reeds de wetgeving heeft overtreden in het verleden, te viseren en specifiek hem wil ontraden over te gaan tot criminele daden, spreekt men van individuele of speciale preventie. Dienovereenkomstig met inspanningen van de overheid om de kost voor het plegen van delicten te verhogen, door zekerder en zwaarder te straffen met het oog op inperking van recidive, beoogt deze de overtreder ervan te vergewissen het juiste pad te blijven volgen, hiermee inspelend op de angst dat toekomstig crimineel gedrag wederom zal resulteren in een doorgaans penibele sanctieoplegging. Met alle gevolgen van dien. De preventieve werking van de speciale afschrikking wordt voornamelijk bij daders verwacht, terwijl deze werking bij het andere type van afschrikking bij een veel bredere groep wordt verhoopt; soms spreekt men in dit verband over de gehele bevolking maar doorgaans heeft ze echter slechts betrekking op bepaalde (risico)groepen.

2.5 Rechtssnelheid, afschrikking en preventie

In voorgaande omstandige bespreking van de preventieve effecten van afschrikking, middels de inbreng van (de perceptie op) mogelijke strafdreiging, is het echter nog zozeer

⁴⁸ CULLEN, F.T., JONSON, C.L., *o.c.*, 7

de vraag of empirisch wetenschappelijk onderzoek deze assumpties wel onderkent. Over de snelheid naar straffen is echter uiterst weinig criminologisch onderzoek verricht, zodat voorgaande vraagstelling prangend wordt in relatie tot wat hier beweerd wordt. Snelheid blijkt in criminologisch onderzoek weleens de '*ignored variable*' te zijn⁴⁹. Maar laat ons vooreerst kort reflecteren over het gegeven waarom zo weinig onderzoek werd verricht naar de effecten van sneller straffen in de criminologie.

Doorgaans getuigt de praktijk van strafrechtelijke afdoening in een procesvorm van dusdanig langdurige aard dat het nauwelijks inzichtelijk duidelijk kan worden gemaakt hoe sneller optreden enig preventief effect zou kunnen opleveren. Immers, in de praktijk wordt er doorgaans zelden snel opgetreden tegen criminaliteit. Dus deze theoretische veronderstelling is nauwelijks aantoonbaar in de praktijk van een strafproces.

Een tweede reden naar het geringe onderzoek van snelheid in strafrechtelijk optreden is methodologisch van aard. De instelling van een snellere strafvervolgning heeft tevens consequenties voor de zwaarte van de sanctie en de zekerheid waarmee wordt opgetreden⁵⁰. Een snelle reactie wordt al gauw ervaren als een zwaardere vorm van berechting, omdat het vergelijk met de 'normale' procedure groot contrast vertoont. Tevens blijkt een snelle reactie meer zekerheid te bieden dan andere vormen van sanctieoplegging. Dan rest ons nog zozeer de vraag van welke factor het decisieve effect op de invloed van straffen uitgaat: de snelheid, de zwaarte of de zekerheid van de reactie?

Een derde en misschien wel voornaamste reden houdt verband met de praktische uitvoerbaarheid voor de vooropgestelde doeleinden. Een onderzoek naar de versnelling van de rechtsgang vergt niet alleen fundamenteel onderzoek; eveneens de werking van het politieapparaat en justitie zullen dermate ingrijpende veranderingen dienen te ondergaan. Wat doorgaans stuit op weerwil van beleidsmatige zijde en wel omwille van

⁴⁹ SELKE, W.L., *Celerity: the ignored variable in deterrence research*, Journal of Police Science and Administration, Vol. 11, nr. 1, 1983, 31-37

⁵⁰ ROSS, H.L., *Administrative license revocation in New Mexico: an evaluation*, Law & Policy, Vol. 9, nr. 1, 1987, 5-16

budgettaire beperkingen. “*Veranderingen in het beleid vinden plaats vanwege politieke of beleidsmatige redenen, maar niet vanwege onderzoeksdoeleinden. Indien [...] om de preventieve effecten van sneller straffen te onderzoeken [...] moet onderzoek meestal op een ad hoc basis worden uitgeoefend [...].*”⁵¹

Een andere aangelegenheid die in dit exposé niet onaangeroerd kan blijven is de vraag waaraan een onderzoek naar de effectiviteit van sneller straffen feitelijk dient te beantwoorden. Wederom wordt ook dit thema in de criminologie uiterst stiefmoederlijk behandeld. Een enkele bijdrage ten dienste van deze impasse werd evenwel gevonden in de bundeling van een tweetal opstellen gehouden in het kader van een congres aan het openbaar ministerie te Rotterdam op 5 februari 2010. Beide gastsprekers, P. Mevis en G. Bruinsma, richtten zich tot het fenomeen ‘snelrecht’ en de eventuele toegevoegde waarde ervan. In het kader van een tot nog toe vrijwel onbestaand onderzoek naar een methode hoe je erachter kan komen of sneller straffen ook effectief werkt, werd een bescheiden aanzet gegeven hiervoor. Bruinsma stelt dat een experimenteel onderzoeksopzet hiervoor dient te worden samengesteld, bestaande uit een tweetal groepen. Vervolgens dient men hierbij de recidivecijfers van de experimentele groep daders die onderwerp waren van een snelle procesvoering te vergelijken met diezelfde cijfergegevens, maar dan voor de controlegroep van daders die via de gewone strafrechtelijke procedures werden berecht. Essentieel hierbij is de toewijzing van de daders aan zowel de experimentele- als de controlegroep. Deze moet ten allen tijde gebaseerd worden op de procedure van randomisatie, ter preventie van het optreden van selectie-effecten waardoor de verschillen tussen beide groepen met mindere zekerheid kunnen worden toegeschreven aan de snelheid van strafrechtelijk optreden als causale factor ter verklaring van deze divergentie⁵².

⁵¹ BOSKER, O.J., *o.c.*, 40

⁵² MEVIS, P., BRUINSMA, G., O.M. *Congres 2010 Snelrecht: hoe sneller, hoe beter?*, 2010, 19-20: http://www.om.nl/om_congres_2010/om_congres_2010/, geraadpleegd op 8 april 2012

2.6 Een bescheiden onderzoek naar de effecten van sneller straffen

Zoals het opschrift van deze afdeling van de dissertatie reeds een vermoeden articuleert over het twijfelachtige en louter op intuïtie gebaseerde fundament van de vermeende effecten van sneller straffen, zal vanuit het schamele empirische onderzoek hieromtrent desondanks getracht worden enkele conclusies te stipuleren die een, zij het dan bescheiden, bijdrage hierover pogen te leveren. Deze beknopte analyse zal beperkt blijven tot de bespreking van de resultaten en gevolgtrekkingen waar men op basis hiervan kan toe besluiten. De bespreking van het ganse onderzoeksopzet zou ons hier te ver leiden van de beoogde doelstelling: met name een effectenonderzoek naar de invloed van sneller straffen.

2.6.1 Snelheid van straffen en generale preventie

In empirisch onderzoek naar de generaal preventieve effecten van snel strafrechtelijk optreden werd niet consistent aangetoond dat sneller straffen enige invloed uitoefent op de daling van criminaliteit. Bailey⁵³ ondernam in dit verband onderzoek naar de preventieve effecten van snellere sanctieoplegging bij de tenuitvoerlegging van de doodstraf. Opmerkelijk genoeg bleek dit geen effect te vertonen op de frequentie van het aantal moorden die werden gepleegd na invoering van deze snelwetgeving. Gelijkaardige resultaten werden waargenomen in een onderzoek naar de versnelling van het justitiële- en politieoptreden tegen de problematiek rond inbraak. De versnelling van de strafrechtelijke reactie hiertegen vertoonde in het longitudinale onderzoek van Selke⁵⁴ evenzeer geen reducerende werkzaamheid ten aanzien van gepleegde inbraken. Hoewel er niet veel studies omhanden zijn met betrekking tot de effectiviteit van sneller straffen kan hieruit met enige voorzichtigheid geconcludeerd worden dat de aanname dat er van sneller straffen enig generaal preventief effect uitgaat geenszins onderkent wordt door empirisch onderzoek. Enig aanvullend onderzoek in dit verband kan in de toekomst deze

⁵³ BAILEY, W.C., *Deterrence and the celerity of the death penalty: a neglected questioning in deterrence research*, Social Forces, Vol. 58, nr. 4, 1980, 1309-1333

⁵⁴ SELKE, W.L., *l.c.*, 31-37

hypothese misschien wel ontkrachten of valideren. Hoe men het ook stelt, de wenselijkheid van een uitbreiding naar desbetreffend onderzoek staat buiten kijf.

2.6.2 Snelheid van straffen en speciale preventie

Rest nog zozeer de vraag of deze onderzoeksbevindingen eveneens opgaan voor de effecten van sneller straffen vanuit speciaal preventief oogmerk. Van der Werff was bij een van de eersten die deze hypothese aan analyse onderworpen heeft. Maar ook haar onderzoeksresultaten bleken weinig hoopgevend met betrekking tot de efficiëntie van een snelle procesvoering. In haar onderzoek⁵⁵ naar de invloed van de snelheid van berechting en de snelheid van de tenuitvoerlegging van straf concludeerde ze dat deze factoren van nauwelijks tot geen belang waren ter verklaring in enig verschil van extensie of snelheid van recidive bij de betrokken daders. De doelgroep werd samengesteld uit personen die onderworpen werden aan een vrijheidsstraf van 2 weken (of minder), waarin het type van vergrijp van geen belang bleek te zijn. Zowel bij vermogens -, geweldsdelicten als andere vormen van misdrijven bleken geen speciaal preventieve effecten te worden aangetroffen. Ook hier wordt geen empirische ondersteuning geboden voor de wijdverbreide presumptie dat de snellere strafrechtelijke koppeling aan gepleegde misdrijven speciaal preventieve effecten heeft met betrekking tot recidive of wetsovertreding in hoofde van dezelfde persoon.

Let wel dat het hier om een onderzoek van uiterst marginale omvang handelt. De literatuur hieromtrent biedt weinig houvast voor een onderneming naar een exhaustieve analyse hierover. Dientengevolge is de verwachte meerwaarde van het snelrecht, *in concreto* de afschrikkende werking en het vermeende preventieve effect dat er vanuit gaat, klaarblijkelijk eenvoudigweg niet meer dan een vooronderstelling; een ongefundeerde juridische fabel, gebaseerd op intuïtieve presumpties die veelal kunnen worden teruggevoerd op inferenties uit de ge vulgariseerde literatuur over de

⁵⁵ VAN DER WERFF, C., *Speciale preventie: een penologisch onderzoek*, Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, 1979

(ontwikkelings)psychologie en de stimulus-respons theorie, eerder dan gefundeerd te worden op grootschalige, solide en wetenschappelijke studies.

2.7 Conclusie

Bij aanvang van dit hoofdstuk werd er vertrokken vanuit de mogelijke voordelen die de aanwending van een snelrechtprocedure aannemelijk en zelfs wenselijk doet overkomen. De baten voor de verschillende procespartijen, zoals voor de dader, het slachtoffer en de maatschappij, werden er gedetailleerd toegelicht. Ook de consequenties ervan voor de aspecten van het eigenlijke strafproces, zoals de waarheidsvinding en de schadeloosstelling, evenals de organisatorische aspecten ervan, werden in deze analyse betrokken. Doch wezen enkele kritische beschouwingen op de latente problemen die zich stelden bij ieder aangehaald aspect van de snelrechtprocedures. Deze problemen werden enigszins omzeild daar waar men de snelle procesafdoening koppelde aan het zogenaamde voorarrest of de voorlopige hechtenis.

Vervolgens werd zowel de klassieke als de moderne variant van de afschrikkingstheorie onder de loep genomen. De klassieke variant werd waargenomen onder de vorm van Bentham's theorie, maar al gauw bleken ook hier enkele bemerkingen de fundamentele van deze theorie niet geheel te ondersteunen. Wat overigens niet wil zeggen dat de besproken trias (zwaarte, zekerheid, snelheid) van generlei waarde is voor de preventie van criminaliteit. Maar dezelfde onregelmatigheden werden gevonden in de moderne variant van de afschrikkingstheorie. Ook deze bleek minder manifest overtuigend dan doorgaans wordt aangenomen. Dit geldt in het bijzonder wanneer men de speciale- en algemene preventieve effecten van sneller straffen belicht vanuit de uiterst geringe empirische wetenschappelijke onderzoeksgegevens. Hierin kon er slechts bescheiden geconcludeerd worden dat de effectiviteit van sneller strafrechtelijk optreden echter niet consistent kan worden aangetoond. Enige voorzichtigheid bij deze gevolgtrekkingen is echter noodzakelijk. De weinige gegevens over de effecten van sneller straffen staan niet toe deze conclusies te veralgemenen. Hierin is het niet zozeer fout van de auteurs om te veronderstellen dat de snelheid in het strafproces de preventie van criminaliteit ten goede

komt, maar enige behoedzaamheid in het kritiekloos aanvaarden van wat eigenlijk nog hoogstens hypothetisch is, is echter geboden. Een aanzienlijke extensie van criminologisch onderzoek naar deze presuppositie is niet alleen wenselijk, maar tevens bevorderlijk voor zowel fundamenteel- als beleidsmatig onderzoek.

3. De ingang van het denken over een snelle justitie.

3.1 Inleiding

De notie 'snelrecht' wordt doorgaans, vaak zonder enige nuance, gehanteerd door zowel de verschillende actoren in de strafrechtsbedeling als de publieke opinie en de media. Onder deze algemene noemer dient een snellere variant van het strafrecht te worden verstaan. Dit betekent dat men hiermee naar de verschillende vormen van een snelle rechtsgang verwijst, zonder hierin het onderscheid aan te brengen tussen de diverse wijzen waarop dit snelrecht in strafrechtelijke en juridische vormen gerealiseerd wordt. Hier bovenop komt nog de vaststelling dat er uiteenlopende visies vigeren in de criminologische literatuur over tijd en snelheid in een strafrechtsgeding⁵⁶. In dit hoofdstuk is het zaak om wat orde te scheppen in de uiteenlopende interpretaties van het begrip 'snelrecht' die men veelal aanwendt, daar waar men doorgaans een snel recht intendeert.

Vooreerst wordt er besproken hoe het snelrecht zijn intrede deed in het strafrechtelijke landschap. Dit werd waargenomen onder de vorm van de zogenaamde oproeping per proces-verbaal. Deze figuur van snelle berechting zal de geschiedenis ingaan als eerste toenaderingswijze naar een sneller strafrechtelijk optreden als sanctiebepaling. Centraal in de uiteenzetting hierover zijn de wortels die ertoe bijgedragen hebben dat de introductie van dergelijke rechtsgang hoegenaamd mogelijk werd. Vanuit dit kader wordt er achtereenvolgens verwezen naar de wettelijke bepalingen hieromtrent, de procedure in de praktijk en de uiteindelijke doelstelling van de wetgever.

Vervolgens richten we de aandacht op een tweede verschijningsvorm van het snelrecht, die reeds enkele jaren na het ontstaan van de oproeping per proces-verbaal ontstond. Dit betreft het eigenlijke 'snelrecht', of nog, de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken. Deze vorm van berechting heeft eveneens tot doel de snelheid van het

⁵⁶ TAXMAN, F.S., LORI, E., *Expediting court expositions: quick results, uncertain outcome*, Journal of Research in Crime and Delinquency, Vol. 36, nr. 1, 1999, 30-55

justitiële optreden tegen normoverschrijdend gedrag op te drijven. Aan bod komen de verschillende denkwijzen die ertoe hebben geleid deze bestraffingwijze te introduceren, evenals het wettelijk kader van deze procedure en de gevolgtrekkingen voor de belanghebbenden. Ook deze vorm van optreden zal afgewogen worden tegen de zogenaamde ‘normale’ procedure van het strafrecht; onder de vorm van een bespreking van de voor- en nadelen van het snelrecht. Dit laatste kadert eveneens in een ruimere blik op het strafrechtelijke optreden.

3.2 De methoden van snelle berechting in het Belgische strafrecht

De verschillende wijzen waarop de snelle rechtsgang een ingang vond in het strafrechtelijke systeem van België verliep niet op uniforme wijze, maar kende eerder een different verloop. Aan het einde van de vorige eeuw werd een eerste aanzet tot invoering van een snel strafrechtelijk optreden gegeven door de wettelijke verankering van de oproeping per proces- verbaal in het strafrecht. Enkele jaren later verschijnt een geheel nieuwe procedure ten tonele die in het leven geroepen werd om dienst te doen aan gelijkaardige belangen, met name de versnelling van de rechtsgang van justitieel optreden. Deze procedure staat bekend als de onmiddellijke verschijning in strafzaken en wordt tevens aangeduid met de notie ‘snelrecht’. Tot slot werd recent, *anno* 2009, de snelle afhandeling van strafdossiers, in het kader van het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’, een gegeven dat eveneens een snellere rechtsgang voorstaat. Deze zal in navolgend hoofdstuk uitvoerig worden besproken. Laat ons vooreerst terugkeren naar de eerste vorm waaronder het snelrecht haar intrede deed in het Belgische rechtssysteem.

3.2.1 De oproeping per proces verbaal

Deze eerste vorm van het denken over een versnelde procesgang binnen strafrechtelijke zaken kreeg aan het einde van vorige eeuw uiteindelijk vorm in de oproeping per proces-verbaal. Met deze rechtsgang stond de wetgever een snelle berechting van daders van criminele feiten voor waarin de beslissing hiertoe louter afhankelijk wordt gesteld van het openbaar ministerie.

In navolgende bespreking wordt geschetst hoe deze vorm van berechting wettelijk geregeld wordt en voor welke misdrijfcategorieën ze mogelijks kan worden aangewend. Hierna wordt de aandacht gevestigd op de wijze waarop ze in de praktijk wordt opgevolgd door de verschillende actoren belast met de instelling van de strafvordering en besluitvorming van de strafzaak. Tot slot bekijken we de uiteindelijke doelstelling die de wetgever beoogde toen deze besloot de oproeping per proces-verbaal toe te voegen aan ons rechtssysteem. Hoewel niet expliciet vermeld, biedt de literatuur hieromtrent voldoende argumenten om deze doelstellingen te achterhalen. Als concluderende noot bij deze paragraaf zullen echter wel enkele kritische bedenkingen worden opgeworpen tegen de beoogde doeleinden van deze procedure. In deze afsluitende beschouwingen zal voornamelijk de efficiëntie en de effectiviteit van vooropgestelde focus in vraag worden gesteld.

3.2.1.1 Wettelijk kader

De oproeping per proces-verbaal kent haar wettelijke regeling met de wet van 11 juli 1994⁵⁷. De verschillende modaliteiten van de oproeping per proces-verbaal worden nader verklaard in artikel 13 van deze wet. Krachtens dit artikel voegde de wetgever artikel 216 *quater* toe aan het Wetboek van Strafvordering. Dit artikel omvat de wettelijke bepalingen volgens dewelke de oproeping per proces-verbaal dient te verlopen. In hoofdzaak komt het erop neer dat het openbaar ministerie autonoom kan beslissen tot afsluiting van het opsporingsonderzoek en in aansluiting hiermee de zaak aanhangig te maken bij de vonnisrechter. Deze rechtsgang is als zodanig enkel toepasbaar op misdrijfcategorieën waarvoor geen gerechtelijk onderzoek dient gevorderd te worden. In het verloop van deze verhandeling zal besproken worden waarom de toepassing van een snel strafrechtelijk optreden niet in alle gevallen een gunstige uitwerking heeft op de procesgang. Maar laat ons vooreerst halt houden bij de wijze van procesvoering van dit eerste type van snel recht.

⁵⁷ Wet van 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en modernisering van de strafrechtspleging, B.S. 21 juli 1994

3.2.1.2 De procedure in de praktijk

De oproeping per proces-verbaal is van toepassing op personen die aangehouden zijn onder toepassing van de artikelen 1 en 2 van de wet op de voorlopige hechtenis⁵⁸: deze hebben betrekking op personen aangehouden door de politie, respectievelijk ambtshalve bij heterdaad en op bevel van de procureur des Konings, of de persoon die zich bij hem meldt. De procureur des Konings is in de mogelijkheid, op grond van artikel 216 *quater* Sv., de aangehouden en binnen de 24 uur op te roepen om te verschijnen voor de politie- of correctionele rechtbank. De termijn van verschijnen voor de rechtbank mag echter niet korter dan 10 dagen⁵⁹ zijn en mag eveneens de twee maanden niet overschrijden⁶⁰. Deze procedure is eveneens van toepassing op personen die onderwerp van bemiddeling in strafzaken zijn, waarbij het criterium de mislukking van de bemiddeling uitmaakt⁶¹.

Eens de verdachte aangehouden wordt, beslist de procureur des Konings om hem, binnen de 24 uur na zijn arrestatie, al dan niet voor te leiden op zijn kabinet. Deze voorleiding betreft een verhoor van de verdachte waarin deze naderhand in kennis wordt gesteld van de feiten. Hiervan wordt een proces-verbaal opgesteld dat dienst doet als dagvaarding waarin tevens de plaats, de dag en het uur van de zitting wordt bekend gemaakt. De verdachte ontvangt terstond een kopie van dit proces-verbaal. Op deze wijze worden de formaliteiten met betrekking tot de dagvaarding per deurwaardersexploot omzeild, wat een snelle rechtsgang bevordert. In de praktijk zijn het de politiediensten die de procureur des Konings in kennis stellen van de arrestatie en indien deze laatste van mening is dat een voorleiding wenselijk is, zullen de politiediensten de verdachte escorteren naar het kabinet van de dienstdoende parketmagistraat voor verhoor⁶².

⁵⁸ Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, B.S. 14 augustus 1990

⁵⁹ De wettelijke termijn voor de dagvaarding.

⁶⁰ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 339

⁶¹ TRAEEST, P., *De wet van 11 juli 1994 betreffende de politierechtbanken en houdende een aantal bepalingen betreffende de versnelling en modernisering van de strafrechtspleging. Een algemene benadering.*, Panopticon 1995, 31-32

⁶² Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten: Substituten procureur des Konings Bernadette Bayens, Ilse Vandenbroucke en Wim Onderdonck, parket Gent, Gent, maart – april 2011

Het verdere verloop van deze procedure kende met de wet van 13 april 2005⁶³ een wettelijke regeling met betrekking tot de verplichtingen van de rechterlijke macht inzake de uitspraak omtrent de grond van de zaak. Zo werd met de ingang van de tweede paragraaf van artikel 216 *quater* Sv. de vonnisrechters verplicht geacht om, in geval van aanhangigmaking bij het vonnisgerecht via oproeping per proces-verbaal, binnen de twee maand na de inleidende zitting een uitspraak ten gronde te doen. Wanneer wordt nagelaten deze uitspraak binnen de vooropgestelde termijn te doen, vervalt de ontvankelijkheid van het proces-verbaal van oproeping. Hierdoor kan de zaak onmogelijk worden behandeld door de rechter. Dit heeft tot gevolg dat het openbaar ministerie een nieuwe vervolging dient in te stellen jegens de verdachte, waardoor deze opnieuw gedagvaard wordt.

3.2.1.3 Doelstelling

De eerste vorm waaronder het 'snelrecht' zijn intrede doet in het Belgische strafrechtssysteem, onder de noemer van de oproeping per proces-verbaal, heeft overduidelijk tot doel de slome werking van het gerecht te versnellen. Het criterium dat men hierbij hanteert betreft de complexiteit van de zaak. Wanneer de feiten minder ernstig zijn maar desalniettemin voor overlast zorgen en de burger ontstemt, wordt de procedure van oproeping per proces-verbaal in overweging genomen. De wetgever laat de beslissing hierover afhangen van het openbaar ministerie. Deze laatste staat het vrij in eer en geweten te beslissen tot afdoening via deze procedure. Doorgaans betreffen het hier feiten met betrapting op heterdaad of gaat het over inbreuken die door de dader hoegenaamd niet worden betwist; tevens wanneer de feiten onomstotelijk vaststaan in relatie tot de gedragingen van een persoon besluit men hiertoe. Voor dergelijke misdrijven is er hoegenaamd geen complex onderzoek nodig. Deze zou het proces enkel nodeloos vertragen. Kortom, er is hier wel degelijk sprake van een misdrijf dat justitieel optreden legitimeert maar de ernst en de omstandigheden ervan staan niet in verhouding tot een langdurig, onbehouwen onderzoek en proces.

⁶³ Wet van 13 april 2005 tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het strafrecht en de strafrechtspleging, teneinde de gerechtelijke achterstand weg te werken, *B.S.* 4 mei 2005

Een onderliggende reden voor afdoening via deze vorm van snelrecht kan gevonden worden in de bekommernis over de geloofwaardigheid van justitie. Enkele redenen nopen ons hiertoe te besluiten. Een eerste aanleiding hiervoor betreft de perceptie van de dader op het strafrechtelijke optreden. Door de snelle reactie van het gerecht groeit bij de dader het besef dat niet zomaar alles kan en dat het gestelde gedrag niet getolereerd, en zelfs bestraft zal worden⁶⁴. Vanuit dit *lik_op_stuk* beleid gaat mogelijks een speciaal en algemeen preventief effect uit. Bovendien staan de feiten de dader nog zuiver voor de geest en weet men precies waarom men voor de rechter dient te verschijnen. In een langdurig proces is het voor de dader niet steeds duidelijk waarvoor hij berecht zal worden of een sanctie verdient. Vaak gebeurt het dat een persoon meermaals de strafwet overtreed en dus verscheidene keren voor de rechtbank dient te verschijnen, waardoor men niet altijd even duidelijk weet waarvoor men terecht staat. In aansluiting hiermee kan men stellen dat bij een te late strafrechtelijke reactie de kans bestaat dat de delinquent reeds in een criminele spiraal is terechtgekomen waardoor het correctieve aspect van een eerste reactie nog van weinig correctief nut getuigt. Een ander argument dat spreekt vóór de toepassing van dit snel recht houdt verband met de bezorgdheid over de perceptie van de burger op de werking van justitie. Door een snelle strafrechtelijke vervolging in te stellen ontstaat bij de burger immers het gevoel dat justitie daadwerkelijk optreedt tegen de criminaliteit in de straat. Het algemeen overheersende gevoel van straffeloosheid wordt hierdoor tegengegaan, wat de perceptie op justitie in een gunstiger daglicht stelt. Voor de burger geldt dat hoe sneller men vervolging instelt, des te adequater ons strafrechtssysteem functioneert. Al is de relatie tussen beide nauwelijks onderzocht en is er hier eerder sprake van een subjectieve belevingscomponent⁶⁵.

⁶⁴ DE SMET, B., *Snelrecht voor aangehouden verdachten. Commentaar op de procedure van onmiddellijke verschijning.*, Panopticon, 2000, 531

⁶⁵ BOSKER, O.J., *o.c.*, 1

3.2.1.4 Conclusie⁶⁶

Met de invoering van de oproeping per proces-verbaal doelde de wetgever op een snel en efficiënt verloop van de berechting van de daders van criminele feiten. Vanuit een maatschappelijke bezorgdheid over de geloofwaardigheid en effectiviteit van justitie werd sinds juli 1994 in de mogelijkheid voorzien de aangehouden verdachte binnen de 24 uur na zijn arrestatie te doen verhoren door de dienstdoende parketmagistraat. Tevens ontstond hierdoor de opportuniteit binnen dezelfde termijn van 24 uur de verdachte van zijn dagvaarding te voorzien waardoor deze in kennis wordt gesteld van plaats, dag en uur van de zitting. Hierdoor wordt aan de lange procedure van dagvaarding per deurwaardersexploot verholpen; een procedure die voordien de rechtsgang enorm deed vertragen. Een andere conclusie die men uit deze juridische constructie kan trekken houdt verband met het vertrouwen in justitie. De ostentatieve wijze waarop de strafrechtelijke reactie nagenoeg onmiddellijk volgt op het misdrijf heeft een gunstig effect op de perceptie van de burger ten aanzien van justitie. Het gevoel dat er daadwerkelijk iets gedaan wordt aan de overlast en ontstemmend gedrag van bepaalde personen creëert een maatschappelijk draagvlak dat de geloofwaardigheid in een effectieve justitie positief voedt. Tot slot draagt de onmiddellijke dagvaarding nog een ander voordeel in zich. Vaak betreffen het bij deze misdrijfcategorieën daders of dadergroepen zonder vaste verblijfplaats of wordt deze laatste vaak gewijzigd. Dit heeft tot gevolg dat een dagvaarding per deurwaardersexploot weinig efficiënt is. Door de onmiddellijke betekening van de dagvaarding na verhoor verdwijnt deze problematiek. Dit zou tot gevolg kunnen hebben dat het aantal verstekvonnissen gereduceerd wordt, daar de verdachte zonder omweg en nagenoeg onmiddellijk in kennis wordt gesteld van de formaliteiten betreffende de zitting.

Toch zijn er enkele kritische bedenkingen mogelijk bij deze vorm van snelrecht. Vooreerst dringt de vraag zich op of deze rechtsgang daadwerkelijk in een snelle

⁶⁶ MARY, P., PREUMONT, M., *La procédure de comparution immédiate en matière pénale*, Bruxelles, La charte, 2001, 20

berechting resulteert⁶⁷. De kans bestaat dat de beklaagde verstek laat waardoor de afronding van het strafdossier geruime tijd op zich laat wachten. Vervolgens kan men de efficiëntie ervan bevragen. Immers, na verhoor van de verdachte is het parket genoodzaakt deze opnieuw in vrijheid te stellen in afwachting tot de inleidende zitting. Hierdoor wordt de eigenlijke doelstelling van deze vorm van berechting ondergraven. Dit staat ongetwijfeld haaks op de wensen en verwachtingen van de politiediensten en de slachtoffers. Een andere kritische kanttekening die men hierbij kan maken betreft het gegeven dat de kans bestaat dat, door de versnelde procedure, het slachtoffer niet op de hoogte is van de rechtszaak, laat staan zich er met alle mogelijk aanwendbare middelen heeft op kunnen voorbereiden. Tevens is, voor wat het strafproces betreft⁶⁸, geen burgerlijke partijstelling meer mogelijk⁶⁹. Tot slot bestaat het gevaar dat de rechter van oordeel is dat uitstel noodzakelijk is omwille van de complexiteit of onvolledigheid van het strafdossier⁷⁰. Hierdoor komt dit dossier wederom bij het openbaar ministerie terecht waarna zich de strafrechtelijke molen opnieuw herhaalt. Kortom, de schijnbare eenvoud van de oproeping per proces-verbaal en de zogenaamde versnelling van berechting die ze voorstaat zijn bij nader inzien niet zo prominent overtuigend als waartoe men op het eerste zicht zou kunnen besluiten.

3.2.2 De onmiddellijke verschijning in strafzaken⁷¹

⁶⁷ VAN DER NOOT, D., MICHEL, B., *Justice accélérée ou justice expéditive? Un regard critique sur l'application de l'article 216quater CIC à Bruxelles*, Rev. dr. Pén., 1999, 163

⁶⁸ Hiervoor bepaalde de wetgever dat de rechter ambtshalve de beoordeling van de burgerlijke belangen zal aanhouden tot de zaak, wat betreft de burgerlijke belangen, beoordeeld wordt.

⁶⁹ AERTSEN, I, CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L., MARTIN, D., *Vademecum. Politie slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002, 95

⁷⁰ TRAEST, P., *l.c.*, 33

⁷¹ Wetsontwerp I tot invoering van een procedure van onmiddellijke verschijning in het Wetboek van strafvordering, *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 306/1; wetsontwerp II tot invoering van een procedure van onmiddellijke verschijning in het Wetboek van strafvordering, *Parl.St.*, Kamer, 1999-2000, nr. 307/1 en wet van 28 maart 2000 tot invoering van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken, *B.S.* 1 april 2000. De wet van 28 maart 2000 tot wijziging van de rechterlijke organisatie ten gevolge van de invoering van een procedure tot onmiddellijke verschijning voegt bijzondere correctionele kamers toe bevoegd voor de procedures van onmiddellijke verschijning en oproeping per proces-verbaal, evenals de verhoging van het aantal substituten-procureur des Konings per rechtsgebied: voetnoot 1 in BOCKSTAELE, M., CRIEL, S., (ed.), *De voorlopige hechtenis*, Diegem, Kluwer, 2000, 665

3.2.2.1. Inleiding

In de afschrikkingstheorie van Jeremy Bentham opperde deze dat zekerder en sneller straffen het afschrikwekkende effect van bestraffing ten goede komt⁷². Het komt erop neer dat de snelheid waarmee wordt opgetreden tegen wetsoverschrijdend gedrag een daling van de criminaliteit zou teweegbrengen. Ook Beccaria stipuleerde de gedachte dat een snelle berechting gunstige effecten heeft voor zowel de strafrechtsbedeling als de samenleving⁷³. Maar hoe wordt dit vertaald naar het moderne strafrecht van begin 21^e eeuw, daar waar de afhandeling van strafzaken effectief via snelrecht werd uitgevoerd?

Over de snelrechtprocedure is al heel wat geschreven en gedebatteerd⁷⁴. Nochtans zal men in het Wetboek van Strafvordering geen enkele verwijzing terugvinden naar de notie 'snelrecht'. Temeer omdat ons rechtssysteem niet in een wettelijke definitie van het snelrecht heeft voorzien⁷⁵. Dit heeft tot gevolg dat er naast elkaar gecommuniceerd wordt en weinig transparantie wordt geboden. In deze paragraaf is het zaak om wat orde te scheppen in deze onduidelijkheid. Er zal worden betoogd wat snelrecht is. Hieronder dient te worden verstaan hoe deze procedure in de praktijk vorm krijgt en wat de criteria hiervoor zijn. De voor- en nadelen van het snelrecht, in de hoedanigheid van de onmiddellijke verschijning, zullen hier eveneens worden besproken. Deze vorm van berechting zal in het verdere verloop van deze verhandeling worden afgezet tegen wat men in de publieke opinie als een snelle toepassing van de strafwet omschrijft. Het is namelijk zo dat men de notie 'snelrecht' vaak in de mond neemt, maar in werkelijkheid is deze procedure reeds sinds 2002 in onbruik geraakt⁷⁶. Dientengevolge, wanneer men het over snelrecht heeft, wordt er *in se* over de snelle afhandeling van het strafproces geïnsinueerd.

⁷² BENTHAM, J., *An introduction to the principles of morals and legislation*, Dover, Dover Publications Inc., 2009, 416

⁷³ VAN DORST, A.J.A., *o.c.*, 16

⁷⁴ WINANTS, A., *Enkele beschouwingen over het snelrecht*, in RIMANQUE, K., (ed.), *Jaarboek 1993 van het Interuniversitair Centrum Mensenrechten*, nr. 2, Antwerpen, Maklu, 1994, 102

⁷⁵ BOSKER, O.J., *o.c.*, 15

⁷⁶ VERSTRAETEN, R., *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2007, 519-520

3.2.2.2 Kader

Destijds, *anno* 1999, werd door toenmalig Minister van Justitie Verwilghen een voorstel tot invoering van een snelrechtprocedure geopperd⁷⁷. Dit is de tweede toenaderingspoging van de wetgever om de snelheid van het strafrechtelijke optreden op te drijven. Het reeds bestaande arsenaal van wettelijk geregelde instrumenten⁷⁸ inzake werd door de wetgever als onvoldoende toereikend beschouwd voor de taak en behoefde uitbreiding⁷⁹. Op 28 maart 2000 werd deze procedure ingevoerd, onder de noemer van de onmiddellijke verschijning. De juridische grondslag hiervoor wordt geformuleerd in artikel 216 *quinquies* Sv. dat in een beschrijving voorziet van deze rechtsgang. De inwerkingtreding van deze wet zelf vond plaats op 3 april van datzelfde jaar⁸⁰. Deze implementatie kaderde in een algemene bezorgdheid omtrent de openbare orde rond de voetbalwedstrijd tijdens de eeuwwisseling, *Euro 2000*. Met deze wetgeving stond justitie een kordaat strafrechtelijk optreden voor ten aanzien van personen die zich “*zouden schuldig maken aan hooliganisme*”⁸¹. Maar niet enkel voetbalgerelateerde misdrijven werden via snelrecht afgedaan. In een omzendbrief⁸² gaf het college van Procureurs-generaal een enumeratie van misdrijven die hiervoor in aanmerking komen. Deze betreffen doorgaans kleine straatcriminaliteit en minder zware vormen van wetsinbreuken. Amper 2 jaar later, op 28 maart 2002, werd de snelrechtprocedure gedeeltelijk vernietigd door het Arbitragehof⁸³, wegens schendingen van het gelijkheidsbeginsel. Concreet hield dit in dat deze snelrechtprocedure de toetssteen van artikel 10⁸⁴ en 11⁸⁵ van de Grondwet niet heeft doorstaan. Dit betekende de teloorgang van het snelrecht. Sindsdien zijn er slechts zeer

⁷⁷ *Parl. St.* Kamer 1999-2000, 306/4, 106

⁷⁸ Als daar zijn: de bemiddeling (art. 216*ter* Sv., Wet van 10 februari 1994 *B.S.* 27 april 1994), verval van strafvordering door betaling geldsom (art. 216*bis* Sv., Wet van 28 juni 1984 *B.S.* 22 augustus 1984), oproeping per proces-verbaal (art. 216*quater* Sv., Wet van 11 juli 1994, 21 juli 1994).

⁷⁹ DE MEESTER, T., *De wet van 28 maart 2000 tot invoering van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken (Snelrechtprocedure): een bijzondere detentie*, in BOCKSTAELE, M., CRIEL, S., (ed.), *De voorlopige hechtenis*, Diegem, Kluwer, 2000, 665-666

⁸⁰ Voor de voorbereidende werkzaamheden kan verwezen worden naar *Parl. St.*, Kamer 1999-2000, nr. 0306/1-8 en *Parl. St.*, Senaat, nr. 2-347/1-6

⁸¹ VAN DEN WYNGAERT, C., *o.c.*, 1044

⁸² COL6/2000

⁸³ Arbitragehof nr. 59/2001 08 mei 2001, *B.S.* 13 juli 2001

⁸⁴ Alle Belgen zijn gelijk voor de wet. De gelijkheid van mannen en vrouwen is gewaarborgd.

⁸⁵ Het genot van de rechten en vrijheden aan de Belgen toegekend moet zonder discriminatie verzekerd worden.

weinig zaken bekend die na de vernietiging van deze bepalingen door het Hof nog via het snelrecht werden afgehandeld. Deze procedure was kennelijk geen lang leven beschoren. Laat ons keren naar de wijze waarop men in het strafrecht uiting gaf aan deze nieuwe juridische constructie.

3.2.2.3 De procedure: het bevel tot onmiddellijke verschijning⁸⁶

De wetgever heeft met de wet van 28 maart 2000 de procedure van de onmiddellijke verschijning⁸⁷ in strafzaken toegevoegd aan ons rechtssysteem. Deze procedure komt neer op de aanhangigmaking van de zaak bij de correctionele rechtbank door het openbaar ministerie, zonder omweg. De exclusieve bevoegdheid ter zake komt uitsluitend toe aan het openbaar ministerie⁸⁸. De procureur des Konings vordert hierin de onderzoeksrechter tot uitvaardiging van een aanhoudingsbevel met het oog op onmiddellijke verschijning voor de correctionele rechtbank⁸⁹. Met deze vordering wordt in de mogelijkheid voorzien de betrokkene aan te houden onder de voorlopige hechtenistitel, zonder de instelling van een gerechtelijk onderzoek, totdat deze voor de vonnisrechter verschijnt. Deze vordering is dus *“geen vordering tot gerechtelijk onderzoek, maar een manier om het opsporingsonderzoek af te sluiten”*⁹⁰. In het kader van deze materie is burgerlijke partijstelling niet mogelijk, tenzij de onderzoeksrechter zich van de vordering tot aanhoudingsbevel door de procureur des Konings zou onthouden. Indien de onderzoeksrechter daarentegen positief gehoor verleent aan deze vordering, geldt deze voor een periode van 7 dagen en verder indien de beklaagde in de tussentijd veroordeeld

⁸⁶ DE SMET, B., *Snelrecht voor aangehouden verdachten. Commentaar op de procedure van onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 2000, 530-562; DE MEESTER, T., *De wet van 28 maart 2000 tot invoeging van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken (Snelrechtprocedure): een bijzondere detentie*, in DEJEMEPPE, B., MERCKX, D., (ed.), *De voorlopige hechtenis*, Diegem, Kluwer, 2000, 663-691; WATTIER, I., *La procédure de comparution immédiate*, R.R.D., 2000, 11-36; VAN DAELE, I., *De onmiddellijke verschijning in strafzaken*, R.W., 2000-2001, 641-655; RAES, A., *Snelrecht deel twee: De onmiddellijke verschijning. ‘Spektakeljustitie’?*, T. Strafr., 2000, 53-70

⁸⁷ Wet tot invoeging van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken, B.S. 1 april 2000

⁸⁸ ARNOU, L., *Over snelrecht en zichzelf voorbijsnellend recht*, in Vlaamse Conferentie der Balie van Gent (ed.), *Straf recht? Strafrecht. Actuele tendensen*, Antwerpen, Maklu, 2000, 9

⁸⁹ FRANCHIMONT, M., JACOBS, A., MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, Bruxelles, Larcier, 2009, 70-71

⁹⁰ DE SMET, B., *Deskundigenonderzoek in strafzaken*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 52

wordt tot een effectieve gevangenisstraf die evenwel de reeds ondergane hechtenistijd te boven gaat⁹¹.

Voorts is deze ingewilligde vordering van het openbaar ministerie gebonden aan twee voorwaarden⁹², die gelden als waarborgen voor de verdachte. Vooreerst dient de procureur des Konings de verdachte in kennis te stellen van het recht op een advocaat⁹³; ten tweede wordt, van zodra het bevel tot aanhouding is gevorderd, het strafdossier onmiddellijk ter beschikking gesteld voor inzage⁹⁴. Eenmaal na de uitvaardiging van de voorlopige hechtenistitel wordt de zaak opnieuw overgemaakt aan het openbaar ministerie, die instaat voor de aanhangigmaking van het strafdossier bij de correctionele rechtbank. Het is met andere woorden deze oproeping voor de correctionele rechtbank die verantwoordelijk is voor de aanhangigmaking van de strafzaak bij de rechtbank. Deze laatste instantie is echter, evenals de onderzoeksrechter, gemachtigd de zaak terug te zenden naar het ambt van het openbaar ministerie indien zij zich onbevoegd verklaart de zaak te behandelen, en dit omwille van de complexiteit van het rechtsgeding; met name indien er zich aanvullend onderzoek opdringt met betrekking tot de grond van de zaak. *“Zij beslist dan meteen over het handhaven van de voorlopige hechtenis tot een gewoon bevel tot aanhouding binnen 24 uur zou worden verleend of betekend”*⁹⁵. Tegen deze rechterlijke beslissing staat geen rechtsmiddel open.

Daar waar men in de procedure van oproeping per proces-verbaal de verdachte in vrijheid stelt na de betekening van de dagvaarding, wordt in de snelrechtprocedure dus uitdrukkelijk geopteerd voor de vrijheidsberoving. De verdachte kan hierin maximaal 7 dagen van zijn vrijheid worden beroofd én vereist is dat de vonnisrechter de zaak ten gronde afhandelt na minimaal 4 dagen en maximaal 7 dagen⁹⁶, te rekenen vanaf de dag van de uitvaardiging van het bevel tot aanhouding met het oog op onmiddellijke

⁹¹ DECLERQC, R., *o.c.*, 896

⁹² ARNOU, L., DESCHEPPER, T. (eds.), *Straf recht? – Strafrecht*, Antwerpen - Appeldoorn, Maklu, 2000, 13-15

⁹³ Art. 20 bis §1, 2° lid Voorlopige Hechteniswet

⁹⁴ Art. 20 bis §2 Voorlopige Hechteniswet

⁹⁵ DECLERQC, R., *o.c.*, 897

⁹⁶ VAN DEN WYNGAERT, C., *o.c.*, 1045

verschijning. De significantie van deze benadering dient gezocht te worden in het omzeilen van de onbehouwen procedure van het gerechtelijk onderzoek⁹⁷.

Voorgaande houdt echter wel enkele belangrijke consequenties in ten aanzien van het ambt van de onderzoeksrechter. Deze laatste beschikt niet meer over het instigatierecht maar wordt herleid tot 'rechter van het onderzoek'. Hierdoor is deze als zodanig niet de leider van het onderzoek. Dientengevolge wordt de onderzoeksrechter niet belast met het volledige onderzoek maar louter met de selectie van strafdossiers die vrijwel onmiddellijk aan de rechter kunnen worden voorgelegd. Dit wil zeggen dat, indien de procureur des Konings van oordeel is dat de zaak in aanmerking komt voor de snelrechtprocedure, deze de onderzoeksrechter kan vorderen met louter het oog op uitvaardiging van het 'bevel tot onmiddellijke verschijning'. Benadrukt dient te worden dat dit binnen de 24 uur⁹⁸ plaatsheeft. Wanneer deze nalaat dit te doen, betekent dit een verval van ontvankelijkheid van het bevel tot aanhouding met het oog op onmiddellijke verschijning⁹⁹.

De onderzoeksrechter beschikt evenwel over het recht zich van de uitvaardiging van het bevel tot onmiddellijke verschijning te onthouden¹⁰⁰. De gronden voor deze weigering hebben betrekking op de criteria voor de toepassing van de snelrechtprocedure en de voorlopige hechtenis: indien de onderzoeksrechter niet van oordeel is dat de feiten de wettelijk bepaalde strafmaat opleveren of indien deze van mening is dat er ontoereikende bezwaren in het geding zijn¹⁰¹.

⁹⁷ COLLIGNON, P., *l.c.*, 354

⁹⁸ De wettelijke maximale aanhoudingstermijn in het kader van een opsporingsonderzoek.

⁹⁹ Corr. Gent, 4 september 2000, *T. Strafr*, 2000, 226

¹⁰⁰ ARNOU, L., *Over snelrecht en zichzelf voorbijsnellend recht*, in Vlaamse Conferentie der Balie van Gent (ed.), *Straf recht? Strafrecht. Actuele tendensen*, Antwerpen, Maklu, 2000, 9

¹⁰¹ *Infra*, zie verder: 3.2.2.4 criteria

Tevens waakt de onderzoeksrechter over de grondvoorwaarden van de voorlopige hechtenis¹⁰². Vindt deze onregelmatigheden in de voorlopige hechtenis dan is er eveneens voldoende grond voor de weigering tot uitvaardiging van het bevel tot onmiddellijke verschijning. Indien de onderzoeksrechter daarnaast de mening is toegedaan dat de zaak van te complexe aard is om via de snelrechtprocedure te worden afgewikkeld¹⁰³, is hij bij machte de vordering van het openbaar ministerie af te wijzen.

Tot slot omvat artikel 20 *bis* §1-§7 Voorlopige Hechteniswet nog een aantal bijkomende bepalingen die van toepassing zijn op zowel het ambt van de onderzoeksrechter, als op de beschikbare rechtsmiddelen van de beklaagde en diens advocaten. Zo is het onmogelijk voor deze laatste partij om tegen de beschikkingen bedoeld in dit artikel enig rechtsmiddel aan te wenden¹⁰⁴. Dit geldt eveneens voor het openbaar ministerie. Deze laatste kan ook hier geen beroep aantekenen tegen het strijdig bevel van de onderzoeksrechter tot weigering van de aanhouding. Indien de verdachte de eerste maal niet is aangehouden of naderhand in vrijheid is gesteld, beschikt het openbaar ministerie wel over de mogelijkheid een tweede maal een bevel tot aanhouding met het oog op onmiddellijke verschijning te vorderen van de onderzoeksrechter¹⁰⁵. Dit kan echter alleen indien er ernstige aanwijzingen zijn die tot de aanhouding van de verdachte noodzakelijk zijn. De modaliteiten en condities waaraan de beslissingen van de onderzoeksrechter en de tenuitvoerlegging ervan dienen te voldoen, vallen evenzeer onder de bepalingen van artikel 20 *bis* Voorlopige Hechteniswet¹⁰⁶. Een inhoudelijke bespreking hiervan zou ons echter te ver leiden.

De optie om bepaalde strafdossiers via deze procedure af te handelen wordt exclusief toevertrouwd aan het parket. De behandelende magistraat staat het vrij om te oordelen of een persoon al dan niet via het bevel tot onmiddellijke verschijning voor de

¹⁰² Zoals omschreven in art. 16 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *B.S.* 14 augustus 1990

¹⁰³ Krachtens art. 20*bis* §1 Voorlopige Hechteniswet

¹⁰⁴ Art.20*bis* §7 Voorlopige Hechteniswet

¹⁰⁵ COLLIGNON, P., *l.c.*, 351

¹⁰⁶ Art.20*bis* §4 Voorlopige Hechteniswet

vonnisgerechten dient te verschijnen. Afsluitend dient hierbij nog te worden opgemerkt dat de vordering van het bevel tot onmiddellijke verschijning niet gecategoriseerd wordt als mini-instructie¹⁰⁷. Dit neemt echter niet weg dat de onderzoeksrechter binnen deze afdoeningwijze nog over enige andere inspraak beschikt. Deze kan ten allen tijde tot de invrijheidstelling van de verdachte bevelen; zij het ambtshalve, dan wel op verzoek van de betrokken partijen. Hoewel de onderzoeksrechter niet over het initiatiefrecht beschikt voor de aanhouding, is zijn invloed op het verloop van de zaak, vooraleer deze voor het vonnisgerecht wordt gebracht, van uitermate groot belang.

3.2.2.4 Criteria¹⁰⁸

De toepassing van de snelrechtprocedure is niet onvoorwaardelijk. De feiten die in aanmerking komen om via deze procesvoering te worden berecht dienen een selectie criterium te doorstaan. Dit criterium wordt weergegeven in artikel 20 *bis* van de Wet van 20 juli 1990¹⁰⁹ betreffende de voorlopige hechtenis. Als vanzelfsprekend komen bepaalde misdrijven, die een diepgaand (gerechtelijk) onderzoek vereisen, niet in aanmerking voor deze procedure. De volgende selectiecriteria zijn dan ook van toepassing.

- **De strafrechtelijke kwalificatie**

Enkel die feiten waarop een gevangenisstraf staat van 1 jaar, *in abstracto*, en die de 10 jaar opsluiting¹¹⁰ niet te boven gaan (artikel 20 *bis* Voorlopige hechteniswet), komen in aanmerking voor de snelrechtprocedure¹¹¹. Verschoningsgronden en de wettelijke staat van herhaling kunnen ter zake in acht genomen worden¹¹². Het College van Procureurs-generaal heeft in dit verband in een omzendbrief¹¹³ een niet-limitatieve lijst van misdrijven opgesteld die in aanmerking komen voor de snelrechtprocedure. Deze

¹⁰⁷ *Parl. St.* Kamer 1999-2000, 306/3

¹⁰⁸ BRUGGEMAN, W., *o.c.*, 23; VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 1044

¹⁰⁹ Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *B.S.* 14 augustus 1990

¹¹⁰ *Corr. Brugge*, 14 april 2001, *T. Strafr.*, 94

¹¹¹ VAN DEN WYNGAERT, C., *o.c.*, 1044

¹¹² DE NAUW, A., VANDEBOTERMET, M., *Het bevel tot aanhouding*, in DECLERQC, R., VERSTRAETEN, R. (eds.), *Voorlopige hechtenis: de wet van 20 juli 1990*, Leuven - Amersfoort, Acco, 1991, 96-97

¹¹³ COL6/2000

misdrijven vereisen hoegenaamd geen diepgaand persoonlijkheidsonderzoek waardoor ze vooralsnog een snelle afdoening kenmerken. Vaak betreffen het relatief eenvoudige misdrijven die onomstotelijk vaststaan en nauwelijks (kunnen) worden betwist.

- **Bepalingen *via negativa***

Tijdens de parlementaire besprekingen werd beslist dat enkele categorieën niet in aanmerking kunnen komen voor een afdoening via snelrecht. Zo komen misdrijven die gepleegd worden in het kader van ‘sociale of syndicale conflicten’ niet in aanmerking. Evenzeer geldt dit voor feiten gepleegd tijdens ‘massamanifestaties’. *“In dergelijke situaties zou de nodige sereniteit ontbreken om de grenzen van de grondwettelijke vrijheden (zoals het stakingsrecht en het en het recht op vergadering) precies af te bakenen”*¹¹⁴. Misdrijven die verband houden met softdrugs zijn eveneens ongeschikt om via de nieuwe procedure af te handelen¹¹⁵. Een al te snelle afhandeling van deze misdrijfcategorieën zou hierdoor in conflict dreigen te komen met de grondrechtelijke waarborgen waarop eenieder aanspraak kan maken. Voorgenoemde misdrijven zijn dusdanig vervlochten met de basisrechten van ieder individu zodat een geforceerde afdoening niet wenselijk is en zelfs een onwettig karakter vertoont.

- **Heterdaad en toereikendheid van de bezwaren**

Het oogmerk van deze nieuwe rechtsgang is de snelle berechting van daders. Het spreekt voor zich dat zware misdrijven als (roof)moord en doodslag een degelijk (gerechtelijk) onderzoek vergen, evenals een grondig persoonlijkheidsonderzoek. De snelheid van deze rechtsgang zou in dergelijke gevallen ten koste gaan van de waarheidsvinding in het onderzoek en de rechten van de verdediging. Vandaar dat deze nieuwe procedure louter van toepassing kan zijn op ‘minder ernstige’ delicten. Het betreft hier overigens feiten met betrapting op heterdaad of indien de aangevoerde bezwaren binnen de maand na het misdrijf toereikend zijn om vooralsnog de vonnisrechter te *adiëren*¹¹⁶.

¹¹⁴ VAN DEN WYNGAERT, C., *o.c.*, 1044

¹¹⁵ *Ibid.*, 1044

¹¹⁶ DECLERCQ, R., *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium NV, 2000, 896

- *Ratione Personae*

Principieel is het bevel tot onmiddellijke verschijning gelimiteerd tot meerderjarige verdachten. Er is echter een belangrijke nuance op deze regel. Indien de jeugdrechtbank een persoon, die minimum 16 jaar in leeftijd is, naar het openbaar ministerie verwijst¹¹⁷, kan de onmiddellijke verschijning echter wel worden toegepast¹¹⁸. Dit laatste is echter een uitzondering op de regel en wordt in de praktijk uiterst zelden toegepast.

In volgende paragraaf zal, op vraag van toenmalig Minister van Justitie, advies verleent worden bij de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken. Dit advies dateert van 12 december 2001, reeds anderhalf jaar na de invoering van het snelrecht. Hierdoor verwijst het niet enkele naar de belangstelling in het verloop van de snelrechtprocedure maar doet tevens vermoeden dat er voorzichtige vraagtekens werden geplaatst bij deze procesgang. De vocatie naar een tussentijdse evaluatie van deze figuur en de vraag naar een principieel kwalitatief criterium klinkt hierin subtiel door. Vandaar dat in volgende uiteenzetting enkele beginselen van de strafrechtspleging aan bod komen die een indicator zijn voor de voorzichtigheid die geboden dient te worden in de aanwending van deze procedure, evenals een waarschuwing inhouden van de risico's inherent aan het snelrecht. Deze toelichting dient dan ook gelezen te worden in het licht van de precaire toestand waarin de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken verkeert in relatie tot de grondrechtelijke waarborgen en principes van een regelmatige strafrechtspleging.

3.3 Advies van de Hoge Raad voor de Justitie¹¹⁹

Vanuit de beschouwingen van een Algemene Vergadering van de Hoge Raad voor de Justitie wordt er beknopt aangetoond wat de overwegende bezorgdheden van een

¹¹⁷ De zogenaamde uithandengeving.

¹¹⁸ VAN DEN WYNGAERT, C., *o.c.*, 1044

¹¹⁹ Hoge Raad voor de Justitie, *Advies betreffende het voorontwerp van wet tot wijziging van artikel 545 van het Strafwetboek, van de procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken en van de regeling van de rechtspleging door de raadkamer*, 2001, 2: <http://www.csj.be/FR/acti/..%5Cdownload%5Cavis0206c.pdf>, geraadpleegd op 7 april 2012

versnelde procedure inhouden met betrekking tot zowel de principes van de strafrechtspleging als de aandachtspunten die men hierbij in overweging dient te nemen.

Op 8 oktober 2001 richtte toenmalig Minister van Justitie Verwilghen zich, reeds meer dan een jaar na de invoering van het snelrecht, tot de Hoge Raad voor de Justitie teneinde advies te verzoeken met betrekking tot de noodzaak van een versnelde procedure in strafzaken. Zijn vraagstelling behelsde het volgende: is er, vanuit principieel oogmerk en los van de bestaande procedure, een bestaansreden voor een procedure tot snelle(re) berechting in strafzaken? En zijn er met betrekking tot de thans in voege zijnde procedure voorstellen of adviezen te formuleren om te komen tot een vlottere en verhoogde toepasbaarheid? In een eerste noot wordt beknopt stilgestaan bij de eisen van een gedegen strafrechtspleging. Deze houdt het volgende in: een strafvordering die de maatschappelijke belangen waarborgt; de toelaatbaarheid van een onderzoek dat de waarheidsvinding garandeert; de naleving van de rechten van de verdediging, inzonderheid het vermoeden van onschuld en de bejegening van slachtoffers, met in acht name van diens rechten en tot slot de erkenning van het buitengewone karakter van de voorlopige hechtenis¹²⁰. Deze beginselen vormen een aanleiding voor overweging en tussentijdse evaluatie van de reeds ingevoerde snelrechtsprocedure, en dit in functie van een aanvaardbare toepassing van het snelrecht. Zo zal er met name gehoor dienen te worden gegeven aan voorgenoemde principes van een deugdelijke strafrechtspleging waarin geen onderscheid mag worden vastgesteld tussen de berechting van inverdenkinggestelden. Hieronder dient te worden verstaan dat er geen discriminatoire elementen in het geding mogen zijn die wijzen op een onderscheid in berechting voor complexe, dan wel relatief eenvoudige zaken. Vervolgens mag de procesafdoening via snelrecht niet leiden tot loutere strafverzwaring en ze mag hoegenaamd niet onverwijld worden toegepast omdat dit, indien desgevallend noodzakelijk, het recht op een grondig onderzoek terdege hindert waardoor er van een eerlijke procesgang nog nauwelijks sprake kan zijn. Tot slot moet men er zich van vrijwaren de veralgemening van de voorlopige

¹²⁰ Hoge Raad voor de Justitie, *Advies betreffende het voorontwerp van wet tot wijziging van artikel 545 van het Strafwetboek, van de procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken en van de regeling van de rechtspleging door de raadkamer*, 2001, 3: <http://www.csj.be/FR/acti/..%5Cdownload%5Cavis0206c.pdf>, geraadpleegd op 7 april 2012

hechtenis te bewerkstelligen en steeds een herstelgerichte en probleemoplossende aanpak weerhouden¹²¹.

In wat volgt zullen op voorzichtige wijze de voor- en nadelen van deze rechtsgang besproken en tegen elkaar afgewogen worden. Positieve of negatieve stellinginname zal hierbij echter achterwege blijven. Daar dit een uiterst gevoelige materie betreft die zowel voor- als nadelen met zich meebrengt, is een sluitende conclusie steeds een subjectieve invulling van de mening van de auteur, en dus uiterst precair. Deze afweging zal ook steeds gerelateerd worden aan de consequenties die de onmiddellijke verschijning heeft met betrekking tot de verschillende actoren binnen de strafrechtsbedeling, de dader en het slachtoffer, alsook op de grondrechtelijke waarborgen als het recht op een eerlijk proces en persoonlijke vrijheid.

3.4 Pro en contra

Met de invoering van het bevel tot onmiddellijke verschijning beoogde de wetgever een snellere justitie die vlot en kordaat optreedt tegen 'eenvoudige misdrijven'. Aan deze procedure zijn zowel voor- als nadelen verbonden; zowel voor justitie als voor de samenleving (dader, slachtoffer en burger).

Vooreerst wordt door deze rechtsgang de omslachtige procedure van het gerechtelijk onderzoek en, in aansluiting hiermee, de regeling der rechtspleging door de raadkamer, vermeden¹²². Dit is niet onbelangrijk. Sinds de invoering van de Wet Franchimont hebben de partijen, in het kader van het vooronderzoek en bij de afsluiting ervan, opportuniteit verworven om onder meer bijkomende onderzoeksdaden te vragen, waardoor de procesgang wordt beïnvloed. Dit heeft een enorme impact op de snelheid van het

¹²¹ Hoge Raad voor de Justitie, *Advies betreffende het voorontwerp van wet tot wijziging van artikel 545 van het Strafwetboek, van de procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken en van de regeling van de rechtspleging door de raadkamer*, 2001, 6: <http://www.csj.be/FR/acti/..%5Cdownload%5Cavis0206c.pdf>, geraadpleegd op 7 april 2012

¹²² COLLIGNON, P., *l.c.*, 354

rechtssysteem¹²³. Doordat dit laatste hierop niet van toepassing is, wordt de procesafdoening gekenmerkt door een aanzienlijk snellere ontwikkelingsgang.

Vervolgens heeft deze snelrechtprocedure eveneens consequenties voor het ambt van de onderzoeksrechter. Deze wordt hierdoor gedeeltelijk ontlast van de vereiste tussenkomst in betrekkelijk eenvoudige zaken. Omdat deze zaken niet complex van aard zijn maar niettemin de tussenkomst van de onderzoeksrechter behoeven, kost dit integraal een veelheid aan tijd. Met de invoering van de onmiddellijke verschijning in strafzaken wordt hieraan verholpen doordat het openbaar ministerie, en niet de onderzoeksrechter, over de exclusieve bevoegdheid beschikt tot instelling van de versnelde procedure. Deze laatste kan louter een negatief gevolg verbinden aan de vordering tot het bevel van aanhouding met het oog op onmiddellijke verschijning, vanwege de procureur des Konings, waardoor de versnelde rechtsgang hier niet kan worden toegepast. Hierdoor behoudt de onderzoeksrechter tot nog enig zeggingschap over het verloop van de strafzaak.

Voor de belangen van het slachtoffer wordt hierdoor een positief signaal gegeven. Daar bij deze het gevoel van straffeloosheid wordt tegengegaan doordat vanuit justitie effectief en kordaat wordt opgetreden tegen het gestelde gedrag. De snelheid waarmee gereageerd wordt, ervaart het slachtoffer als een vorm van rechtvaardigheid en de indruk ontstaat dat zijn belangen maatschappelijk worden gedragen. Tevens verkeert het slachtoffer in de hoedanigheid om sneller de draad in zijn leven weer op te nemen, wat resulteert in een gunstige invloed op het herstelproces.

Deze procesafdoening heeft eveneens een effect voor de schadeloosstelling. Doordat de dader snel wordt berecht, verkeert het slachtoffer in de hoedanigheid om sneller aanspraak te maken op de schadevergoedingseis¹²⁴.

De snelrechtprocedure heeft echter ook voor de dader heilzame consequenties. Deze blijft hierdoor niet lang in het ongewisse over het eindvonnis. Tevens zal het in hoofde van de

¹²³ DE SMET, B., *Het onafgewerkte luik van het snelrecht: de onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 1999, 403

¹²⁴ SCHUERMANS, F., *l.c.*, 149

dader eveneens een geruststelling opleveren dat de tijd van voorlopige hechtenis beperkt is; in ieder geval beperkter dan wanneer de zaak via de ‘gewone’ procedure wordt afgehandeld¹²⁵. Dit wordt nogmaals verduidelijkt wanneer men er de wettelijke maximale termijn van vrijheidsberoving op naslaat. Maar ook het gegeven dat de vonnisrechter wettelijk verplicht wordt uitspraak te doen over de grond van de zaak binnen de 7 dagen na de arrestatie biedt voor de dader een zekere houvast.

Tot slot kan men stellen dat de betekenisproblematiek door het snelrecht op efficiënte wijze wordt verbeterd. In de normale procedure wordt de verdachte na het politieverhoor, volgend op zijn arrestatie, in vrijheid gesteld. Het proces-verbaal dient dan vervolgens naar het openbaar ministerie te worden overgemaakt, waarop deze instantie dan besluit tot sepot of dagvaarding. Indien dit laatste het geval blijkt te zijn, behoort het parket de dagvaarding te betekenen aan de verdachte. Dit laatste hoeft echter niet exclusief aan de persoon zelf te gebeuren; dit kan tevens aan de woonplaats of een persoon die garant staat voor de kennisgeving ervan aan de betrokkene. In het snelrecht verloopt deze procedure veel minder omslachtig. Hierin neemt het openbaar ministerie de beslissing met betrekking tot het al dan niet overgaan tot dagvaarding tijdens de periode dat de verdachte in aanwezigheid verkeert van de politiediensten, waardoor deze onmiddellijk in kennis wordt gesteld van een eventuele dagvaarding. De vervolgingsbeslissing wordt hierdoor onmiddellijk genomen, wat doorgaans resulteert in een kortere dagvaardingstermijn. Omwille van organisatorische redenen is dit ook niet onbelangrijk. Na een besluit tot seponering dient het proces-verbaal niet in zijn volledige vorm te worden afgewerkt. Indien echter vervolging wordt ingesteld, zijn de feiten nog fris in het geheugen waardoor op meer efficiënte wijze het proces-verbaal kan worden opgesteld. Door deze praktijk wint men ook een veelheid aan tijd daar de betekenisprocedure plaatsvindt op het politiebureau, onmiddellijk na de opstelling van het proces-verbaal. Hierdoor omzeilt men de omslachtige methode van betekening via deurwaardersexploot, waardoor de betekening van dagvaarding doorgaans lang op zich laat wachten.

¹²⁵ DE SMET, B., *Het onafgewerkte luik van het snelrecht: de onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 1999, 405

Het is echter noodzakelijk om deze nieuwe vorm van berechting langs beide zeiden te beschouwen. In onze rechtstaat wordt zeer veel aandacht besteed aan de rechten van de verdediging. Dit wordt vanuit perspectief van de snelrechtprocedure als een heikel punt ervaren. In een goede (straf)rechtelijke orde wordt doorgaans gestreefd naar een harmonie tussen 2 belangen: enerzijds dient de rechtsgang efficiënt te functioneren opdat effectief recht kan worden gedaan; anderzijds bestaan er maatschappelijke en wettelijke waarborgen voor diegene die in contact (dreigen te) komen met het justitiële apparaat¹²⁶. Het recht op een eerlijk proces en persoonlijke vrijheid zijn 2 desbetreffende waarborgen die door deze procedure in het gedrang dreigen te komen.

Een en ander heeft ermee te maken dat de waarheidsvinding een centrale rol krijgt toebedeeld in de procesgang. Indien men de strafwet al te zeer geforceerd toepast, door een te snelle berechting te willen laten volgen op de feiten, bestaat het gevaar dat men de verdachte louter afrekent op het gestelde gedrag¹²⁷. De context waartegen de feiten dienen gesitueerd te worden en de persoonlijkheid van de verdachte worden hierdoor naar de achtergrond verbannen¹²⁸. Nochtans zijn deze elementen evenzeer een noodzakelijk onderdeel van de waarheidsvinding. Dat de twee voorgenoemde elementen grondig aan een analyse dienen onderworpen te worden, kan gerechtvaardigd worden door te stellen dat het voor de rechter en de advocaat van de verdediging van belang is wanneer deze alternatieve sancties overwegen. Deze sancties zijn doorgaans op maat van de verdachte geslepen, die bovendien een resocialiserende functie vervullen¹²⁹.

Een al te snelle vorm van berechting heeft eveneens tot gevolg dat men de verdediging opjaagt. Artikel 6.3.b. van het EVRM stelt dat eenieder die vervolgd wordt het recht heeft

¹²⁶ HUTSEBAUT, F., *Kan snel recht wel goed recht zijn? Enkele bedenkingen bij het ontwerp snelrecht*, Jura Falconis, 36(2), 1999-2000, 258-259

¹²⁷ VAN CAUWENBERGHE, K., *Naar een nog sneller recht. Laat ons eerst gaan vooraleer te lopen!*, Juristenkrant, november 1999, 7

¹²⁸ BLOCH, A., *Snelrecht of sneller recht*, Panopticon, 1992, 513

¹²⁹ DE SMET, B., *Het onafgewerkte luik van het snelrecht: de onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 1999, 409

op voldoende tijd en middelen ter voorbereiding van een zinvolle verdediging¹³⁰. Dit laatste heeft niet enkel betrekking op de bewijslast maar behelst evenzeer een zorgvuldige voorbereiding van de straftoemeting en de planning van een pleidooi voor de toepassing van alternatieve sancties¹³¹. De snelrechtprocedure komt hierdoor in aanvaring met de Wet Franchimont. Deze wetgeving biedt de inverdenkinggestelde verdachte de mogelijkheid om, op grond van artikel 61 *quinquies* Sv., tijdens het vooronderzoek en bij de afsluiting ervan bijkomende onderzoeksmaatregelen te vragen¹³². Maar het is vrijwel onmogelijk deze eventuele bijkomende onderzoeksdaden, die mogelijks door één van de partijen worden aangevoerd, af te handelen binnen de korte termijn van het snelrecht. De termijn waarover de verdediging beschikt ter voorbereiding van een eerlijk proces kent geen wettelijke bepalingen, noch wordt deze uitdrukkelijk vermeld. Maar het laat echter geen twijfel dat voor sommige van deze misdrijven, inclusief de ‘minder ernstige’, een gedegen verdediging onmogelijk binnen de termijn van 7 dagen kan worden klaargestoomd.

De korte periode tussen de strafbare daad en de zitting voor dit delict doet echter het aantal dagvaardingen wel stijgen omdat er in het geval van het plegen van meerdere misdrijven snel gereageerd wordt op ieder misdrijf afzonderlijk. Hierdoor wordt men snel berecht voor een misdrijf maar bestaat de kans dat men relatief vlug opnieuw moet verschijnen ter terechtzitting voor een volgend misdrijf. Dit resulteert echter niet zelden in een daling van het aantal voegingen bij andere strafzaken van dezelfde dader. Hierdoor zullen recidivisten of gewoontemisdadigers vaker voor de rechter verschijnen waardoor meer zittingscapaciteit van de zetel vereist is. Naast deze zittingscapaciteit kan nog bemerkt worden dat deze snelrechtprocedure een potentieel aanzuigefect in de hand werkt. De daling van het aantal voegingen heeft een stijging van verschijningen voor de rechtbank tot gevolg, wat *au fond* zal uitdraaien in een stijging van de frequentie van

¹³⁰ HUTSEBAUT, F., *Kan snel recht wel goed recht zijn? Enkele bedenkingen bij het ontwerp snelrecht*, Jura Falconis, 36(2), 1999-2000, 261

¹³¹ *Ibid.*, 261

¹³² VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 1047

strafoplegging, en dus strafverzwaring, in de zin van meerdere strafopleggingen, in de hand werkt.

Tot slot kan men ten aanzien van deze vorm van berechting nog opmerken dat, ondanks de vermeende voordelen vanuit speciaal en generaal preventief oogmerk, de speciaal preventieve effecten die uitgaan van deze rechtsgang minder efficiënt zijn dan de afdoening van de strafzaak via de ‘gewone’ procedure. Immers, indien de strafzaak niet via de snelrechtprocedure wordt behandeld, maar daarentegen via de gebruikelijke weg wordt afgedaan, zal de beklaagde in de periode tot aan de zitting minder snel geneigd zijn over te gaan tot herhaling van wetsovertreding, in de hoop op een lagere straftoemeting of door de loutere contactmomenten met diens advocaat. De snelle afhandeling van de zaak stelt dit speciaal preventieve effect dus zwaar op de proef.

3.5 Een justitie met twee snelheden?

Tot slot kan gesteld worden dat een al te snelle procesafhandeling een potentiële vorm van rechtsongelijkheid mogelijks in de hand werkt waardoor er een strafrechtsspraak ontstaat met twee snelheden¹³³. Wanneer iemand via de ‘gewone’ procedure een lange voorhechtenis ondergaat stelt deze zichzelf de vraag naar het waarom van het bestaan van een snelrechtprocedure. In hoofde van de verdachte wordt dit ervaren als een machteloze en onrechtvaardige positie doordat andere gedetineerden bijvoorbeeld sneller in vrijheid worden gesteld¹³⁴. Met de intrede van het snelrecht dreigt men als het ware het strafrecht in twee te splitsen, en dit op twee verschillende domeinen die onderling een samenhang vertonen: het misdrijf en de strafrechtelijke reactie hierop. Enerzijds bestaat er een justitie die afrekenet met de zogenaamde ‘zware misdrijven’; deze zijn complex van aard en vereisen een exhaustief (gerechtelijk) onderzoek, dat doorgaans lang aansleept. Hiertegenover situeert zich de ‘kleine criminaliteit’; deze is minder gecompliceerd en behoeft in de regel minder onderzoek. Hierdoor kan een snellere variant van het

¹³³ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 338

¹³⁴ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en de snelle afhandelingdienst’: Substituut procureur des Konings Bernadette Bayens, parket Gent, Gent, maart 2011

strafrecht, zoals een van voorgenoemde alternatieven, optimaler dienst doen in de berechting van delinquent gedrag. Maar deze resulteert niet zelden in een lichtere straf dan wanneer men berecht wordt via de 'gewone' procedure. Taakstraffen, therapeutische behandeling of psychologische bijstand en de loutere schadeloosstelling zijn hierin geen uitzondering. Vaak werpt men op dat dit is ingegeven vanuit de gedachtegang dat zaken die via snelrecht worden afgedaan van 'lichtere' of 'minder ernstige' aard zijn. Maar waaruit bestaat het onderscheid tussen de beide? Wat zijn de maatstaven die de magistratuur hanteert ter legitimatie van deze of andere rechtsgang? Deze vragen zijn reeds deels beantwoord daar waar de criteria om via snelrecht afgehandeld te worden besproken werden.

3.6 Conclusie

Kortom, zoals reeds in de inleiding vermeld, de verschillende actoren in de strafrechtsketen, evenals de publieke opinie en de media, zijn overwegend van mening dat een snelle toepassing van de strafwet positief is. Deze afhandelingwijze kritiekloos aanvaarden zou echter een schromelijke vergissing zijn omwille van voorgenoemde bezwaren. Deze nieuwe wetgeving introduceerde een nieuwe uitvoeringsbepaling voor het openbaar ministerie ter afsluiting van een opsporingsonderzoek en, in het verlengde hiervan, de aanhangigmaking van de strafzaak voor de vonnisgerechten¹³⁵. Ondanks het feit dat er tal van voordelen verbonden zijn aan de onmiddellijke verschijning, weegt het probleem omtrent de waarheidsvinding en de rechten van de verdediging hier zwaarder door. Indien de advocaat van de verdachte over onvoldoende tijd en materiële middelen beschikt voor de compilatie van een behoorlijke verdediging, is er van het recht op een eerlijk proces geen sprake meer¹³⁶. In die zin is het arrest van 28 maart 2002 door het Arbitragehof¹³⁷ te plaatsen in het licht van voorgenoemde bezwaren. Reeds van bij aanvang van het voorstel tot de invoering van de snelrechtprocedure, door toenmalig

¹³⁵ MEESE, J., *De wet van 28 maart 2000 tot invoering van een procedure tot onmiddellijke verschijning*, in Gandaius actueel, Antwerpen, Kluwer, 2001, 3

¹³⁶ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 336-338

¹³⁷ Arbitragehof nr. 59/2001 08 mei 2001, B.S. 13 juli 2001

minister van justitie Verwilghen, werd vanuit diverse hoeken kritiek geuit op dergelijke procesafhandeling. Niettemin werd het voorstel van de onmiddellijke verschijning in strafzaken op relatief korte tijdspanne erdoor geloodst. Maar de vraag kan gesteld worden of men niet wat voorbarig was in het trekken van deze conclusie. Immers, na 2 jaar werden reeds enkele bepalingen vernietigd waardoor deze hele strafrechtsprocedure in onbruik raakte. Was deze wijziging in het strafrechtelijke landschap wel een goed initiatief¹³⁸? Had men niet beter een exhaustieve analyse hieraan laten voorafgaan? Een waardig alternatief hiervoor betreft de afdoening via de snelrechtprocedure uitsluitend in die gevallen toe te passen waarin de dader schuld bekent en de feiten niet ontkracht¹³⁹.

¹³⁸ HUTSEBAUT, F., *Moet Barbertje wel zo snel hangen? Enkele bedenkingen bij het voorontwerp snelrecht*, *Vigiles*, 2, 1999, 2

¹³⁹ JESCHECK, H., *L'influence du droit Européen sur le développement du droit penal Allemand*, in X., *En homage à Jean Constant*, Luik, Faculté de droit, 1971, 137

4. Snelle afhandeling in het kader van het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’.

De laatste jaren is er een uniek project lopende aan het parket Gent en Oudenaarde dat op geheel andere wijze uitdrukking geeft aan de snelle berechting van criminele feiten; met name de snelle afhandeling in strafzaken. In april 2009 werd het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’ in het leven geroepen teneinde gehoor te geven aan de overlast in het arrondissement Gent. Deze staat op naam van een beperkt aantal daders. In het kader van dit project werd tevens de snelle afhandelingdienst opgericht onder leiding van een aantal parketmagistraten die voorzien in een vlotte en gerichte sanctiebepaling. Doel hiervan betreft op uniforme en consequente wijze een strafrechtelijke reactie te koppelen aan een aantal misdrijven. Deze zijn doorgaans van niet complexe aard, waarvoor een snel optreden dus optimaal dienst kan doen. Temeer omdat een overgroot deel van deze misdrijven gepleegd worden door een kleine minderheid van daders worden delicten opgesteld in een limitatieve lijst van misdrijfcategorieën. De oplist van daders die worden gecategoriseerd onder de noemer ‘veelpleger’ vult deze praktijk aan. Hierdoor verloopt de berechting en sanctionering op vlotte en efficiënte wijze, in antwoord op de algemene traagheid van het recht. In onderhavig hoofdstuk komt dit uitvoerig aan bod en worden de verschillende aspecten van deze afdoeningwijze kritisch behandeld in relatie tot de procedure in de praktijk.

4.1 Inleiding

De continuïteit van de rechtstaat staat of valt met de handhaving van het (straf)rechtssysteem. Het openbaar ministerie is een instantie die instaat voor de opsporing en vervolging van misdrijven. Aan het parket van Gent ging in april 2009 het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’ van start, onder leiding van een aantal parketmagistraten¹⁴⁰. Hiermee doelde het parket op een vlot en efficiënt beleid tegenover individuen die op frequente basis misdrijven plegen. In het kader hiervan werd eveneens

¹⁴⁰ In het verloop van dit hoofdstuk wordt de notie ‘veelplegermagistraat’ eveneens gehanteerd.

de snelle afhandelingdienst opgericht, onder leiding van de parketmagistraten verantwoordelijk voor dit project. Deze staan in voor de afdoening van misdrijven waarvoor een snellere rechtsgang optimaler dienst kan doen. Dit is de derde variant van de wijze waarop het snelrecht zijn toegang tot het Belgisch strafrecht verschaftte. Hoewel deze afdoeningwijze geen wettelijke regelgeving onderkent, zijn er een aantal bepalingen waarop dit initiatief kan terugvallen.

We bekijken in dit hoofdstuk achtereenvolgens deze twee initiatieven in relatie tot de procedure in de praktijk. Vooreerst zal toelichting worden gegeven bij het project 'veelplegers en straatcriminaliteit'. Hierin zal worden stilgestaan bij het kader van waaruit dit initiatief beredeneerd werd. Tevens wordt de probleemstelling er geschetst, die geldt als voedingsbodem voor de totstandkoming van dit project, teneinde zicht te verwerven op de noodzaak ervan in relatie tot de oproep vanuit het Nationaal Veiligheidsplan 2008-2011. Vervolgens wordt de aandacht gevestigd op de methode van de snelle afhandeling in strafzaken, uitsluitend gehanteerd door het parket Gent. Deze vorm van opvolging van strafdossiers kadert binnen dit project en voert er als dusdanig de centrale taak uit, met name de instelling van de strafvordering. Bijzondere aandacht wordt er gericht op de wijze van afhandelen van de strafdossiers die in aanmerking komen om via deze weg te worden afgedaan. Bij dit laatste is het noodzakelijk om, naast het kader van waaruit men de procedure van de snelle afhandeling dient te situeren, daarbij de verschillende criteria waaraan deze strafdossiers dienen te voldoen te belichten, met het oog op de specificiteit ervan.

Tot slot dient hierbij nog te worden opgemerkt dat men deze twee initiatieven samen dient te lezen en als zodanig niet kan loskoppelen van elkaar. In die zin begrepen dat ieder persoon die opgelijst staat als veelpleger binnen dit project *mutatis mutandis* via de procedure van de snelle afhandeling in strafzaken zal verwezen worden. Enige nuance hierin betreft het gegeven dat het evenwel mogelijk is dat iemand die geen veelpleger is eveneens via deze procedure kan berecht worden.

4.2 Het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’

4.2.1 Kader

Een kleine minderheid van de populatie in het arrondissement Gent is verantwoordelijk voor een overgroot deel van de geregistreeerde criminaliteit waarbij de daders gekend zijn¹⁴¹. Vanuit het Nationaal Veiligheidsplan 2008 - 2011¹⁴² is de vraag gerezen aandacht te besteden aan dit fenomeen. Teneinde op een coherente en gecoördineerde wijze uitvoering te geven aan het Nationaal Veiligheidsplan, werd er op 17 april 2008 door het college van Procureurs-generaal een bepaling in een nota¹⁴³ goedgekeurd met betrekking tot deze problematiek. Opdat een gepaste justitiële reactie gekoppeld kan worden aan deze veelvuldige overtredingen werd *de dato* 1 april 2009 het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’¹⁴⁴ in het leven geroepen. Doel hiervan betreft een snel en adequaat optreden tegen dit normoverschrijdend gedrag. Deze doelstelling vergt eveneens een aangepaste afhandelingwijze vanwege de betrokken politiediensten. Er moet op politie- en parketniveau een uniforme systematische registratie komen van personen die zich veelvuldig vergrijpen aan criminele feiten. Vanuit dit Nationaal Veiligheidsplan werd aan het openbaar ministerie gevraagd een gericht beleid te voeren door een dynamische vervolgingspolitiek in te stellen. In wat volgt wordt beknopt toelichting gegeven bij de voedingsbodem van dit project.

4.2.2 Problematiek

Het merendeel van de opgehelderde criminaliteit in het arrondissement Gent staat op naam van een beperkt aantal daders. Deze plegen op frequente basis feiten van uiteenlopende aard. Een efficiënte aanpak hiervan is vanuit justitie zowel onvermijdelijk als noodzakelijk. Vaak betreffen het feiten waarmee de burger zich in het dagelijkse leven

¹⁴¹ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’: Substituten procureur des Konings Bernadette Bayens, Ilse Vandenbroucke en Wim Onderdonck, parket Gent, Gent, maart – april 2011

¹⁴² Punt 8.1 van het Nationaal Veiligheidsplan 2008 - 2011

¹⁴³ Punt 3.1.4 nota van het college van Procureurs-generaal van 17 april 2008

¹⁴⁴ Website van de kamer van volksvertegenwoordigers. Verslag van de commissie voor de justitie van dinsdag 23 maart 2010: <http://www.dekamer.be/doc/CCRA/pdf/52/ac842x.pdf> , geraadpleegd op 16 mei 2011

geconfronteerd weet en ook rechtstreeks ervaart als overlast en inbreuk tegen de persoonlijke levenssfeer¹⁴⁵. De processen-verbaal worden door de politiediensten veelal afgehandeld in autonome politionele afhandelingen (APA) en vervolgens overgemaakt aan het parket Gent. De concentratie van dergelijke dossiers is echter geen sinecure en verloopt veelal moeizaam doordat bepaalde van deze dossiers onaf zijn, al dan niet omwille van het gegeven dat de dader niet kan worden aangetroffen en verhoord. Dit heeft tot gevolg dat de eindbeslissing in deze dossiers geruime tijd uitblijft. Wat ertoe leidt dat de dagvaarding van deze dossiers eveneens lang op zich laat wachten. Zowel ten aanzien van dader, slachtoffer en maatschappij heeft dit ongetwijfeld ongewenste consequenties¹⁴⁶. Dergelijke daders krijgen bijgevolg veel te laat een signaal op hun strafbare feiten vanuit de justitiële instanties. In de tussentijd lopen ze hierdoor het gevaar terecht te komen in een criminele spiraal. Door het lang uitblijven van een justitiële reactie ervaart de dader tevens een gevoel van straffeloosheid en een conformerend signaal vanuit de maatschappij. Een snel en effectief optreden vanuit justitie zou de dader tot inzicht brengen door hem te wijzen op de consequenties van het gestelde gedrag. Hiervan gaat mogelijks een preventief ontradend effect uit ten aanzien van toekomstige normoverschrijdende gedragingen. Ten aanzien van het slachtoffer worden hierdoor gevoelens van onmacht en frustratie bewerkstelligd die een enorme impact kunnen teweegbrengen in de perceptie op het justitiële apparaat. Een *lik_op_stuk* beleid is dan ook wenselijk. Dit type van beleid wordt verzekerd vanuit dit project, in aansluiting met de snelle afhandeling in strafzaken¹⁴⁷.

4.2.3 Criteria en aanpak

De personen die door het parket Gent als ‘veelpleger’ worden aangemerkt en als dusdanig worden opgelijst voldoen allen aan volgende criteria: *“een persoon die in een periode van*

¹⁴⁵ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’: Substituten procureur des Konings Bernadette Bayens, Ilse Vandenbroucke en Wim Onderdonck, parket Gent, Gent, maart – april 2011

¹⁴⁶ HUTSEBAUT, F., *Kan snel recht wel goed recht zijn? Enkele bedenkingen bij het ontwerp snelrecht*, Jura Falconis, 36(2), 1999-2000, 255-262

¹⁴⁷ *Infra*, zie verder: 4.3 de snelle afhandeling in strafzaken

5 jaar, waarvan het peiljaar het laatste jaar vormt, gekend is voor 16 feiten of meer, [...], OF, een persoon die in een periode van 5 jaar, waarvan het peiljaar het laatste jaar vormt, gekend is voor 10 feiten of meer, [...] waarvan ten minste 6 in het peiljaar. Indien een persoon die voorkomt in de listing gedurende 2 jaar geen feiten meer pleegt zal deze niet langer opgenomen worden in de listing¹⁴⁸. De feiten waarvoor deze personen berecht worden zijn onderdeel van een limitatieve lijst van misdrijven¹⁴⁹. Deze lijst is onderwerp van een interne nota van het parket Gent en kent in deze hoedanigheid geen publicatie. Doorgaans betreffen het hier overwegend vermogensdelicten, eerbaarheids- en zedendelicten en vandalisme.

Voorgaande heeft betrekking op de doelgroep ‘veelplegers’. Hierna volgt een uitvoerige uiteenzetting over de aanpak dat het parket Gent en de politiediensten binnen dit project hanteert.

Ten aanzien van wie geregistreerd staat als ‘veelpleger’ zal, bij het plegen van een nieuw strafbaar feit, als volgt worden opgetreden door de politiediensten: snel en actief opsporen van de verdachte, bij aantreffen worden gevat en weerhouden (totdat de parketmagistraat uitspraak doet), politionele afhandeling van het dossier en overmaking van het aanvankelijk proces-verbaal, aangevuld met eventuele navolgende processen-verbaal, aan de procureur des Konings. Het beleid dat het parket voert omtrent dit project kent een driedelige benadering: persoonsgebonden, fenomeengebonden en wijkgebonden¹⁵⁰.

4.2.3.1 Persoonsgebonden

Gelet op de vaststelling dat een beperkte groep verantwoordelijk is voor een overgroot deel van de opgehelderde criminaliteit, is het van belang deze groep te omlijnen vanuit een definiëring, zowel naar persoonskenmerken als naar gepleegde feiten toe. De definiëring naar personen toe werd reeds toegelicht bij aanvang van deze paragraaf onder

¹⁴⁸ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’: Substituut procureur des Konings Bernadette Bayens, parket Gent, Gent, maart 2011

¹⁴⁹ In bijlage 1 vindt de lezer deze terug.

¹⁵⁰ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’: Substituten procureur des Konings Bernadette Bayens, Ilse Vandenbroucke en Wim Onderdonck, parket Gent, Gent, maart – april 2011

de titel criteria en aanpak. In deze uiteenzetting werd eveneens toelichting gegeven bij de definiëring naar gepleegde feiten. Hiervoor werd verwezen naar bijlage 2, waarin voorzien wordt in een limitatieve lijst van misdrijven die in aanmerking komen om als overtreder onder de noemer van het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’ te ressorteren, mits eveneens aan de persoonskenmerken is voldaan.

Naast deze definiëring naar zowel de persoon als het gepleegde feit, zijn er vanuit het gevoerde beleid aan het parket nog een aantal vormvoorschriften die voorschrijven waaraan deze persoonsgebonden benadering in de praktijk dient te voldoen. Zo zal, indien de veelpleger kan worden weerhouden, zijn arrestatie worden bevestigd door het openbaar ministerie met het oog op de voortzetting van het verdere onderzoek, dan wel gericht op een onmiddellijke reactie van het openbaar ministerie, volgend op zijn arrestatie. Ingeval vervolgens het dossier afgerond is, zal de verantwoordelijke veelplegermagistraat onmiddellijk tot de meest aangewezen oriëntering voor het dossier besluiten en, wanneer mogelijk, reeds de uitvoering van de aangewezen maatregel opstarten. De minnelijke schikking, de dagvaarding voor de correctionele kamer¹⁵¹ of de voorleiding op het kabinet van de onderzoeksrechter (met in acht name van de wettelijke vereisten en opportunitieitsredenen) zijn slechts enkele van de mogelijke maatregelen. Door dit snelle strafrechtelijke optreden van het openbaar ministerie behoudt men meer greep op de veelpleger en versterkt men het inzicht in de actuele problematiek, eigen aan de persoon van de veelpleger.

In geval van betrokkenheid bij de feiten door mededaders, die niet voorkomen op de lijst van veelplegers, wordt er eveneens voor deze personen onmiddellijk richting gegeven aan het desbetreffende dossier. Hierbij worden echter geen andere dossiers, op naam van de betrokken mededaders, overgemaakt met de intentie tot voeging. Tot slot zijn de specialiteit, eigenheid, complexiteit en omvang (lange duur) van het strafdossier bepalend

¹⁵¹ Deze dagvaarding kan zowel plaatshebben via de gewone dagvaarding, de onmiddellijke overhandiging door de procureur des Konings (overeenkomstig art. 216 *quater* Sv.) als via de onmiddellijke betekening door de betrokken politiediensten (overeenkomstig art. 645 Sv. : *Infra*: zie hiervoor 4.3.3 De procedure).

voor de eventuele afdoening via de snelle afhandelingprocedure. In de regel geldt dat alle nieuwe dossiers lastens ‘veelplegers’ in eerste instantie worden voorgelegd aan de veelplegermagistraat, teneinde een snelle reactie op het delict te bewerkstelligen. Dossiers die echter omwille van voorgenoemde karakteristieken, bijvoorbeeld indien gekenmerkt door een dusdanige complexiteit, hiervoor niet in aanmerking komen, worden door de veelplegermagistraat overgemaakt aan de betreffende niet-veelpleger sectie.

4.2.3.2 Fenomeengebonden

Het tweede luik van de benadering van criminaliteit vanuit dit project omvat een fenomeengerichte methodiek. De desbetreffende fenomenen worden omschreven in een limitatieve lijst van misdrijfcategorieën¹⁵². Deze situeren zich doorgaans in de sfeer van de minder omvangrijke vermogensdelicten. De aard van de buit is er veelal van geringe omvang: GSM, GPS of een kleine geldsom zijn hier de frequente inbeslagnames. Dit, in combinatie met de identificatie van de gevatte daders, laat toe te besluiten dat er nauwelijks sprake kan zijn van rondtrekkende dadergroepen. De hypothese die hieraan vaak gekoppeld wordt door de staande magistratuur is dat ze veeleer het werk zijn van druggebruikers en personen die herhaaldelijke vermogensdelicten plegen om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Dit beweegt de verantwoordelijke parketmagistraat ertoe de betrokkene niet door te verwijzen naar de onderzoeksrechter omdat het lidmaatschap aan een bende of rondtrekkende dadergroep een realiteit is die hier relatief veraf lijkt te staan van een mogelijk besluit dat men kan trekken op basis van de omhanden zijnde gegevens.

Van hieruit werd er door de politiezone Gent, in samenwerking met de bestuurlijke overheid en het parket Gent, besloten tot een actieplan¹⁵³ waarin maatregelen voorzien zijn van zowel preventieve, proactieve, repressieve als curatieve aard. Het openbaar ministerie te Gent hanteert hierin dezelfde werkwijze als aangegeven hierboven en zoals geresumeerd in bijlage 2 van deze verhandeling.

¹⁵² Zie hiervoor bijlage 3.

¹⁵³ Het betreft hier het actieplan HALT.

4.2.3.3 Wijkgebonden

Vanuit de wijdverbreide criminologische literatuur over de invloed van de samenstelling van een omgeving op de criminaliteitscijfers binnen een geografisch afgebakend terrein¹⁵⁴, kan men deze derde pijler rechtvaardigen binnen de multimodale aanpak van veelvoorkomende misdrijfcategorieën, zoals deze door het openbaar ministerie hier wordt voorgestaan.

Het laatste onderdeel van de gerichte aanpak vanuit het gevoerde parketbeleid is geografisch van aard en staat in onmiddellijk verband met de opdeling van het arrondissement in politiezones. Om gehoor te geven aan omgevingsgebonden factoren van criminogene aard, eigen aan bepaalde wijken of uitgaansbuurten, dient ook hier op adequate, vlotte wijze justitiële reactie plaats te hebben. Bij voorbaat zo snel als mogelijk na het criminele incident. Hiervoor werd er een zonemagistraat aangesteld die voorzag in de nodige afspraken met de betrokken actoren. Deze wordt tevens belast met de opstelling van een specifiek project naar aanleiding van de betreffende problematiek. Dit laatste ontstaat steeds in overleg met de behandelende magistraten verantwoordelijk voor de sectie veelplegers. De verantwoording van deze laatste constructie wordt geargumenteed vanuit de gedachte dat elke signalering een specifieke problematiek aan het licht brengt die *linea recta* samenhang vertoont met de specificiteit van de context. In dit verband kan er gewezen worden op de in het verleden tot stand gekomen projecten 'Overpoort' en 'Zuid'.

4.2.4 Voordelen van de drieledige benadering

De drieledige benadering van het parket geniet inherent tal van voordelen, doorgaans met een reikwijdte ver voorbij die van de actoren binnen de strafrechtsbedeling. Onmiskenbaar bezit ze de kwaliteit de werklast van deze actoren te reduceren door deze op gestructureerde en logische wijze te distribueren over de hele strafrechtsketen; waardoor efficiëntie, en hierdoor ook de effectiviteit van de vervolgingspraktijk, meer

¹⁵⁴ ROVERS, B., *De invloed van buurtkenmerken op criminaliteit van jonge inwoners*, in MUSTERD, S., GOETHALS, A., *De invloed van de buurt*, Amsterdam, SISWO Publicatie, nr. 404, 94-128; MELLGREN, C., *Neighbourhood influences on fear of crime and victimization in Sweden: A review of the crime survey literature*, 2011: <http://www.internetjournalofcriminology.com/>, geraadpleegd op 27 maart 2012

gewaarborgd kan worden. Dit resulteert vervolgens in een vlotter en adequater optreden tegen allerlei vormen van (straat)criminaliteit, en dus in een meer geloofwaardige justitie. Het omgekeerde is echter ook waar. De betrouwbaarheid van justitie is evenzeer afhankelijk van de perceptie van de burger. Niet enkel het optimaliseren van de interne werking van het rechtswezen is hier doorslaggevend, maar het ostentatieve optreden en extern gevoerde beleid dragen hier toe bij. In die zin draagt deze trias van het gevoerde beleid binnen de snelle afhandeling in strafzaken ook tal van voordelen in zich voor de betrokken partijen die zich buiten de strafrechtsbedeling bevinden; met name de dader, het slachtoffer en de maatschappij als dusdanig.

In de eerste plaats is een snelle reactie op de herhaling van strafbare feiten in het voordeel van de dader zelf. Een reactie via de normale weg vindt dikwijls te laat plaats om nog enig gunstig, corrigerend effect te hebben op het afwijkende gedrag. Niet zelden is deze late reactie inmiddels reeds achterhaald door eventuele nieuwe, en mogelijks, zwaardere feiten. Een snelle respons vanuit justitie behoudt hierdoor het corrigerende nut van de sanctie doordat onmiddellijk gevolg wordt gegeven aan de overtreding. Hierdoor wordt de dader weinig tijd gelaten voor het plegen van nieuwe feiten vooraleer terecht te staan voor het eerste misdrijf. Hier vertrouwd men echter op het preventief ontradende effect van de straf, die de molen van een criminele loopbaan tracht te doorbreken. Tevens is het korte tijdsbestek tussen de strafbare gedraging en de strafrechtsreactie ook nog van belang voor de dader omwille van psychologische redenen. Hierdoor verkeert de dader niet in het ongewisse over de duur van de periode in aanloop naar zijn terechttzitting. Bepaalde daders verkeren bijwijlen relatief lang in onzekerheid hierdoor en kampen met schuldgevoelens tot afwachting van hun proces. De snelle uitspraak kan hierin vroegtijdiger opluchting bieden en creëert het gevoel dat men de draad in het leven sneller weer kan opnemen.

Voor het slachtoffer vervolgens is het snelle optreden een goedgunstig signaal dat blijkt geeft dat zijn belangen maatschappelijk gedragen worden. Enerzijds voelt hij zich gesterkt doordat er daadwerkelijk op adequate en vlugge wijze wordt opgetreden tegen het

onrecht dat hem werd aangedaan. De snelle reactie biedt voor het slachtoffer anderzijds ook de gelegenheid om reeds op korte termijn betrokken te worden in het proces en de besluitvorming achteraf. Bovendien kan worden gehandeld volgens het principe dat hoe sneller een verdachte dient te verschijnen en zich bereid verklaart de geleden schade te vergoeden, hoe groter de kans bestaat op een effectieve schadeloosstelling naderhand. Tot slot ervaart het slachtoffer hierdoor een gevoel van rechtvaardigheid dat een rol kan spelen in het verwerkingsproces en de herstelperiode.

Naar de maatschappij toe geeft deze aanpak blijk van bekommernis om de gemeenschap en haar lijf en leden. De effectieve reactie is zichtbaar en stelt duidelijke perken aan bepaalde gedragingen binnen deze gemeenschap. De snelle strafrechtelijke reactie geeft hierdoor op zijn beurt vorm aan een geloofwaardige en krachtdadige justitie; een justitie die daadwerkelijk optreedt. Naast de geloofwaardigheid bevordert deze methode van berechting tevens de perceptie op justitie en doet ze hierdoor het vertrouwen in ons rechtssysteem aangroeien. Hierbij wordt geargumenteed dat dit mede wordt bewerkstelligd door het zogenaamd preventief ontradende effect naar potentiële daders toe, dat uitgaat van de procesafdoening via de snelle afhandeling in strafzaken. Er wordt geredeneerd dat een systematische en vooral snelle afhandeling van deze dossiers een afschrikkend effect teweeg brengt en het algemene gevoel van straffeloosheid doet verminderen.

Voortbouwend op het preventief ontradende effect kan men stellen dat dit niet louter een daling van de criminaliteit tot gevolg zou moeten hebben, maar eveneens een invloed vertoont op de instroom van bepaalde dossiers. Door immers snel in te grijpen in bepaalde materies, waarin het repetitief karakter van het aantal binnenkomende dossiers veelal een exponentieel stijgende trend vertoont, vergroot men de kans de steeds toenemende instroom van klachten te doorbreken. Of deze hierdoor althans sterk terug te dringen.

Een laatste opmerking hierover heeft betrekking op de werklust van de magistraten. Met dit project werd er bedoeld de zaken uit de respectieve lijsten die voor snelle afhandeling

in aanmerking komen uitdrukkelijk via de sectie ‘veelplegers’ te laten opvolgen. Vermits het precies tot één van de centrale taken van deze sectie behoort om verdachten in persoon te ontvangen en deze onmiddellijk in kennis te stellen van de reactie van het parket, kan hiervoor door deze dienst de nodige tijd worden uitgetrokken. Andere magistraten die niet georganiseerd zijn voor deze snelle afhandeling worden hierdoor ontlast van een groot aantal zaken. De oprichting van de snelle afhandelingdienst voorziet met andere woorden in een beleid dat reducerend werkt ten aanzien van de werklast van de andere secties, waardoor deze zich doelgerichter kunnen wijden aan andere zaken, eigen aan de sectie.

4.2.5 Berechting van de daders via de snelle afhandeling

De berechting van daders, opgelijst als veelpleger, vindt geenszins plaats tijdens de ‘gewone’ zittingen. De veelpleger verschijnt in het kader van dit project immers voor een daartoe bestemde buitengewone correctionele zitting, die eenmaal per maand plaatsheeft¹⁵⁵. De systematische periodiciteit van de afgekondigde zittingsdagen vertegenwoordigen ook hier een lucide indicator van de gedrevenheid en efficiëntie waarmee het openbaar ministerie tegemoet tracht te treden aan de noodkreet die gearticuleerd werd vanuit het Zonaal Veiligheidsplan 2008-2011. Deze zitting kadert tevens in het initiatief van de snelle afhandeling in strafzaken. In die zin dat alle personen die opgelijst staan in het kader van dit project via de snelle afhandeling in strafzaken zullen worden berecht. Het is dus uitermate belangrijk dat op snelle en efficiënte wijze richting wordt gegeven aan desbetreffende dossiers. Zo niet ontstaat de mogelijkheid dat de agenda van de justitiële actoren dusdanig in de war wordt gestuurd, wat de organisatie en voorbereiding van de maandelijks zitting niet ongemoeid laat.

In voorgaande werd er besproken hoe het openbaar ministerie vanuit het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’ de hand tracht te leggen aan diverse vormen van normoverschrijdend gedrag. Hierin werden achtereenvolgens de criteria voor de oplijsting

¹⁵⁵ Website van de kamer van volksvertegenwoordigers. Verslag van de commissie voor de justitie van dinsdag 23 maart 2010: <http://www.dekamer.be/doc/CCRA/pdf/52/ac842x.pdf> , geraadpleegd op 17 april 2012

als veelpleger, zowel naar persoon als naar misdrijftype, toegelicht, evenals de concrete aanpak ervan. In deze uiteenzetting werden vaak verwijzing aangehaald naar de beslechting van dergelijke dossiers via de snelle afhandelingdienst. In wat volgt zal er exhaustief worden ingegaan op de concrete aspecten, *de jure* en *de facto*, van deze snelle afhandeling in strafzaken door de snelle afhandelingdienst.

4.3 De snelle afhandeling in strafzaken

4.3.1 Kader

Vanuit een maatschappelijke bezorgdheid omtrent de overlastproblematiek is er in het arrondissement Gent geopteerd voor een snellere variant van de toepassing van de strafwet; met name de *snelle afhandeling in strafzaken*, onder de verantwoordelijkheid van de snelle afhandelingdienst. Deze variant is van toepassing op een limitatieve reeks van misdrijven¹⁵⁶ die de samenleving in het hart raken. Doorgaans betreffen het hier kleine, minder ernstige delicten die de burger niettemin ernstig ontstemmen. De strafrechtelijke reactie die aan deze misdrijven gekoppeld wordt heeft als doel een effectief signaal vanuit het justitiële landschap te lanceren, zodat de dader, kort na de feiten, de consequenties van het gestelde gedrag dient te ondergaan. De periode tussen het plegen van het strafbare feit en de verschijning voor de rechtbank is bij voorkeur zo kort als mogelijk. Dit laatste wordt nagestreefd teneinde de band tussen het misdrijf en de strafrechtelijke veroordeling zo eenduidig mogelijk te houden. “*Hierdoor staat het de dader nog duidelijk voor de geest voor welke gestelde gedraging deze nu precies een strafrechtelijk gevolg ontvangt*”¹⁵⁷. Tevens wordt met deze procedure tegemoet gekomen aan de belangen van de maatschappij, in het bijzonder die van het slachtoffer. Immers, door de snelle berechting van de dader wordt een duidelijk signaal gegeven dat dergelijk delinquent gedrag niet getolereerd wordt. Net als bij de twee vorige varianten van het snelrecht staat ook hier het terugdringen van de normoverschrijdende gedragingen

¹⁵⁶ Zie hiervoor bijlage 2.

¹⁵⁷ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en snelle afhandelingdienst’: Substituut procureur des Konings Bernadette Bayens, parket Gent, Gent, maart 2011

centraal. Voor het slachtoffer is het snelle justitiële optreden vervolgens een consolidering, dat afrekent met het gevoel van straffeloosheid. Tot slot heeft deze afhandelingwijze een gunstig effect op de perceptie van de burger op justitie. Wanneer de burger effectief ondervindt dat vanuit gerechtelijke middens kordaat en snel wordt opgetreden tegen de overlast van een beperkte groep delinquenten, zal dit de algemene houding ten aanzien van de politiediensten en justitie een positieve invulling toebedelen. Men dient zich er echter van te vergewissen dat men niet ontaard in een louter restrictieve en punitieve houding die mogelijks resulteert in een eenzijdige strafstaat¹⁵⁸.

4.3.2 Criteria

De snelle afhandeling van dossiers kadert binnen het project 'veelplegers en straatcriminaliteit', maar is eveneens van toepassing op andere daders die niet als veelpleger zijn opgelijst. Dientengevolge is het evenzeer mogelijk dat een persoon zonder strafrechtelijk verleden eveneens in aanmerking komt voor de procedure van snelle afhandeling. Een interne dienstnota¹⁵⁹ verwijst naar de inhoudelijke selectiecriteria voor de toepassing van deze procedure in het kader van straatcriminaliteit en overlastproblematiek. Deze afhandelingmodaliteit is van toepassing op welomschreven misdrijven, opgesomd in een limitatieve lijst¹⁶⁰. Het betreft hier doorgaans feiten met betrapting op heterdaad.¹⁶¹ Deze feiten worden door de dader overigens niet betwist of er is voldoende bewijs om de feiten te staven. Normaliter betreft het hier allerlei vormen van diefstal. Voorts is de vereiste dat de dader(s) geïdentificeerd is (zijn) binnen de periode van 24 uur, volgend op de feiten. Deze tijdsperiode van 24 uur heeft betrekking op de maximale duur van de vrijheidsberoving in het kader van een opsporingsonderzoek¹⁶². Tot slot dienen het onderzoek en het dossier eveneens binnen de periode van 24 uur, volgend op de feiten, afgehandeld te zijn. Deze laatste 2 selectiecriteria zijn onontbeerlijk omwille

¹⁵⁸ WACQUANT, L., *Punishing the poor: The neoliberal government of social insecurity*, Durham, NC: Duke university press, 2009, 384

¹⁵⁹ In bijlage 2 vindt de lezer deze terug.

¹⁶⁰ Zie bijlage 2.

¹⁶¹ HUTSEBAUT, F., *Kan snel recht wel goed recht zijn? Enkele bedenkingen bij het ontwerp snelrecht*, Jura Falconis, 36(2), 1999-2000, 256

¹⁶² VAN DEN WYNGAERT, C., *o.c.*, 2006, 915-916

van redenen die hiernavolgend zullen worden besproken. Kortom, wanneer aan de 3 voorgenoemde randvoorwaarden is voldaan, komt een dossier in aanmerking om via de procedure van de snelle afhandeling te worden afgedaan. Deze optie van het al dan niet afdoen via deze weg is in handen van de verantwoordelijke parketmagistraat. Deze laatste is de spilfiguur in deze benadering.

4.3.3 De procedure

Indien het onderzoek, de dader en het dossier aan de selectiecriteria uit voorgaande paragraaf voldoen, kan het strafproces bij wijze van snelle afhandeling worden afgehandeld. In wezen komt deze procedure overeen met de ‘gewone’ toepassing van het gemeen recht. Hoewel. Met de invoering van artikel 645 van het Wetboek van Strafvordering¹⁶³ is de dagvaarding van dergelijke dossiers enigszins anders.

Artikel 645 van het Wetboek van Strafvordering voorziet in de mogelijkheid de dagvaarding, en tevens alle gerechtelijke akten in strafzaken, te doen betekenen door de politieambtenaren zelf, lastens het openbaar ministerie¹⁶⁴. In de praktijk betekent dit dat, indien de dader gevat is (en nog steeds in handen van de politie is) en het dossier binnen een periode van 24 uur is afgewerkt, de (substituten) procureur des Konings de politieambtenaren kunnen belasten met de kennisgeving en betekening van de dagvaarding. De dader ontvangt terstond een kopie van de dagvaarding, waaruit eveneens de zittingsdag voor het Hof¹⁶⁵ kan blijken, evenals van het exploit van betekening¹⁶⁶. Vóór de invoering van artikel 645 Wetboek van Strafvordering geschiedde deze praktijk uitsluitend door het openbaar ministerie. Dit neemt echter niet weg dat de parketmagistraat van de snelle afhandelingdienst kan besluiten tot voorleiding van de verdachte op zijn kabinet voor verhoor. Na verhoor overhandigt de magistraat dan pas aan de verdachte deze kopie van dagvaarding.

¹⁶³ Ingevoegd bij art. 136 W. 24 juli 2008, B.S. 7 augustus 2008

¹⁶⁴ VERMEULEN, G., DE BONDT, W., *Strafwetboek, wetboek van strafvordering, bijzondere wetten*, Antwerpen – Appeldoorn, Maklu, 2009, 406

¹⁶⁵ Inzonderheid de correctionele rechtbank; een verwijzing naar de politierechtbank via de snelle afhandeling in strafzaken is niet aan de orde.

¹⁶⁶ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en snelle afhandelingdienst’: Substituut procureur des Konings Bernadette Bayens, parket Gent, Gent, maart 2011

De wetgever is echter niet zo ver gegaan om een wettelijke termijn aan de snelle afhandeling te koppelen. In tegenstelling tot het snelrecht¹⁶⁷, waar de zaak ten gronde door de correctionele rechtbank diende afgehandeld te worden in een periode tussen de 4 en de 7 dagen na het afkondigen van het bevel tot onmiddellijke verschijning¹⁶⁸, wordt in de praktijk van de snelle afhandeling geen tijdsduur besloten. Hierdoor is het onmogelijk te bepalen hoe snel de berechting op het misdrijf volgt. De praktijkervaring leert ons echter dat deze doorgaans tussen anderhalve maand en 2 maand plaatsheeft.

4.3.4 Conclusie

Met de genese van het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’ en de snelle afhandeling van bepaalde strafdossiers lanceerde het parket van Gent een signaal dat rechtstreeks gericht was aan de inwoners van het arrondissement Gent. De totstandkoming van dit project beoogde een daling van de (kleine) criminaliteit door een kordaat en effectief optreden tegen allerhande vormen van normoverschrijdend gedrag. Dit werd ondernomen door de oplijsting van individuen die aan de voorgenoemde criteria voldoen; de zogenaamde ‘veelpleger’. Deze praktijk simplificeert de taak van de verschillende parketmagistraten die verantwoordelijk zijn voor de veelplegers en de snelle afhandelingdienst. Er zijn echter nog tal van voordelen verbonden aan deze procedure¹⁶⁹. Ten aanzien van de dader is er de snelle reactie op de herhaling van strafbare feiten. Vaak heeft een laattijdige reactie weinig correctief nut en bovendien loopt men het risico dat de corrigerende reactie reeds achterhaald is door eventuele nieuwe misdrijven. Voorts gaat van deze afhandelingwijze een preventief ontradend effect uit naar diverse potentiële daders. De snelle berechting creëert een afschrikwekkend signaal dat het gevoel van straffeloosheid beteugeld. Tot slot betreft dit initiatief de slachtoffers op korte termijn bij de zaak en zullen zij zich bemoedigd voelen doordat er effectief wordt opgetreden tegen het onrecht dat hen werd aangedaan. Tevens is het zo dat hoe sneller de dader zich bereid

¹⁶⁷ PRAKKEN, T., SPRONKEN, T.N.B.M., “*Handboek verdediging*”, Deventer, Kluwer, 2009, 1176

¹⁶⁸ COLLIGNON, P., *l.c.*, 354

¹⁶⁹ Gesprekken met de verantwoordelijke parketmagistraten voor het project ‘veelplegers en snelle afhandelingdienst’: Substituut procureur des Konings Bernadette Bayens, parket Gent, Gent, maart 2011

verklaart tot schadevergoeding, hoe groter de kans bestaat op effectieve schadeloosstelling¹⁷⁰.

Of dat deze initiatieven daadwerkelijk een daling van de criminaliteit bewerkstelligen is nog niet geheel duidelijk. Het zou voorbarig zijn deze conclusie reeds af te leiden, daar dit project en de snelle afhandeling in strafzaken nog in kinderschoenen staat.

¹⁷⁰ SCHUERMANS, F., *l.c.*, 149

5. Snel recht en snelrecht.

5.1 Inleiding

In het licht van voorgaande beschouwingen kan men stellen dat de discrepantie tussen het eigenlijke 'snelrecht' en de andere vormen van snelle afdoening in strafzaken niet louter terminologisch van aard is. Uit de uiteenzetting is gebleken dat de consequenties van welk type snelrecht men hanteert in de afhandeling van strafdossiers een grote impact heeft op de procesvoering als zodanig. De verschillende types van snelrecht werden hiervoor reeds nader toegelicht. In dit hoofdstuk is een kritisch vergelijk van deze discrepantie aan de orde. In die zin zal de snelle afhandeling in strafzaken en de procedure van de onmiddellijke verschijning aan een comparatieve studie onderworpen worden. In deze vergelijking staan voornamelijk de verschillen en de voor- en nadelen hiervan op de voorgrond. De consequenties die het heeft ten aanzien van de rechten van de betrokken partijen worden eveneens besproken.

Bij wijze van opheldering zal in een beknopte synthese worden voorzien waarin de kernpunten van het snelrecht en de snelle afhandeling nogmaals kort zullen worden besproken. Vervolgens zal het onderscheid tussen de beide typen van berechting worden toegelicht.

5.2 Synthese

In hoofdstuk 3 werd een uiteenzetting gegeven omtrent de onmiddellijke verschijning in het kader van het snelrecht. Deze procedure werd in het leven geroepen om te voorzien in een snelle berechting van bepaald strafbaar gesteld gedrag. Met deze afhandelingwijze kwam de procesgang van bepaalde dossiers in een stroomversnelling. Er werd verwezen naar de verschillende aspecten van de snelrechtprocedure evenals naar de voor- en nadelen ervan. Zo diende het bevel tot onmiddellijke verschijning binnen de 24 uur na de arrestatie uitgevaardigd te worden; tevens kon de verdachte slechts maximaal 7 dagen van zijn vrijheid worden beroofd en hierdoor werd de vonnisrechter gebonden aan uitspraak

ten gronde tussen de 4 en de 7 dagen. Er werd geconcludeerd dat de, reeds vernietigde, snelrechtprocedure met de meeste voorzichtigheid diende aangewend te worden omwille van de genoemde bezwaren. De vraag werd eveneens gesteld naar de wenselijkheid van deze invoering, en of men in de overweging niet net iets diepgaander had moeten onderzoeken dat dergelijke praktijk geen lang leven beschoren zou zijn. Dit laatste werd in verband gebracht met de wettelijke waarborgen van zowel de verdediging als het slachtoffer. De wet¹⁷¹ voorziet immers dat eenieder die verdacht wordt van een misdrijf het recht heeft op voldoende tijd en middelen ter voorbereiding van zijn verdediging¹⁷². Had men er niet *a priori* van kunnen uitgaan dat indien men de snelheid van berechting opvoert, dit in aanvaring zou komen met enkele van deze wettelijke bepalingen en waarborgen?

In hoofdstuk 4 werd vervolgens verwezen naar de praktijk van de snelle afhandeling in strafzaken, gehanteerd door het openbaar ministerie Gent. Deze is onderdeel van het project ‘veelplegers en straatcriminaliteit’ en staat onder leiding van de snelle afhandelingdienst. In de praktijk komt het erop neer dat de substituten procureur des Konings, indien de dader (nog steeds) aangehouden is en het dossier binnen de 24 uur rond is, de politiediensten kunnen gelasten tot overhandiging van de dagvaarding aan de verdachte. Hierdoor wordt deze laatste in kennis gesteld van de feiten. Uit deze dagvaarding kan tevens dag, plaats en uur van de zitting blijken. Door deze procedure wordt in de mogelijkheid voorzien de zaak op snelle en efficiënte wijze af te handelen. Doordat de betekening van de dagvaarding door de politiediensten wordt voorzien, en niet per deurwaardersexploot, loopt men geen risico in die gevallen waar de dader geen vaste verblijfplaats heeft, of deze steeds wijzigt. Deze afhandelingwijze is echter gebonden aan een limitatieve lijst van misdrijven en is als dusdanig beperkt tot een aantal misdrijfcategorieën. Deze betreffen doorgaans minder ernstige delicten die inzake complexiteit van niet omvangrijke aard zijn. Vaak handelen ze over betrapping op

¹⁷¹ Art. 6.3.b. EVRM

¹⁷² HUTSEBAUT, F., *Kan snel recht wel goed recht zijn? Enkele bedenkingen bij het ontwerp snelrecht*, Jura Falconis, 36(2), 1999-2000, 259-261

heterdaad of staan de feiten onomstotelijk vast in relatie tot de verdachte. De feiten worden overigens niet betwist door deze laatste.

5.3 Een vergelijk tussen het snelrecht en de snelle afhandeling in strafzaken

De lezer zal zichzelf de vraag stellen vanwaar de verwijzing naar de snelle afhandeling. In het kader hiervan werd erop gewezen dat in realiteit het zo is dat het snelrecht niet meer (lees: zéér zelden) wordt toegepast sinds 28 maart 2002. De notie ‘snelrecht’ wordt echter nog zeer frequent gehanteerd door de staande- en zittende magistratuur¹⁷³. Hiermee wordt echter niet op het snelrecht, zoals ingevoegd op 28 maart 2000, gedoeld. Daar waar men het begrip ‘snelrecht’ in de mond neemt, wordt doorgaans de snelle afhandeling van strafzaken geïntendeerd. Of nog, de snelle toepassing van de strafwet. Deze verwarring is ontsproten aan de gelijkenis tussen beide afhandelingmodaliteiten; het snelrecht beoogde een snelle justitiële reactie op misdrijven, de snelle afhandeling beoogt dit evenzeer. Met dien verstande dat er wel degelijk een verschil bestaat tussen de beide.

Voor de afhandeling van de strafzaak in het kader van het snelrecht heeft de wetgever voorzien in een vastgestelde termijn¹⁷⁴. Deze termijn verwijst naar de periode waarbinnen de strafzaak dient te worden afgewikkeld. Dit is een eerste belangrijke nuance om het verschil tussen de snelrechtprocedure en de snelle afhandeling te duiden. Immers, in het kader van de snelle afhandeling wordt geen wettelijke termijn besloten die stelt dat de zaak binnen een bepaalde tijdsperiode dient afgehandeld te worden. Het ontbreken van een wettelijk kader in deze benadering is, mijns inziens, ingegeven vanuit de bezorgdheid tot het hervallen in de impasse van maart 2002. Dit gebrek aan een wettelijk geregelde periode voor de afhandeling van de strafzaak heeft als consequentie dat de advocaat onmogelijk aan de cliënt kan aangeven wanneer het eindvonnis zal worden geveld, daar waar dit in het kader van de snelrechtprocedure wel een optie was. Deze afwezigheid van een wettelijk geregelde termijn voorziet anderzijds echter wel in de mogelijkheid tot garantie

¹⁷³ Zo is gebleken uit de praktijkervaring aan het parket van de procureur des Konings te Gent.

¹⁷⁴ Art. 216quinquies – septies Sv. Wet tot invoering van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken, B.S. 1 april 2000

van een degelijke voorbereiding van de verdediging. In wat volgt zal hierover beknopt worden gereflecteerd.

Doordat de wetgever geen wettelijke termijn voorziet in de procedure van de snelle afhandeling in strafzaken worden de nadelen, inherent aan het snelrecht, omzeild. Aan de waarheidsvinding, inclusief de persoonlijkheid van de dader en de context van het misdrijf, zal in deze gevallen meer aandacht kunnen worden besteed. De tijdsperiode tussen het misdrijf en de berechting van de dader laten, in het kader van de snelle afhandeling, toe een uitgebreid onderzoek te verrichten naar zowel de potentiële wenselijkheid van het opleggen van alternatieve sancties als naar materiële elementen voor het opzetten van een degelijke verdediging. Hierdoor kent de strafzaak een afwikkeling binnen een nog steeds redelijke termijn. Aan het recht op een eerlijk proces en de persoonlijke vrijheid van de verdachte, in de zin van het uitblijven van een nodeloos lange voorhechtenis, wordt hierdoor geen onrecht gedaan. Niettemin volgt de berechting relatief snel op de feiten, waardoor de filosofie achter de snelle afhandeling nog steeds overeind blijft.

Een tweede onderscheid tussen beide procesvormen situeert zich rond de actoren bevoegd voor het verdere verloop van de strafzaak. Bij het bevel tot onmiddellijke verschijning is het de onderzoeksrechter die, als rechter van het onderzoek, na vordering tot aanhoudingsbevel met het oog op onmiddellijke verschijning, het bevel uitvaardigt¹⁷⁵. Het is weliswaar het parket dat hier exclusief over het initiatiefrecht beschikt maar de tussenkomst van de onderzoeksrechter is onontbeerlijk. Zoals eerder reeds opgemerkt is er in het kader van de snelle afhandeling in de mogelijkheid voorzien de verdachte te dagvaarden onmiddellijk na de feiten. Althans binnen de 24 uur volgend op de feiten. Tevens dient de aangehouden verdachte hiervoor niet noodzakelijk te worden voorgeleid bij de parketmagistraat. Deze laatste beschikt immers over het recht de politieambtenaren, de directeurs van de penitentiaire inrichtingen en de vertegenwoordigers van de directeurs van de penitentiaire inrichtingen, net als de gerechtsdeurwaarders, zonder

¹⁷⁵ DE SMET, B., *De onmiddellijke verschijning voor de strafrechter*, in *CBR Jaarboek 1999-2000*, Antwerpen, Maklu, 2000, 223

kosten, te belasten met de betekening of kennisgeving van alle gerechtelijke akten in strafzaken¹⁷⁶. Hierdoor zijn de politiediensten gemachtigd om, lastens het openbaar ministerie, de dagvaarding aan de verdachte te betekenen. Anders dan bij de snelrechtprocedure is in de mogelijkheid voorzien om, zonder tussenkomst van de onderzoeksrechter, noch met enige voorleidingen, de aangehoudene in kennis te stellen van datum en uur van de inleidende zitting. Een voordeel van de snelle afhandeling die de werklast vermindert, afgezien van het gegeven dat de parketmagistraat de dagvaarding tegen spoedtempo (24 uur) dient op te stellen en door te sturen naar de bevoegde instanties.

Een laatste bemerking met betrekking tot deze discrepantie houdt verband met het vrijheidsbenemende karakter van de procesgang. In de snelrechtprocedure werd er geopteerd voor een vrijheidsbeneming die de 24 uur ruim overstijgt. De verdachte blijft hierin, in afwachting tot de uitspraak ten gronde, van zijn vrijheid beroofd. Deze periode beslaat minimaal 4 dagen maar mag de 7 dagen niet te boven gaan, gezien de wettelijke bepalingen hieromtrent. In de snelle afhandeling wordt voorzien in een geheel andere praktijk, die overigens sterke gelijkenis vertoont met de procedure van de oproeping per proces-verbaal. Volgens deze procedure kan de verdachte slechts 24 uur van zijn vrijheid worden beroofd, waarna hij opnieuw in vrijheid moet worden gesteld. De invrijheidstelling gaat gepaard met de overhandiging van een kopie van de dagvaarding waaruit kan blijken wanneer de strafzaak ter zitting wordt gebracht. De verdachte beschikt dus over de vrijheid van komen en gaan in afwachting tot zijn proces daar waar de berechting via snelrecht hem deze mogelijkheid ontnemt totdat de vonnisrechter een uitspraak ten gronde doet over het strafdossier.

5.4 Conclusie

Ondanks het gegeven dat zowel de snelrechtprocedure als de snelle afhandeling in strafzaken beiden tot doel hebben de rechtsgang zichtbaar te versnellen, geven ze in de

¹⁷⁶ Art. 645 Sv. Ingevoegd bij art. 136 W. 24 juli 2008, B.S. 7 augustus 2008

praktijk op geheel verschillende wijze invulling aan deze doelstelling. Beide procesvormen worden gekenmerkt door eigen wettelijke bepalingen en zijn gebonden aan procedurele voorschriften. Deze resulteren in unieke praktijken die hun weerslag hebben op de bevoegde actoren verantwoordelijk voor het verdere verloop van de strafzaak. Zoals reeds aangegeven is in beide gevallen het openbaar ministerie bevoegd hiervoor. Hoewel. Deze laatste beschikt inderdaad steeds over het instigatierecht voor de instelling van de strafvordering. Maar deze bevoegdheid is slechts exclusief weggelegd voor de procureur des Konings wanneer deze besluit de strafzaak via de snelle afhandeling af te handelen. Wanneer de procesafdoening echter door de snelrechtprocedure beslecht wordt, is het verdere verloop van de zaak afhankelijk van het oordeel van de onderzoeksrechter. Hierin kan het openbaar ministerie de onderzoeksrechter slechts vorderen tot uitvaardiging van een bevel tot onmiddellijke verschijning. Indien deze laatste echter de mening is toegedaan dat in de concrete zaak het niet opportuun is gebruik te maken van deze figuur, kan deze de uitvaardiging van het bevel steeds weigeren.

Naast deze bevoegdheidskwestie werd er eveneens een verschil tussen beide procesvormen toegelicht dat verband houdt met de wettelijke termijn waarbinnen de strafzaak afgehandeld dient te worden. Enkel in de snelrechtprocedure opteerde de wetgever ervoor de procesafdoening te koppelen aan een wettelijk bepaalde termijn. In dit verband werd er echter op gewezen wat de weerslag hiervan was op de grondrechtelijke waarborgen van de verschillende procespartijen. In de procedure van de snelle afhandeling in strafzaken werd evenwel niet tot een vooraf bepaalde termijn besloten. Hierdoor ontsnapt deze rechtsgang hoofdzakelijk aan voorgenoemde twistpunten terwijl ze desalniettemin een snellere toepassing van de strafwet realiseert. Tot slot: noopt dit de wetgever er niet toe het initiatief van snelle afhandeling in strafzaken van het parket Gent met evenveel belangstelling te benaderen als de snelrechtprocedure destijds?

6. De situatie in Frankrijk en Nederland.

6.1 Inleiding

De snelheid van strafrechtelijk optreden staat niet enkele ter discussie in het Belgische rechtssysteem maar wordt in vele westerse landen als een heikel punt ervaren. Hierbij wordt men doorgaans geconfronteerd met dezelfde problematiek: een late reactie vertoont weinig correctief nut, de geloofwaardigheid en het imago van justitie krijgt hierdoor een flinke opstoot en er kunnen enorme vraagtekens geplaatst worden bij de daadkrachtigheid van het strafrechtelijke optreden. In deze paragraaf wordt beknopt gereflecteerd over de invoering van het snelrecht in Nederland. Alvorens hier verder op in te gaan wordt vooreerst de aandacht gericht op het Franse model inzake deze procedure omdat de Belgische wetgever zich voor de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken nagenoeg volledig heeft laten inspireren door dit Franse model.

6.2 Het Franse model¹⁷⁷

Wanneer men de Belgische en Franse wetgeving ter zake aan een vergelijkende studie onderwerpt, valt onmiddellijk op dat beide grote gelijkenissen vertonen. Beide landen bedienen zich van gelijkaardige procesvormen in hun gevoerde beleid tegen minder ernstige vormen van normoverschrijdend gedrag. Frankrijk is hier het schoolvoorbeeld voor België gebleken omdat de wetgeving van deze laatste slechts formele verschillen vertoont met de eerste en geen substantiële afwijkingen wat betreft juridische beginselen kunnen worden waargenomen.

Net zoals in België voegde de Franse wetgever destijds de figuur van de oproeping per proces-verbaal toe aan de strafwetgeving, waargenomen onder artikel 394 C.P.P. Deze werd ingevoerd bij wet van 6 augustus 1975¹⁷⁸; reeds 20 jaar voor België hiertoe besloot.

¹⁷⁷ COLLIGNON, P., *l.c.*, 345-355; WATTIER, I., *l.c.*, 11-36

¹⁷⁸ Zie voetnoot 2377 in MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 330; CASORLA, F., *La célérité du procès pénal en droit Français*, Rev. int. dr. pén., 1995, vol. 66, 526

De wettelijk bepaalde dagvaardingstermijn binnen deze procedure mag niet minder dan tien dagen bedragen, noch mag ze de twee maanden, na de arrestatie, te boven gaan¹⁷⁹. De verwantschap met de Belgische variant hiervan valt in een oogopslag op te merken.

Maar eveneens de procedure van de onmiddellijke verschijning in strafzaken werd door onze wetgever bijna letterlijk overgenomen uit de Franse wetboeken. In artikel 395-396 C.P.P. verduidelijkt de wetgever deze procedure¹⁸⁰. Deze rechtsgang kan worden toegepast hetzij bij betrapping op heterdaad én indien de wettelijk bepaalde maximale gevangenisstraf ten minste 6 maanden bedraagt, hetzij wanneer het openbaar ministerie de zaak in staat acht én de wettelijk bepaalde maximale gevangenisstraf minimum 2 jaar bedraagt maar de 7 jaar niet overstijgt. Indien een voorlopige hechtenis in deze gevallen onvermijdelijk is maar de rechtbank echter diezelfde dag niet in staat is te zetelen, wordt hieromtrent na een tegensprekelijk debat beslissing genomen door de '*juge des libertés et de la détention*'¹⁸¹. Indien de voorlopige hechtenis wordt bevolen, dient de beklaagde te verschijnen voor de rechtbank binnen een termijn van drie dagen na dit bevel. Het is met andere woorden de beslissing van de rechter die de strafzaak aanhangig maakt bij het bevoegde rechtscollege. Wordt de voorlopige hechtenis daarentegen echter verworpen, dan zal door het openbaar ministerie automatisch worden overgegaan tot de oproeping per proces verbaal¹⁸².

Indien de rechtbank evenwel diezelfde dag nog kan zetelen dan wordt, op bevel van het openbaar ministerie, de beklaagde ter zitting gebracht en voor de rechter gedaagd. Hiervoor is echter wel de toestemming van de beklaagde vereist, in aanwezigheid van diens raadsman. Wanneer de beklaagde niet met de onmiddellijke behandeling van zijn zaak instemt, wordt deze naar een latere zitting uitgesteld. In dit geval kan de zaak pas ten vroegste na 2 weken opnieuw voorkomen; maar ook deze nieuwe zitting dient tevens binnen de 6 weken plaats te hebben. Tot slot geldt ook hier dat indien de behandelende

¹⁷⁹ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 330

¹⁸⁰ In Frankrijk verwijst men hiernaar met 'la procédure de comparution immédiate'.

¹⁸¹ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 330; CASORLA, F., *l.c.*, 527

¹⁸² *Ibid.*, 330

kamer van oordeel is dat de strafzaak van te complexe aard is om via de procedure van de onmiddellijke verschijning te worden afgedaan, deze de zaak kan terugverwijzen naar het openbaar ministerie.

De snelrechtprocedure naar het Franse model heeft evenwel een meer gunstige uitwerking voor de beklaagde dan de Belgische variant ervan. In het bijzonder besteedt ze meer aandacht voor de rechten van de verdediging doordat ze, zoals reeds eerder vermeld, voorziet in een toestemmingsvereiste. Hierin dienen zowel de beklaagde als diens raadsman in te stemmen met de onmiddellijke berechting. Dit creëert een vorm van gelijkheid tussen de verschillende procespartijen doordat de beslissing tot deze vorm van procesafdoening niet louter in handen van het openbaar ministerie is maar finaal aan de verdediging toekomt. Voorts is vereist dat de beklaagde verschijnt voor een rechtscollege met 3 zetelende beroepsrechters, wat meer garanties kan bieden voor de beklaagde doordat deze mogelijk genuanceerder tewerk zullen gaan dan wanneer een alleenzetelend rechter deze eindbeslissing toekomt¹⁸³.

6.3 Het Nederlandse model¹⁸⁴

De situatie in Nederland is niet in het minste verschillend van de Belgische of de Franse constellatie en kent als zodanig nauwelijks enige aanknopingspunten met deze wetgevingen. De enige gelijkheid dat ze vertoont houdt verband met het gegeven dat de Nederlandse wetgever evenzeer voorziet in een snelle berechting, die ze overigens ook met de notie snelrecht benoemt. Maar voorbij deze gemeenschappelijke betrachting zal men geen aansluiting vinden met het ons bekende. Behalve daar waar de procedure van 'aanhouding en uitreiking' (UA-werkwijze) wordt besproken; hierin zal echter één opvallende gelijkheid met ons rechtssysteem worden aangetoond.

¹⁸³ RAES, A., *l.c.*, 67

¹⁸⁴ VAN DAELE, D., *Het openbaar ministerie en de afhandeling van strafzaken in Nederland*, Leuven, University Press, 2003, 247-250; BOSKER, O.J., *o.c.*, 15-21

De Nederlandse snelrechtprocedure kent, net als haar Belgische tegenhanger, verschillende verschijningsvormen en modaliteiten. De voornaamste hoofdvariant valt uiteen in twee vormen van snelle berechting; met name het *snelrecht voor preventieven* en het *snelrecht voor niet-preventieven*.

Het snelrecht voor preventieven houdt in dat de verdachte, gedurende de periode in afwachting tot de inleidende zitting, in voorarrest wordt gehouden. Dit betekent dat van zodra het politieverhoor afgerond is en in het belang van het onderzoek de noodzaak blijkt de verdachte in verzekering te stellen, de officier van de justitie (procureur des Konings in België) kan besluiten tot inbewaringstelling van de verdachte overeenkomstig art. 57 Sv., na toestemming van de rechter-commissaris (art. 63 Sv.). Deze vorm van voorarrest dient wel overeenkomstig de gronden en gevallen opgesomd in art. 67-67a Sv. te gebeuren. De maximale bewaringstermijn bedraagt 10 dagen en het is binnen deze periode dat de zitting verplicht dient plaats te hebben.

Hiertegenover situeert zich het snelrecht voor niet-preventieven. Deze vorm van berechting voorziet niet in een vrijheidsbeneming van de verdachte maar stelt deze opnieuw in vrijheid na uitreiking van de dagvaarding. Naar deze methode wordt vaak verwezen met de bepaling 'lik_op_stuk' of 'UA', waarbij deze laatste notatie staat voor aanhouden en uitreiken (art. 370a Sv.). Hiermee doelt men op de aanhouding van de verdachte en vervolgens de uitreiking van de dagvaarding door het openbaar ministerie. Hierdoor wordt hier in de mogelijkheid voorzien tot beslissing in het vervolg van het strafdossier tijdens dat de verdachte nog steeds in handen is van justitie, waardoor de betekening van dagvaarding, lastens het openbaar ministerie, vrijwel onmiddellijk kan plaatsvinden. Deze werkwijze vertoont hierdoor opvallend veel gelijkenissen met de snelle afhandeling in strafzaken en de oproeping per proces-verbaal¹⁸⁵. Snelrecht voor niet-preventieven kan betrekking hebben op strafzaken die door de rechter worden afgedaan zowel als door het openbaar ministerie en de politie. De onmiddellijke betekening van de dagvaarding *in personam* heeft tot gevolg dat de (verstek)vonnissen 14

¹⁸⁵ VAN DAELE, D., *o.c.*, 248

dagen na wijzing onherroepelijk worden en dientengevolge ten uitvoer kunnen worden gelegd. Binnen de UA-werkwijze is het evenwel onmogelijk aan te geven wanneer de zitting dient plaats te hebben, maar doorgaans laat deze niet meer dan enkele weken op zich wachten.

Ook in Nederland is men meer zorgzaam omgesprongen met de rechten van de verdediging dan in België destijds. Het Nederlandse Wetboek van Strafvordering voorziet immers in een minimum-dagvaardingstermijn. Deze omvat de periode die minimaal in acht dient te worden genomen tussen de betekening van de dagvaarding en de terechtzitting voor de rechtbank, ter voorbereiding van een degelijke verdediging. De lengte van deze termijn is afhankelijk van het soort college waarvoor men dient te verschijnen: voor de rechtbank met meervoudige kamers bedraagt deze termijn, overeenkomstig art. 265 §1 Sv., minimaal tien dagen. Hierop zijn wel echter enkele uitzonderingen die verder vermeld staan in het 1^e lid van dit artikel. Indien men voor de politierechtbank verschijnt bedraagt deze termijn ten minste drie dagen (art. 370 §1 Sv.). Bij betrapting op heterdaad is het mogelijk dat de verdachte gedagvaard wordt om diezelfde dag nog, tenzij op de eerstvolgende zittingsdag, te verschijnen voor de rechtbank (art. 370 §2 Sv.).

Er is evenwel nog een andere methode in het Nederlandse strafrecht dat in een nog kortere berechtingstermijn voorziet volgend op de arrestatie. Deze wordt aangeduid met de veelzeggende notie 'supersnelrecht', maar is enkel van toepassing van verdachten die voor de politierechtbank dienen te verschijnen. Deze betekent dat de verdachten binnen de termijn van de inverzekeringstelling, dewelke hier 3 dagen bedraagt, worden berecht. De inverzekeringgestelde ontvangt met andere woorden binnen de 3 dagen zijn dagvaarding waarna het onderzoek ter terechtzitting vrijwel onmiddellijk aanvangt, waar dan vervolgens de gevangenhouding wordt gevorderd en doorgaans ook bevolen. Het betreffen hier voornamelijk vormen van openlijk geweld, geweld tegen personen in de uitoefening van publieke functies en bewijstechnisch relatief eenvoudige zaken. Aangenomen moet worden dat de dagvaarding de zelfstandige titel vormt voor het in

verzekering houden van de verdachte tot aan het onderzoek ter terechtzitting. Via deze weg is men in staat een snelle berechting te bewerkstelligen zonder dat deze evenwel op dezelfde dag van de aanhouding dient plaats te hebben.

In beide besproken procesvormen beschikt de verdachte wel steeds over de mogelijkheid tot aanwending van een rechtsmiddel. Indien deze laatste de mening is toegedaan dat hij over onvoldoende middelen en tijd heeft kunnen beschikken ter voorbereiding van een degelijke verdediging is zijn raadsman bij machte uitstel te verkrijgen en de zitting te verschuiven naar een later tijdstip¹⁸⁶.

6.4 Conclusie

In dit hoofdstuk werd beknopt gereflecteerd over de verschillende vormen van snelle procesafdoening in onze buurlanden Frankrijk en Nederland. Hierin kwam naar voren dat we voor de inspiratie van het snelrecht in België niet verder zijn gegaan dan Frankrijk. Hier bleek de oproeping per proces-verbaal en de onmiddellijke verschijning in strafzaken reeds sinds lang de gangbare praktijk. Op enkele formele en tijdsgebonden verschillen met betrekking tot de snelrechtwetgevingen heeft België bijna identiek dezelfde procedures erop nagehouden als Frankrijk. Met dien verstande dat men bij deze laatste meer aandacht heeft gehad voor de rechten van de verdediging door de invoering van het toestemmingsprincipe en een meer nauwgezette tijdslimiet heeft ingevoerd die niet zo onrealistisch was als in de snelrechtprocedure van België destijds.

In Nederland vervolgens blijkt een geheel ander systeem operant te zijn waarbinnen het onderscheid tussen vrijheidsbeneming tot aan de zitting en de invrijheidstelling tot aan de zitting, respectievelijk het zogenaamde snelrecht voor preventieven en de UA-werkwijze, de twee voornaamste snelrechtvormen vormden. Deze laatste variant werd eveneens in verband gebracht met de eerder besproken procedure van de snelle afhandeling in strafzaken van het parket Gent. Er werd evenwel nog een derde variant besproken waarin

¹⁸⁶ MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 331

de verdachte nog sneller als in het gewone snelrecht ter terechtzitting kan worden gebracht, met name het 'supersnelrecht'. Tot slot bleek ook het Nederlandse model met meer zorg om te springen met de rechten van de verdediging door de invoering van de minimum-dagvaardingstermijn.

7. Afsluitende reflecties.

7.1 Inleiding

Bij aanvang van dit proefstuk was er nog enige onduidelijkheid omtrent de methodologie waarmee dit thema benaderd diende te worden. Overigens was het een complexe opgave een proefstuk te construeren omtrent snelle afhandeling in strafzaken, daar er in de literatuur geen publicaties over dit specifieke thema circuleren. Niettemin kon deze problematiek omzeild worden door het beruchte snelrecht in deze analyse te betrekken. Aan de hand hiervan werd enige duidelijkheid gecreëerd die bevorderlijk was voor het verloop van dit proefstuk. Aan het einde toegekomen rest de auteur nog enkele beschouwingen toe te lichten. In de analyse over de snelle toepassing van de strafwet is naar voren gekomen dat het niet louter bij een versnelde procedure blijft. Een en ander vereiste een uiteenzetting om de verschillende consequenties ervan te belichten. In dit afsluitende onderdeel zal beknopt worden gereflecteerd over wat in voorgaande werd besproken. In wat volgt wordt er geconcludeerd bij de analyse van deze verhandeling.

7.2 Beschouwingen

In deze bijdrage werd de oproeping per proces-verbaal, het notoire snelrecht en de veelal onbekende procedure van de snelle afhandeling in strafzaken aan een kritische analyse onderworpen. Hieruit is gebleken dat met de snelle berechting van daders niet onbedachtzaam mag worden omgegaan. Deze vormen van procesafdoening werden klaarblijkelijk ingevoegd als tegemoetkoming aan de hiaten die ons rechtssysteem doorgaans kenmerken. Deze tekortkomingen worden veelal aangemerkt door de aanduiding van de 'traagheid' van de Belgische strafrechtspleging. In een omgekeerde beweging wendde men zich dan maar tot een onkritische, weinig onderzochte denkpijpe ter compensatie van deze ongenoegzame lacune. Deze resulteerde in de invoering van enkele snelrechtmodaliteiten.

Bij aanvang van deze verhandeling werden tal van redenen opgesomd die, vooraleer men de verschillende modaliteiten van snelrecht in het bijzonder gaat analyseren, ertoe kunnen besluiten dat een sneller strafrechtelijk optreden in zijn algemeenheid niet alleen efficiënt maar eveneens voordelig is voor de samenleving.

Vooreerst komt men hierdoor tegemoet aan het afnemende vertrouwen van de burger in justitie. Deze laatste vertrekt hierin van de veronderstelling dat sneller strafrechtelijk optreden effectief werkt in de terugdringing van criminaliteit.

Vervolgens is het snelle optreden heilzaam voor de dader, het slachtoffer en de maatschappij. De dader kan sneller voort met zijn leven, het slachtoffer ervaart een gevoel van rechtvaardigheid dat hierdoor maatschappelijk wordt gedragen en de samenleving kan niet omheen het gegeven dat justitie daadwerkelijk optreedt tegen normovertredend gedrag, wat resulteert in een gunstig effect voor de perceptie van de burger. Er werd evenwel op gewezen dat deze voordelen niet zo uitgesproken opgaan. Daders worden via snel recht vaak onderworpen aan minder zware straffen die dus geen ernstige inbreuk op de levenssfeer veroorzaken; slachtoffers worden vaak slachtoffer van (ernstige) agressiedelicten, en deze komen overigens niet voor een afdoening via de versnelde procedure in aanmerking. De voordelen die deze verschillende procesvormen hebben voor de waarheidsvinding en de schadeloosstelling blijven echter wel onverwijld overeind.

Tot slot werd er geredeneerd vanuit de gedachte dat van sneller straffen een speciaal- en algemeen preventief ontradend effect uitgaat dat een belangrijk aandeel uitmaakt in de terugdringing van de criminaliteit. Hiervoor vertrok men van de filosofie achter de afschrikkingstheorie: de strafoplegging schrikt dezelfde dader en andere potentiële wetsovertreders dermate af zodat ze in de toekomst minder snel geneigd zullen zijn tot het plegen van strafbare handelingen. Vanuit de theorie van Jeremy Bentham werd dit bewerkstelligd door een optimale afweging tussen de *zekerheid* van strafoplegging, de *zwaarte* van de straf en de *snelheid* waarmee wordt opgetreden. Enkele kritische

bemerkingen hieromtrent riepen wel enige twijfel op met betrekking tot de realiseerbaarheid, de efficiëntie en de effectiviteit van voorgenoemde trias. Des te problematischer werd het beeld wanneer er dieper ingegaan werd op de effecten van sneller straffen. Hierin kwam naar voren dat de causale samenhang tussen de snelheid van strafrechtelijk optreden enerzijds en de speciale- en generale preventieve effecten ervan anderzijds hoogstens hypothetisch van aard is en hoegenaamd niet door empirisch wetenschappelijk onderzoek onderkent wordt. Bijgevolg kon er uit het schamele onderzoek hieromtrent geen ondersteuning gevonden worden voor de afschrikkingstheorie. Kortom, de link tussen sneller straffen en een daling in het aantal delicten kan vanuit de literatuur niet consistent worden aangetoond. Let wel, er is vanuit criminologisch perspectief uiterst weinig onderzoek verricht naar de snelheid van straffen, waardoor met enige voorzichtigheid dient te worden omgesprongen wanneer men de preventieve effecten van sneller straffen tracht te evalueren. Anderzijds had men niet kritiekloos mogen suggereren dat de snelheid van strafoplegging eenvoudigweg een daling van de criminaliteit zou bewerkstelligen. Aanvullend onderzoek omtrent dit vergeten thema in de criminologie is nodig om de effecten van snelheid in het strafproces in de toekomst te duiden.

Men dient zich er echter te van vergewissen dat er tal van andere factoren in rekening dienen te worden gebracht wanneer men de snelheid van strafrechtelijk ingrijpen tracht te versnellen doorheen het strafproces.

Vooreerst is er de afweging van de voor- en nadelen van het snelrecht. De drie vormen van snelrecht staan inderdaad een afhandelingwijze voor die de logge procedure van het gerechtelijk onderzoek en de raadkamer ontwijkt. In deze procesvormen is het telkens het openbaar ministerie dat instaat voor de afsluiting van het opsporingsonderzoek en, in aansluiting hiermee, de aanhangigmaking van de strafzaak bij de vonnisgerechten. Enige nuance hierin betreft de onmiddellijke verschijning in strafzaken. Hierin is de figuur van de onderzoeksrechter cruciaal, daar deze gevorderd wordt tot uitvaardiging van het bevel tot onmiddellijke verschijning; wat impliceert dat deze over de eindbeslissing inzake

afdoening via deze vorm van berechting beschikt. Maar de positie en de werklast van de onderzoeksrechter worden hierdoor wel gewijzigd in positieve zin. Diens positie wordt in de snelrechtprocedure herleid naar 'rechter van het onderzoek' en dient hierdoor niet om de haverklap al zijn energie aan betrekkelijk eenvoudige dossiers te besteden. De loutere uitvaardiging van het bevel tot onmiddellijke verschijning volstaat hier. Een methode die de snelheid van justitie niet onaangeroerd laat.

Vervolgens is het snelle optreden voor het slachtoffer een positief signaal waaruit kan blijken dat justitie niet lichtzinnig omgaat met de belangen van zijn burgers. Wanneer de berechting van de dader op de lange baan wordt geschoven, ontstaat er een verontwaardigd gevoel van straffeloosheid en onmacht. Wederom wordt aan dit aspect vorm gegeven door de drie besproken procesvormen. Hierin zijn het voornamelijk de oproeping per proces-verbaal en de snelle afhandeling in strafzaken die lof verdienen. Zoals eerder opgemerkt is de snelrechtprocedure hierin iets te extreem doordat ze de berechting van de dader wil forceren binnen een termijn van maximaal 7 dagen. Het is tegen de achtergrond van dit aspect dat men de teloorgang van deze procedure dient te situeren. De overige twee vormen voorzien in een langere periode die evenwel nog steeds een relatief snelle berechting voorstaat maar niettemin de rechten van de verdediging eerbiedigt.

De betekeningproblematiek met betrekking tot de dagvaarding wordt in deze procesvormen eveneens bedachtzaam benaderd. In de 'gewone' toepassing van het gemeen recht gebeurt deze dagvaarding per deurwaardersexploot. De verdachte ontvangt hierin slechts maanden na de feiten deze dagvaarding, waardoor in de tussentijd veel ongewenstheden kunnen plaatshebben. De verdachte kan ontvluchten of reeds in een criminele spiraal zijn terechtgekomen waardoor een veroordeling die lang op zich laat wachten nog nauwelijks enig correctief nut vertoont. In de snellere varianten van het recht wordt hieraan op adequate wijze richting gegeven. Bij zowel de procedure van de oproeping als de snelle afhandeling wordt de verdachte onmiddellijk na verhoor in kennis gesteld van de feiten. Hierin ontvangt hij terstond een kopie van het proces-verbaal van

verhoor. Dit fungeert als officiële dagvaarding waaruit tevens dag, plaats en uur van de terechtzitting kan blijken. Het openbaar ministerie is hier bij machte om onmiddellijk te besluiten tot sepot of dagvaarding tijdens dat de verdachte nog in handen is van de betrokken politiediensten. Bij de snelle afhandeling heeft men zelfs in de mogelijkheid voorzien, krachtens artikel 645 Sv., deze dagvaarding te doen betekenen door de politiediensten zelf, lastens het openbaar ministerie. Hierdoor omzeild men de talloze voorleidingen op het bureau van de parketmagistraat, zoals gebruikelijk in de procedure van de oproeping per proces-verbaal.

Tot slot weet de verdachte hoelang de voorhechtenis zal duren of wanneer de strafzaak ter terechtzitting zal worden gebracht. In de snelrechtprocedure is dit uitdrukkelijk weergegeven. Het vonnis ten gronde dient immers binnen de periode van maximaal 7 dagen na de arrestatie te worden uitgesproken. Dit geldt evenzeer voor de procedure van de oproeping. De termijn van verschijnen mag hierin niet minder zijn dan tien dagen na de oproeping, maar mag tevens de twee maanden niet overstijgen. Ook hier blijft de verdachte niet in het ongewisse. Dit voordeel is minder uitgesproken in de snelle afhandelingprocedure aangezien de wetgever hierin niet in een wettelijke termijn heeft voorzien. De stagepraktijk leert ons evenwel dat de termijn van verschijnen en uitspraak ten gronde zich doorgaans situeert tussen anderhalve maand en twee maand volgend op de arrestatie. Maar van dit gegeven is de verdachte evenwel niet op de hoogte.

Maar alles heeft een keerzijde. De snelrechtprocedure forceert de wetgeving op een termijn die haaks staat op de grondwettelijke waarborgen van het recht op een eerlijk proces en voldoende tijd tot voorbereiding van een degelijke verdediging. Ondanks het gegeven dat de feiten waarvoor men dient te verschijnen niet gekenmerkt worden door een dusdanige complexiteit is de termijn van 7 dagen evenwel vrij kort. Tevens tast men hierdoor het recht op persoonlijke vrijheid aan doordat de verdachte aangehouden blijft tot de inleidende zitting, terwijl de afdoening via de 'gewone' procedure de mogelijkheid biedt de verdachte voorlopig in vrijheid te stellen.

De procedure van de onmiddellijke verschijning staat, mijns inziens, hierdoor haaks op de wetgeving Franchimont. Deze garandeert enkele waarborgen voor de verschillende procespartijen. Zo is de inverdenkinggestelde verdachte tijdens het vooronderzoek en bij de afsluiting ervan gemachtigd bijkomende onderzoeksmaatregelen te vragen. Maar met de invoering van de snelrechtprocedure valt moeilijk in te zien hoe dit te rijmen valt met de versnelde rechtsgang. Immers, de vonnisrechter dient de zaak ten gronde te behandelen tussen de 4 en 7 dagen volgend op de feiten, maar in de praktijk vergen bijvoorbeeld bijkomende onderzoeksdaden, evenals het recht op de voorbereiding van een degelijke verdediging, meer tijd. Deze argumentatie bekleedde een centrale rol in de beslissing van het Arbitragehof tot vernietiging van diverse bepalingen van deze snelrechtprocedure.

Vervolgens doen zich een aantal problemen voor met de versnelde rechtsgang met betrekking tot de waarheidsvinding. Niet enkel de bewijslast speelt een aanzienlijke rol maar eveneens de persoonlijkheid van de dader en de context waartegen men de feiten dient te situeren maken deel uit van een gedegen waarheidsvinding. Doordat men de snelheid van het strafproces tracht op te drijven loopt men het risico de beklaagde louter af te rekenen op basis van het gestelde gedrag. De context waarbinnen de feiten gepleegd worden krijgt nauwelijks de tijd om grondig onderzocht te worden. Dit geldt eens te meer voor de persoonlijkheid van de beklaagde. Deze beide essentiële zaken maken eveneens deel uit van de waarheidsvinding, het recht op een degelijke verdediging en het recht op een eerlijk proces. Een al te snelle afdoening dreigt beide factoren naar de achtergrond te verbannen omdat men hiervoor nauwelijks over voldoende tijd beschikt.

Tot slot kan er gewezen worden op enkele ongewenste neveneffecten van snel recht. De korte periode tussen het gepleegde feit en de uitspraak ten gronde ter terechtzitting resulteert echter wel in een stijging van het aantal dagvaardingen. Hierdoor zijn minder zaken onderwerp van voeging. Dit resulteert in een opmerkelijke stijging van de frequentie van verschijningen ter terechtzitting. Eenzelfde dader (een veelpleger of recidivist) zal hierdoor verschillende malen dienen voor te komen voor de rechtbank

terwijl men in het geval van voeging verschillende misdrijven kan behandelen in slechts een zitting. Dit vereist echter wel meer zittingscapaciteit van de zetel. Een ander onvoorziene consequentie hiervan betreft het potentieel aanzuigefect dat hierdoor in de hand gewerkt wordt. Meer verschijningen voor het hof zal dientengevolge uitlopen op een verhoging van het aantal veroordelingen. Hierdoor zullen meer opgelegde straffen volgen waardoor finaal zwaarder gestraft wordt.

De afdoening van de strafzaak via de snelle afhandelingprocedure is enigszins anders en in zijn hoedanigheid geschikter in het kader van een snelle berechting. De nadelen, inherent aan het snelrecht, zijn bij de snelle afhandeling niet aan de orde. Ondanks het gegeven dat hiermee eveneens een snelle berechting wordt voorgestaan, ontbreekt er een wettelijke termijn die stelt dat de strafzaak binnen een bepaalde periode dient te worden afgehandeld. Hierdoor wordt in de mogelijkheid voorzien een eerlijk proces te garanderen, evenals een degelijke verdediging op te zetten. Bovendien bespaart deze afhandelingmodaliteit de onderzoeksrechter heel wat tijd, doordat minder complexe dossiers slechts zijn formele tussenkomst vereisen. Verder verkeert de aangehoudene in de mogelijkheid voorlopig vrijgelaten te worden, daar waar in het snelrecht de persoon doorgaans aangehouden blijft tot de inleidende terechtzitting voor de onderzoeksrechter. Er wordt hier wel kort op de bal gespeeld, maar de termijn van berechting wordt niet zo geforceerd als bij het bevel tot onmiddellijke verschijning in de snelrechtprocedure.

7.3 Conclusie

Met de invoering van het bevel tot onmiddellijke verschijning werd in ons rechtssysteem de snelrechtprocedure ingevoerd. Doel hiervan was een snel en kordaat optreden tegen overtredingen van de strafwet. De keerzijde van deze rechtsgang zorgde er evenwel voor dat al snel de inconsistenties met de grondrechtelijke waarborgen, rechten en vrijheden op de voorgrond traden; de vernietiging van enkele bepalingen ervan door het Arbitragehof is hier een indicator van. Had men niet beter, alvorens deze snelrechtprocedure in het leven te roepen, wat diepgaander onderzoek verricht naar wat

de mogelijke consequenties hiervan zouden zijn ten aanzien van de rechten van de verdediging (eerlijk proces, recht op persoonlijke vrijheid en degelijke verdediging) en de procesafhandeling in het algemeen?

De totstandkoming van het project 'veelplegers en straatcriminaliteit', en in het bijzonder de snelle afhandelingdienst, vormt mijns inziens een waardig alternatief voor de snelrechtprocedure. Met deze benadering wordt evenzeer een snelle berechting geïnsinueerd, met dien verstande dat aan de grondrechtelijke waarborgen niet geraakt wordt. Dit laatste heeft als oorzaak dat de snelle afhandeling in strafzaken een wettelijk geregelde termijn ontbeert. Hierdoor heeft de verdediging ruim de tijd om de strafzaak voor te bereiden met het oog op een degelijke verdediging, waarin inclusief aandacht wordt besteed aan de persoonlijkheid van de verdachte en de context van de feiten. Dit met het oog op de eventuele vordering tot oplegging van alternatieve sancties. Tevens kan de aangehoudene voorlopig in vrijheid worden gesteld, in afwachting tot de inleidende zitting.

Tot slot kan er gesteld worden dat de snelle afhandeling in strafzaken niet hetzelfde is als de snelrechtprocedure van 28 maart 2000. Hoewel beide een snelle berechting beogen, is er voldoende verwezen naar de discrepantie tussen beide modaliteiten van procesafhandeling. De tussenkomst van de onderzoeksrechter, zoals in het snelrecht, wordt in de snelle afhandeling vermeden doordat het openbaar ministerie de verschillende actoren in de strafrechtsbedeling (politie, gerechtsdeurwaarder en directeurs van penitentiaire inrichtingen) kan belasten met de uitvaardiging van de dagvaarding. Hierdoor wordt eveneens het aantal voorleidingen bij de procureur des Konings gereduceerd.

In tegenstelling hiermee leunt de snelle afhandeling in strafzaken eerder sterk aan tegen de oproeping per proces-verbaal. Beide vormen voorzien de verdachte na afloop van verhoor van dagvaarding. In de oproeping gebeurt dit evenwel door de procureur des Konings, na voorleiding op diens kabinet. Maar in allebei de gevallen wordt de verdachte

na 24 uur in vrijheid gesteld met in de wetenschap wanneer de inleidende zitting zal plaatshebben.

Daarom dient deze vorm van snelle afhandeling in strafzaken bij voorkeur te worden toegepast door de verschillende parketten en zou, mijns inziens, niet beperkt mogen blijven tot het arrondissement Gent. In dit proefstuk werden tal van voordelen aangehaald met betrekking tot het project 'veelplegers en de snelle afhandelingdienst'. Het zou betreurenswaardig zijn indien de wetgever niet zou openstaan voor de toepassing van dit lovenswaardige initiatief over het gehele grondgebied van het rijk.

Bijlage 1

Geselecteerde misdrijven aan de hand van codes

ZC / 11A- Diefstal door middel van geweld of bedreiging

ZC / 11B- Diefstal waarbij wapens werden getoond of gebruikt

ZC / 11C- Afpersing

ZC / 11F- Carjacking (nieuw vanaf 06.06.2001)

ZC / 11G- Homejacking (nieuw vanaf 06.06.2001)

GR / 12- Winkeldiefstal

GR / 14- Loonbediendendiefstal

ZC / 17.A- Diefstal door middel van braak, inklimming of valse sleutels

ZC / 17.B- Diefstal met inbraak in woningen. (nieuw vanaf 01.01.2006)

ZC / 17.C- Poging tot diefstal door middel van braak, inklimming of valse sleutels

ZC / 17.D- Autodiefstal door middel van braak, inklimming of valse sleutels

ZC / 17.E- Diefstal van fiets of moto door middel van braak, inklimming of valse sleutels

ZC / 17.F- Garagediefstal (nieuw vanaf 06.06.2001)

ZC / 17.G- Ramkraken

ZC / 17.H- Diefstal in wagen (nieuw vanaf 01.01.06)

GR / 18.A- Gewone diefstal

GR / 18.B- Zakkenrollerij

GR / 18.C- Velddiefstal (moeskopperij) met verzwarende omstandigheden

GR / 18 .D- Ongeoorloofde aansluiting (tv, gas of elektriciteit)

GR / 18.E- Gewone fiets- en motordiefstal

GR / 18.F- Poging tot gewone diefstal

GR / 18.G- Gewone diefstal van auto

GR / 20A- Verduistering (nalatenschappen, goederen van gemeenschap enz.)

GR / 20B- Misbruik van vertrouwen

GR / 20C- Wegmaken van in beslag genomen goederen

GR / 20D- Oplichting

GR / 20G- Zegelverbreking

GR / 20I- Computermisdrijven

SPEC / 20J- Informaticabedrog (art. 504quater SwB)

GR / 26- Afzetterij

ZC / 30D- Poging doodslag

GR / 37A- Verkrachting

GR / 37B- Aanranding van de eerbaarheid

GR / 37C- Zedenschennis

GR / 37D- Voyeurisme

GR / 37E- Aanzetten tot ontucht

GR / 37F- Ontucht van minderjarigen

GR / 37G- Ontuchthuis

GR / 37H- Prostitutie

GR / 37J – Schunnige films, prenten, voorwerpen of boeken

GR / 37K- Pedofilie

GR / 37L- Mensenhandel – seksuele uitbuiting (art. 433quinquies §1,1°) (in het kader van prostitutie)

GR / 37N- Kinderpornografie

GR / 37O- Publiciteit i.v.m. prostitutie en ontucht

GR / 37P- Incest

GR / 37R- Ongewenste intimiteiten

GR / 43A- Opzettelijke slagen en verwondingen

GR / 50A- Vernieling van afsluiting

GR / 50B- Beschadigingen – vernielingen in het algemeen

GR / 50C- Opschriften op de openbare weg of op openbare gebouwen

GR / 50D- Verplaatsing van grenspalen

GR / 50E- Vernieling van veldvruchten

SP / 50F- Graffiti en beschadiging van onroerende eigendommen (art. 534bis 534ter SwB) (01.07.2007)

GR / 53D- Belaging/stalking – telefoonterrorisme (GR – bij spraak) (Spec – igv stilte)

ZC / 60C- Verdovende middelen – international trafiek

ZC / 60D- Verdovende middelen – dealer

Bijlage 2

Snelle afhandelingswijze i.k.v. straatcriminaliteit en overlastproblematiek

In het kader van straatcriminaliteit en overlastproblematiek is het van belang, zowel voor slachtoffer, voor dader als voor de maatschappij, dat op een kordate en snelle manier richting wordt gegeven aan het dossier. Vandaar de onmiskenbare noodzaak van een snelle afhandelingswijze.

Deze kan er in bestaan dat ten overstaan van de dader wordt opgetreden via

- Een arrestatie door de parketmagistraat m.o.o.
 - Berisping
 - Onmiddellijk voorstel VSGB
 - Onmiddellijk opstarten praetoriaanse probatie
 - Onmiddellijk opstarten bemiddeling in strafzaken
 - Dagvaarding via
 - gewone weg
 - overhandiging dagvaarding op bureau van de parketmagistraat (art. 216 *quater* Sv.)
 - betekening dagvaarding door de politiediensten (art. 645 Sv.)
- Een voorleiding bij de onderzoeksrechter

De behandeling via de snelle afhandelingdienst zal worden toegepast in de gevallen met gekende daders waar:

- De dader(s) geïdentificeerd is (zijn) binnen een tijdsbestek van 24 uur na de feiten;
- Het dossier afgerond is binnen een tijdsbestek van 24 uur na de feiten;
- Het gaat om een van volgende misdrijven:
 - Winkeldiefstallen**, behoudens indien het handelt om:
 - een eerste feit met nadeel van minder dan 125 euro, waar het nadeel volledig werd vergoed;

- een eerste feit met een nadeel van minder dan 75 euro waar het nadeel niet (volledig) werd vergoed;
- **Gewone diefstallen**, behoudens indien het handelt om:
 - een eerste feit met nadeel van minder dan 125 euro, waar het nadeel volledig werd vergoed;
 - een eerste feit met een nadeel van minder dan 75 euro waar het nadeel niet (volledig) werd vergoed;
- **Fiets- en motodiefstallen (met of zonder braak)**, behoudens indien het handelt om een eenmalig feit en het nadeel werd vergoed;
- **Afzetterij**, behoudens indien het handelt om:
 - een eerste feit met nadeel van minder dan 125 euro, waar het nadeel volledig werd vergoed;
 - een eerste feit met een nadeel van minder dan 75 euro waar het nadeel niet (volledig) werd vergoed;
- **Diefstallen met geweld of gelijkgesteld geweld**
- **Nodeloze oproep dienst 100** (in wet omschreven als ‘smaad’ – art. 276 SwB)
- **Zedenschennis**

Er zal door **de politiediensten** contact worden opgenomen met de magistraat met dienst die zal oriënteren wanneer een snelle afhandelingwijze mogelijk is binnen de vooropgestelde criteria:

- Tijdens de diensturen zal hiertoe naar het algemeen nummer van het parket (09/234.40.11) worden gebeld en zal worden gevraagd naar de ‘Referentiemagistraat met dienst voor de Veelplegers’;
- Buiten de diensturen zal hiertoe de ‘Magistraat met nacht- en weekenddienst’ worden gecontacteerd (telefoonnummer van deze dienstdoende magistraat is te verkrijgen via het CICOV – tel. 09/216.17.34).

Bijlage 3

Behandeling via de snelle afhandelingdienst in gevallen met bekende daders waar:

---**Winkeldiefstallen**, behoudens indien het handelt om:

- een eerste feit met nadeel van minder dan 125 euro, waar het nadeel volledig werd vergoed;

- een eerste feit met een nadeel van minder dan 75 euro waar het nadeel niet (volledig) werd vergoed;

---**Gewone diefstallen**, behoudens indien het handelt om:

- een eerste feit met nadeel van minder dan 125 euro, waar het nadeel volledig werd vergoed;

- een eerste feit met een nadeel van minder dan 75 euro waar het nadeel niet (volledig) werd vergoed;

---**Fiets- en motodiefstallen (met of zonder braak)**, behoudens indien het handelt om een eenmalig feit en het nadeel werd vergoed;

---**Afzetterij**, behoudens indien het handelt om:

- een eerste feit met nadeel van minder dan 125 euro, waar het nadeel volledig werd vergoed;

- een eerste feit met een nadeel van minder dan 75 euro waar het nadeel niet (volledig) werd vergoed;

---**Diefstallen met geweld of gelijkgesteld geweld**

---**Nodeloze oproep dienst 100** (in wet omschreven als 'smaad' – art. 276 SwB)

---**Zedenschennis**

Bibliografie

AERTSEN, I, CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L., MARTIN, D., *Vademecum. Politie slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002, 500

AKERS, R., *Rational choice, deterrence, and social learning theory in criminology: the path not taken*, journal of criminal law and criminology, Vol 81, nr. 3, 1990, 653-676

ARNOU, L., *Over snelrecht en zichzelf voorbijsnellend recht*, in Vlaamse Conferentie der Balie van Gent (ed.), *Straf recht? Strafrecht. Actuele tendensen*, Antwerpen, Maklu, 2000, 7-44

ARNOU, L., DESCHEPPER, T., (ed.), *Straf recht? – Strafrecht*, Antwerpen - Appeldoorn, Maklu, 2000, 276

BAILEY, W.C., *Deterrence and the celerity of the death penalty: a neglected questioning in deterrence research*, Social Forces, Vol. 58, nr. 4, 1980, 1309-1333

BENTHAM, J., *An introduction to the principles of morals and legislation*, Dover, Dover Publications Inc., 2009, 416

BERGHUIS, A. C., *Preventie*, Tijdschrift voor Criminologie, 1992, 17-20

BLOCH, A., *Snelrecht of sneller recht*, Panopticon, 1992, 511-514

BOL, M. W., *Gedragbeïnvloeding door strafrechtelijk ingrijpen: een literatuurstudie*, Den Haag, Gouda Quint (WODC 140), 1995

BOSKER, O.J., *Snelrecht. De generaal en speciaal preventieve effecten van sneller straffen* [Doctoraat], Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 1997, 141

BOSKER, O. J., *Snelrecht in praktijk*, Trema, 1995, 245-250

BRUGGEMAN, W., *De aanhouding*, Antwerpen, Maklu, 2006, 167

CASORLA, F., *La célérité du procès pénal en droit Français*, Rev. int. dr. pén, 1996, vol. 66, 521-563

COLLIGNON, P., *La procédure de comparution immédiate devant le tribunal correctionnel*, J.T., 2000, 345-355

CREMERS, P.H.A.J., *Hoe snel mag snelrecht?*, Trema, 1985, 222 – 225

CULLEN, F.T., JONSON, C.L., *Correctional theory. Context and consequences*, California, SAGE Publications Inc., 2011, 264

DECKER, S., WRIGHT, R., LOGIE, R., *Perceptual deterrence among active residential burglars: a research note*, Criminology, Vol. 31, nr. 1, 1993, 135-147

DECLERQC, R., *Beginnelen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2007, 1727

DE KEIJSER, J.W., *Strafrechtstheorieën en de praktijk*, in HESSING, D.J., VAN KOPPEN, P.J., MERCKELBACH, H., CROMBAG, H., *Het recht vanbinnen. Psychologie van het recht*, Deventer, Kluwer, 2002, 1197

DE MEESTER, T., *De wet van 28 maart 2000 tot invoering van een procedure van onmiddellijke verschijning in strafzaken (Snelrechtprocedure): een bijzondere detentie*, in DEJEMEPPE, B., MERCKX, D., (ed.), *De voorlopige hechtenis*, Diegem, Kluwer, 2000, 663-691

DE NAUW, A., VANDEBOTERMET, M., *Het bevel tot aanhouding*, in DECLERQC, R., VERSTRAETEN, R. (ed.), *Voorlopige hechtenis: de wet van 20 juli 1990*, Leuven/Amersfoort, Acco, 1991, 231

DE SMET, B., *Snelrecht voor aangehouden verdachten. Commentaar op de procedure van onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 2000, 530-562

DE SMET, B., *Deskundigenonderzoek in strafzaken*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 373

DE SMET, B., *Het onafgewerkte luik van het snelrecht: de onmiddellijke verschijning*, Panopticon, 1999, 401-411

DE SMET, B., *De onmiddellijke verschijning voor de strafrechter*, in *CBR Jaarboek 1999-2000*, Antwerpen, Maklu, 2000, 231-296

DEN HARTOG, A., *Artikel 6 EVRM: grenzen aan het streven de straf eerder op de daad te doen volgen*, Antwerpen, Maklu, 1992, 358

EGGEN, A.T.J., KALIDIEN, S.N., *Criminaliteit en rechtshandhaving 2007*, Den Haag, WODC/Boom Juridische uitgevers, 2008, 666

FRANCHIMONT, M., JACOBS, A., MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, Bruxelles, Larcier, 2009, 1472

GIBBS, J., TITTLE, C., *Crime, punishment and deterrence*, American Journal of Sociology, Vol. 83, nr. 1, 1977, 249-251

JACOBS, B., *Deterrence and deterrability*, American Society of Criminology, Vol. 48, nr. 2, 2010, 417-441

HUTSEBAUT, F., *Kan snel recht wel goed recht zijn? Enkele bedenkingen bij het ontwerp snelrecht*, Jura Falconis, Vol. 36, nr. 2, 1999-2000, 255-262

HUTSEBAUT, F., *Moet Barbertje wel zo snel hangen? Enkele bedenkingen bij het voorontwerp snelrecht*, Vigiles, Vol. 5, nr. 5, 1999, 1-4

JESCHECK, H., *L'influence du droit Européen sur le développement du droit penal Allemand*, in X., *En homage à Jean Constant*, Luik, Faculté de droit, 1971, 119-146

KAMINSKI, D., *Du crime à la pénalité*, Revue de Droit pénal et de criminologie, 1997, 196-204

KILLIAS, M., SCHEIDEGGER, D., NORDENSON, P., *The effects of increasing the certainty of punishment. A field experiment on public transportation*, European Journal of Criminology, Vol. 6, nr. 5, 2009, 387-400

LUSKIN, M. L., LUSKIN, R. C., *Why so fast, why so slow? Explaining case processing time*, The journal of criminal law and criminology, 1986, 190-214

MARY, P., PREUMONT, M., *La procedure de comparution immediate en matière penal*, Bruxelles, La charte, 2001, 136

MEESE, J., *De duur van het strafproces. Onderzoek naar de termijn waarbinnen een strafprocedure moet of mag worden afgehandeld*, Gent, Larcier, 2006, 500

MEESE, J., *De wet van 28 maart 2000 tot invoering van een procedure tot onmiddellijke verschijning*, in Gandaius actueel, Antwerpen, Kluwer, 2001, 235

MELLGREN, C., *What's neighbourhood got to do with it? The influence of neighbourhood context on crime and reactions to crime* [Doctoraat], Malmö, Faculty of Health and Society, 2011, 82

MELLGREN, C., *Neighbourhood influences on fear of crime and victimization in Sweden: A review of the crime survey literature*, 2011:
<http://www.internetjournalofcriminology.com/>

MEVIS, P., BRUINSMA, G., *O.M. Congres 2010 Snelrecht: hoe sneller, hoe beter?*, 2010:
http://www.om.nl/om_congres_2010/om_congres_2010/

PRAKKEN, T., SPRONKEN, T.N.B.M., *Handboek verdediging*, Deventer, Kluwer, 2009, 1254

RAES, A., *Snelrecht deel twee: De onmiddellijke verschijning. 'Spektakeljustitie'?*, T. Strafr., 2000, 53-70

ROSS, H.L., *Administrative license revocation in New Mexico: an evaluation*, Law & Policy, Vol. 9, nr. 1, 1987, 5-16

ROVERS, B., *De buurt een broeiest? Een onderzoek naar de invloed van woonomgeving op jeugdcriminaliteit*, Nijmegen, Ars Aequi, 1997, 256

ROVERS, B., *De invloed van buurtkenmerken op criminaliteit van jonge inwoners*, in MUSTERD, S., GOETHALS, A., *De invloed van de buurt*, Amsterdam, SISWO Publicatie, nr. 404, 94-128

RUITER, L., SOLDAAT, M., *Het voor en tegen van snelrecht*, Proces, 21-26

RUTENFRANS, C., *De zin van straffen*, Groningen, Groniek Historisch Tijdschrift, 1991, 63-70

SCHUERMANS, F., *Het snelrecht Verwilghen: een daadkrachtige justitie behoeft geen spektakel*, T. Strafr., 2000, 142-154

SELKE, W.L., *Celerity: the ignored variable in deterrence research*, Journal of Police Science and Administration, Vol. 11, nr. 1, 1983, 31-37

SIEGEL, L.J., *Introduction to criminal justice*, Wadsworth, Cengage Learning, 2009, 746

SOUDIJN, R., *Scripties schrijven in de sociale wetenschappen*, Houten, van Loghum, 1991, 192

STEENHUIS, D. W., *Snel en goed recht*, Trema, 1988, 267-274

STEENHUIS, D.W., *Strafrecht: al gauw te duur*, Justitiële Verkenningen, Vol. 16, nr. 1, 1990, 56-76

STEENHUIS, D.W., *Tijd en recht: over het belang van een snelle afhandeling van strafzaken*, Justitiële Verkenningen, Vol. 18, nr. 3, 1992, 31-46

TAXMAN, F.S., LORI, E., *Expediting court expositions: quick results, uncertain outcome*, Journal of Research in Crime and Delinquency, Vol. 36, nr. 1, 1999, 30-55

TONRY, M., *Onderzoek naar afschrikking: de noodzaak om klein te denken als we iets nieuws willen leren*, Justitiële Verkenningen, Vol. 34, nr. 2, 2008, 99

VAN CAUWENBERGHE, K., *Naar een nog sneller recht. Laat ons eerst gaan vooraleer te lopen!*, Juristenkrant, november 1999, 6-7

VAN DAELE, D., *Het openbaar ministerie en de afhandeling van strafzaken in Nederland*, Leuven, University Press, 2003, 548

VAN DAELE, I., *De onmiddellijke verschijning in strafzaken*, R.W., 2000-2001, 641-655

VAN DER LAAN, P.H., *Over straffen, effectiviteit en erkenning. De wetenschappelijke onderbouwing van preventie en strafrechtelijke interventie*, Justitiële Verkenningen, Vol. 30, nr. 5, 2004, 31-48

VAN DER NOOT, D., MICHEL, B., *Justice accélérée ou justice expéditive? Un regard critique sur l'application de l'article 216quater C.C. à Bruxelles*, Rev. dr. Pén., 1999, 163

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal recht*, Antwerpen, Maklu, 2006

VAN DER NOOT, D., MICHEL, B., *Justice accélérée ou justice expéditive? Un regard critique sur l'application de l'art. 216 quarter CIC à Bruxelles*, R.D.P., 1999, 137-176

VAN DER WERFF, C., *Speciale preventie: een penologisch onderzoek* [Doctoraat], Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, 1979

VAN DIJK, A.A., *Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen: over opzet, schuld, schulduitsluitingsgronden en straf*, Antwerpen - appeldoorn, Maklu, 2008, 481

VAN DORST, A.J.A., *De verjaring van het recht tot strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint, 1985, 384

VERMEULEN, G., DE BONDT, W., *Strafwetboek, wetboek van strafvordering, bijzondere wetten*, Antwerpen – Appeldoorn, Maklu, 2009, 818

VERSTRAETEN, R., *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2007, 1193

VERSTRAETEN, R., VERBRUGGEN, F., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors – deel 2*, Antwerpen - Appeldoorn, Maklu, 2009, 573

WACQUANT, L., *Punishing the poor: The neoliberal government of social insecurity*, Durham, NC: Duke university press, 2009, 384

WATTIER, I., *La procédure de comparution immédiate*, R.R.D., 2000, 11-36

WILLIAMS, K.R., *Perceptual research on general deterrence: a critical review*, Law and Society Review, Vol. 20, nr. 4, 1986, 545-572

WINANTS, A., *Enkele beschouwingen over het snelrecht*, in RIMANQUE, K., (ed.), *Jaarboek 1993 van het Interuniversitair Centrum Mensenrechten*, nr. 2, Antwerpen, Maklu, 1994, 101-104